't Ridderke

Heemkundig tijdschrift van Hoembeka 2014

14-18

HOMBEEK

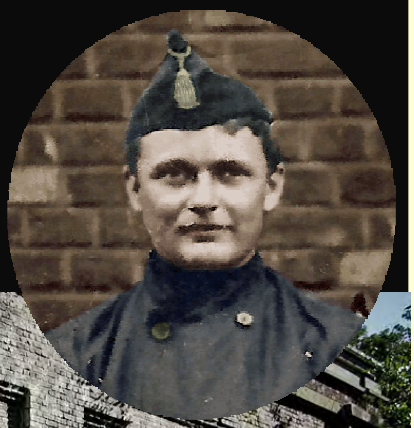
werd op 27 september 1914 veroverd door "de blauwe jongens" van de Marinedivision van admiraal Ludwich von Schröder. Ze stelden er hun extra zware mortieren op van de kustwacht die de forten van Walem en Breendonk onder vuur namen.

WALEM

viel op 2 oktober.
Pieter De Groef werd er zwaar gekwetst. Met de hulp van Emiel De Kempeneer kon hij ontkomen. Twee soldaten uit ons dorp hadden in dit fort de dood in de ogen gekeken.

verantwoordelijk uitgever: Ward De Kempeneer, Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel 015 423326

toelatingsnummer P209706
afgiftekantoor
1980 ZEMST

HOEMBEKA V.Z.W.
Maatschappelijke zetel: Bankstraat 158 HOMBEEK

BE 73 7332 1720 5460

Website: http://users.skynet.be/hoembeka

voorzitter : Bankstraat 158, 2811 Hombeek
tel. 015 / 41 55 15
e-mail : rene.schelkens@telenet.be
secretariaat : Driesstraat 43, 2811 Hombeek
tel. 015 / 41 33 19
e-mail : jandegreef@skynet.be
redactie : Diepestraat 2, 2811 Hombeek
tel. 015 / 42 33 26
e-mail : ward.dekempeneer@skynet.be
financies: Hombekerkouter 33, 2811 Hombeek
tel 015 / 41 21 62
e-mail : raymond.lauwers@gmail.com
informatica: Driesstraat 45, Hombeek
tel. 015 / 42 29 54
e-mail : edsolie@yahoo.com

BESTUUR

Baron C. de Meester de Ravestein	erevoorzitter
Bernard de Meester de Ravestein (†)	erevoorzitter
Fl. Louis LAUWERS (†)	erevoorzitter
Ward DE KEMPENEER	erevoorzitter
Angèle SELLESLAGH (†)	erebestuurslid
Georges NACHTERGAELE (†)	erebestuurslid

René SCHELKENS	voorzitter
Jan DE GREEF	secretaris
Raymond LAUWERS	financieel beheer
Ward DE KEMPENEER	redactie & externe relaties
Eddy SOLIE	informaticabeheer
Herman VAN LINT	reizen & uitstappen
Wim BAETENS	gewezen secretaris
Patricia BOON	bestuurster
Christian de Meester	bestuurder
Pol HENDRICKX	klassering
Hilde NUYTKENS	bestuurster
Johny SOLI	bestuurder
Richard VAN UTTERBEECK	bestuurder
Lena VERBERGT	bestuurster
Firmain VERLINDEN	bestuurder
Louisa VERMEULEN	bestuurster

Redactie van 't Ridderke

Eindredactie: **Ward DE KEMPENEER**
Tekstcorrectie: **Wilfried HELLEMANS,**
Foto's : **Hoembeka-archief, Ward VERBERGT**

Overname of kopiëren van teksten of uittreksels van artikels is niet toegestaan tenzij met voorafgaandelijk schriftelijke goedkeuring.
De verantwoordelijkheid van artikels ligt bij de auteur(s).

ERELEDEN & SPONSORS

Apotheker ASSELMAN	Hombeek
Wim BAETENS	Hombeek
Chris BESSENDORFER	Bredene
Edward BUELENS	Kontich
tandarts Lydia DE BOCK	Hombeek
Ward DE KEMPENEER	Hombeek
Baron Kris de Meester de Ravestein	Hombeek
Jan DE WACHTER – KEULEERS	Hombeek
dokter Walter JASPERS	Hombeek
Thierry LAMMAR, advocaat	Hombeek
advocaten Dirk LAUWERS en Yolande SABLON,	Duffel
Greet LAMBERT	Mechelen
prof. dr. Jozef LAMBERTS	Hombeek
Michel LEJEUNE - M.Claire TEUGHELS	Mechelen
Jan MISSINNE	Mechelen
Connie NACHTERGAELE-JACOBS	Hombeek
Mathildis PELLEGRIMS	Mechelen
kinesist Kris SPITAEL	Hombeek
Alfons TEUGHELS	Brugge
Frans TEUGHELS, journalist	Mechelen
Marcel TEUGHELS	Hombeek
dokter Paul TASSENOY	Hombeek
verpleger Hervé TEUGELS	Keerbergen
Lea VAN BEVEREN	Mechelen
VAN DEN BERGHE – LAUWERS	Waasmunster
VAN DEN EEDE – HERMANS	Mechelen
Architect Eddy VAN DE VENNE	Hombeek
Ilda VAN DER ELST	Hombeek
Alfons VAN DER HAEGEN	Mechelen
dokter Roger VAN HOOF	Hombeek
dokteres Griet VERBERGT	Hombeek
Marcel VERBRUGGEN	Hombeek
Pierre VERBRUGGEN-GLORIS	Mechelen
dokter U. VAN WALLEGEM	Mechelen

GINO-Optiek
MEULDERMANS bvba, bank & verzekeringen
DE GREEF & ZOON, centrale verwarming
SYMONS-TEUGHELS, haarkapster
JACARANDA bloemen en planten
LUC PLASQUI, begrafenissen
PROXY DELHAIZE Leest
MARC DECKERS, bakker
MARJET & NICK kleding
DEN BRUINVIS, café
PPC computers
CROZ DESIGN
ROSCO NV
KBC bank
ING bank
BELFIUS bank
BNP PARIBAS FORTIS bank
XL REKLAME

Juridisch advies: Mr. Thierry LAMMAR
Advocatenkantoor IN IURE CONSTANS
Schuttersvest 4-8, 2800 MECHELEN
Tel. : 015/440.660, e-mail : thierry.lammar@iniureconstans.be

"Den grooten oorlog"

Na 100 jaar is hij weer ter sprake.

Het artikeltje hiernaast van Johny drukt beter dan wat ook de angst uit waarmee onze mensen hier leefden bij de inval en bezetting.

Hoe Hombeek de inval beleefde en het verhaal van twee Hombekenaren die het oorlogsvoeren in Walem en aan het front ondervonden volgt hierna.

"Nooit meer oorlog" was de slogan en we prijzen ons gelukkig dat er vrede is.

VREDE

Het is 100 jaar geleden dat de eerste wereldoorlog ons terroriseerde. Het is 70 jaar geleden dat we van een tweede terreur werden bevrijd. Driekwart eeuw leven we in vrede. Meer dan driekwart van ons volk kende geen oorlog tenzij ver van huis en enkel uit de media. We nemen er vrede mee dat oorlog bij ons niet meer kan. Vechten voor wat? Een vaderland kennen we niet meer, laat staan vaderlandsliefde.

We nemen er vrede mee dat de eigen cultuur eindelijk werd opgekuist naar een soort '***multicultuur***'. We nemen er vrede mee dat we eindelijk onszelf kunnen zijn, boven god en gebod, vrij en ongedwongen, al de rest naar de bliksem twitterend. Wat een bevrijding, hoe bevredigend is dat niet?

We rusten in vrede. In het latijn heette dat **"Requiescat in pace"** of **R.I.P.**

De soldaat van de muur gestoken.

Johny Soli

Voor de eerste wereldoorlog was het nog niet de gewoonte om papier te plakken of te behangen. De muren werden beschilderd met taferelen uit parkgezichten - vijvertje met een brug en een prieeltje - en hele palmbomen - een berggezicht met opkomende zon, of op de plafonds was er in het midden een *rozas* (rozet), aan de zijkanten en in de hoeken schilderden ze gewoonlijk vogeltjes. Maar stel er u niet te veel van voor. De tekeningen waren maar grote aquarellen en dun bezaaid. Alleen de '*beste plaats'* werd geschilderd de andere gewit

Onze café op het Heike was ook zo geschilderd. Toen we het oud behang aftrokken kwamen deze taferelen voor de pinnen. Alleen aan de ingang tegen de deur was niets , gewoon wit bezetsel . Als kind vroeg ik hoe dat kwam. Mijn grootmoeder vertelde mij dat daar een Belgische soldaat van het paardenvolk met een muts en '*floche*' geschilderd was.

Toen het hele gezin in augustus op de vlucht ging naar Klein Willebroek, liet men de deur los, anders zou die toch maar opengebroken worden. Na enkele dagen keerden men terug en de muurschildering van de soldaat was onherkenbaar gemaakt. De plaaster was met een riek van de muur gestoken ; de riek stond er nog bij.

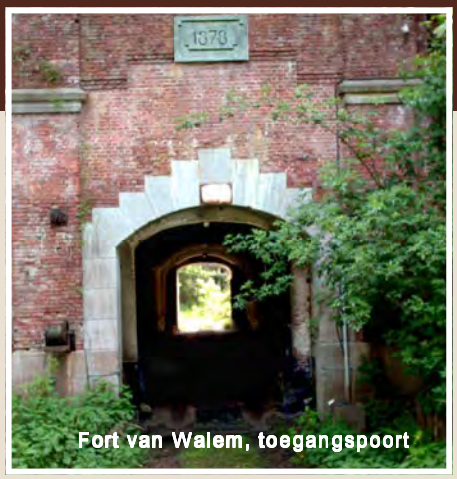
We hebben nooit geweten wie het gedaan had. Ze hadden wel een vermoeden op een oom. Die had panische angst dat als de Duitsers misschien het huis zouden in brand steken als ze die aquarel zouden te zien krijgen. De meeste mensen kwamen nog dagelijks van Klein Willebroek naar Hombeek om hun dieren te verzorgen en te melken.

De invallers gingen baldadig te keer, in Zemst, Elewijt. 't Is in die dagen dat de vader *Serrienus* (Smets van de Plein) en *Sooi van Davittes (*mijn overgrootvader Frans De Wit van 't Heike), zijn doodgeschoten in de Blaasveldstraat in Leest. Hij was niet dodelijk getroffen door het schot en de Duitser heeft hem nog met de bajonet gestoken terwijl hij al in de gracht lag . De bajonet was afgeschampt op zijn zakhorloge die beschadigd was door de steek van het wapen.

Getuigenissen 14 -18

Ward De Kempeneer

Fort van Walem, toegangspoort

2014 is het herdenkingsjaar geworden van "de Grote Oorlog". Deze gruwel net 100 jaar geleden ontketend, had zijn epicentrum in onze gewesten. Vanzelfsprekend heeft dat veel beroering gebracht bij dorpsgenoten die het meemaakten. Ze hebben erover verteld en geschreven. In de loop der jaren heeft de heemkundekring herhaaldelijk gerapporteerd over deze oorlogsperiode. Een modaal dorp als Hombeek lag niet direct op de aanvalsroute of in de frontlinie maar toch bleef het oorlogsleed niet uit. Druk en overlast door de bezetter, voedselschaarste en smokkel, een Duits legervliegveld op ons gebied, miserie door beschadiging en vernieling van huizen maar vooral veel leed om de oorlogsslachtoffers en bekommernis voor de jongens aan het front, in krijgsgevangenschap in Soltau of in de kampen in Nederland.

Meerdere artikels hierover zijn verschenen in 't Ridderke met getuigenissen van die het meemaakten. In 1995 schreef Kari Van Hoorick een bijdrage in Hoembekania 6: "*Hombeek 1914-1918, een klein dorp in de Grooten Oorlog*" en werd het "*Repertorium van de Hombeekse soldaten 14-18*" gepubliceerd, van de hand van Wim Baetens.

In de loop van het jaar kregen we van overheidswege en van privépersonen meerdere vragen over Hombeek in 14-18: zowel over voorvallen als over personen. Er kwamen vragen uit Moorslede. Dit West-Vlaams dorp op 15 km van Ieper was vrij snel door Duitsers bezet. Ze hadden er hun hoofdkwartier en het werd een rustplaats voor frontsoldaten. Ook Duitse gesneuvelden werden er begraven op een 14-tal begraafplaatsen. Het bleef er vrij rustig tot 31 juli 1917 toen de geallieerden hun "derde aanval" begonnen. Die was bekend als "de slag om Passendale" en Moorslede kwam onder vuur te liggen. Alle inwoners namen de vlucht en de meeste van hen werden opgevangen in de dorpen rond Mechelen: Hombeek, Leest, Heffen en Bonheiden. De West-Vlamingen vonden onderdak in Hombeek, meestal bij grotere boeren en de kinderen liepen hier school. Na de wapenstilstand keerden ze terug naar hun dorp dat totaal verwoest was. Er was nog enig contact nadien en enkelen onder hen hadden in Hombeek hun hart verloren en trouwden later met elkaar. Onze correspondenten uit Moorslede herdenken in 2017 de Slag om Passendale. Ze schrijven een verhaal over vluchtelingen in Hombeek en beloofden het ons mee te delen.

Bij de recentere vragen van heemkringen was er ook één van Hugo Rom, voorzitter van de heemkundekring van Walem. Hij vroeg naar de gegevens die we bezaten of optekenden van soldaten die de slag om het fort van Walem hadden meegemaakt. We bezorgden hem deze interviews en notities. Daarbij is het ons opgevallen dat "de strijd om het fort van Walem" niet zo maar een terloops fragment is geweest van de "slag om Antwerpen". Het was een keerpunt in de strijd. Bovendien werd Walem door de mensen in Hombeek nauwlettend gevolgd. Na de verovering van Mechelen en de val van Walem was het overduidelijk: de strijd was verloren. Het land was in Duitse handen behoudens nog een kleine lap grond achter de IJzer.

Twee van onze soldaten vochten in Walem. Voor hen was dit het verschrikkelijkste wat ze al ooit hadden meegemaakt. Hun leven had aan een zijden draadje gehangen. Met hun verhaal dragen we het onze er toe bij om dit 100ste herinneringsjaar van 14-18 te gedenken.

Deze bijdrage over de "Grote oorlog" moet gezin worden als een uitvergroting van een eerder korte strijdfase van midden augustus tot eind september 1914. Het is de periode dat Hombeek in Duitse handen kwam en oorlogsgeweld ook sporen naliet in ons dorp.

Om het in strategisch verband te zien met wat de illustere veldheren hadden uitgedacht, moet ook iets gezegd worden over het algemeen verloop van de strijd. Dat wordt beperkt omdat hierover meer dan genoeg geschreven is de laatste maanden. De episode die "De slag om Antwerpen" is gaan heten had impact op wat in Hombeek gebeurde die dagen. Dat is ons bekend geworden uit het dagboek van Frans De Maeyer en uit een (bijna eensluidend) rapport van pastoor De Ridder aan het bisdom. Er is ook het rapport van het gemeentebestuur aan de provinciegouverneur. We tekenden ook getuigenissen op van Hombekenaren die fragmentarisch worden aangehaald. We citeren ook uit de volgende boeken: (1) "*Schlachten des Weltkrieges, Band 3, Antwerpen*": Reichsarchiv, uitgegeven Berlin Verlag v. Gerhard Stalling 1925, (2) Sam Van Clemen: "*Den oorlog verklaard!*", 2003 uitgegeven door de Provincie Antwerpen en (2) Geert Clerbout; "*Oorlog aan de Dijle*", 2012, uitgeverij Van Halewyck.

DE GETUIGEN

In 1909 werd bij een wet, nog door koning Leopold II op zijn sterfbed ondertekend, een eerste dienstplicht opgelegd. De loting was hiermee afgeschaft.

Per gezin werd één zoon tot legerdienst verplicht maar in 1913 werd een algemene dienstplicht ingevoerd. De diensttijd varieerde tussen 15 en 18 maanden naargelang de eenheid. In augustus 1914 had de klas van 13 (geboren 1892 -1893) hun term er praktisch opzitten toen de oorlog uitbrak. Dat was een kink in de kabel en ze bleven onder de wapens. De laatste klassen 1910, 1911, 1912 (geboren 1990-1992) werden eerst opgeroepen en nadien de ouderen tot de klas 1900. Zo hoopte België zijn krijgsmacht te verdubbelen met strijdbare mannen tussen 19 en 35 jaar.

Het moet je maar overkomen. Je bent rond de twintig - in de beste jaren van je leven – en wordt tegen wil en dank in de vuurhaard van een wereldbrand gegooid. Plots verandert alles. Wat onbekommerde jeugdjaren moesten zijn met plezier maken en uitgaan met vrienden, feesten en vieren, werd een tijd van angst en ellende. Geen liefdesmelodietjes in kermistenten maar slogans over vaderlandsliefde en grauwe kazernes. Zich bekwamen in de strijd, het hanteren van geweren en bajonetten of vuren met kanonnen om de vijand af te houden of te doden was de doctrine van het patriotisme. Wat het betekende zijn land en zijn koning dienen konden ze niet inschatten. Het is een hel geworden met voortdurend levensgevaar. Zware verwondingen bleven niet uit en het lot van een gesneuvelde of verminkte vriend naast u zou morgen wel eens het uwe kunnen zijn. Vele jonge mannen uit Hombeek die aan de IJzer streden hebben deze psychose beleefd. Twee onder hen kregen hun opleiding in de artillerieschool van Brasschaat: Pieter De Groef en Emiel De Kempeneer. Hun militiedienst van 18 maanden is uiteindelijk een actieve legerdienst geworden van bijna acht jaar: militie plus vier jaar front en daarna bezettingsdienst van Duitsland. Na hun opleiding als artillerist werden ze eerst ingezet op het fort van Walem. Naar wat ze getuigen hebben ze daar de dood in de ogen gekeken.

Hun verhaal wordt, om een beter begrip te hebben, in een ruimere context geplaatst. Daarbij speelt de betekenis van Walem en de strategische kwaliteiten of gebreken van het fort een rol. Daarom laten we ook majoor De Witte, de commandant van het fort, aan het woord. Ook een brancardier van het 3de Linieregiment, Mgr. Honoré Van Waeyenbergh, die de gewonden van het fort hielp bij de ontzetting, getuigt over die legertijd.

Vanzelfsprekend was er ook "*de vijand*". Paul Lotz werd als reservist bij de Marine-infanterie in september 1914 ingezet bij de Slag om Antwerpen. Hij vocht in onze regio aan de Zenne en ook aan de Nete in Walem. Aanvankelijk was hij begeesterd door de propagandistische slogans die opriepen tot dapperheid en de heldendood voor het vaderland verheerlijkten. Niet als een held maar in grote verbittering is Paul Lotz bezweken aan de opgelopen verwondingen.

Heirich Binder, verslaggever bij het Duitse hoofdkwartier, geeft zijn gekleurde visie in opdracht van de legerbonzen. Hij kwam tot inkeer en schreef na de oorlog meerdere boeken waarin hij volkerenhaat, geweld en misleiding door propaganda hekelde. Ze werden niet begrepen maar op de index gezet en de oorlogsgeschiedenis heeft zich spijtig genoeg herhaald.

Pieter De Groef (1892-1986)

Pieter was eigenlijk geboortig van Laar maar had in Hombeek kennis gemaakt met Maria Teughels. Hij was van de klas van 12 en deed zijn militaire dienst in Brasschaat waar hij opgeleid werd tot artillerist. Hij had zijn legerdienst één jaar achter de rug maar werd als reservist opgeroepen in 1914. Hij was dan 22 jaar oud en werd ingezet bij de artillerie op het fort van Walem. Bij de ontploffing van het munitiedepot op dinsdag 29 september 1914 werd hij zwaar gewond. Na 5 dagen hospitalisatie in Gent is hij, door de snelle opmars van de Duitsers, naar Zeebrugge en Oostende overgebracht. Daarna kreeg hij 4 maanden verzorging in Folkestone, England. Een arts uit Londen achtte zijn kwetsuur voldoende hersteld om terug ingeschakeld te worden bij de strijdkrachten en hij stak het kanaal over naar Calais. Van daar werd hij naar een legerdepot in Balinghem (Pas de Calais) gedetacheerd als verzorger van de frontpaarden. Midden 1916 was hij terug in de Belgische frontzone bij Diksmuide als conducteur bij de mortieren. Van januari 1917 tot de wapenstilstand in november 1918 was hij gekantonneerd op verschillende plaatsen in de Westhoek tot hij in Houthulst het verlossende nieuws hoorde dat de oorlog voorbij was. Toch betekende dit nog niet het einde van zijn legerdienst. In december 1918 werd hij gekazerneerd in Luik om daarna deel uit te maken van het bezettingsleger in Duitsland. Hij verbleef in Uerdingen bij Krefeld tot hij op 14 augustus 1919 terug stappen kon zetten in het burgerleven.

In december 1920 huwde hij met Maria Theughels (1890-1973), dochter van Philip, alias "van Maates", herbergier in de toenmalige Statiestraat (nu Frans Reyniersstraat). Ze gingen naar Humbeek wonen waar hun drie kinderen geboren zijn: Jules, Jan en Paula. Pieter was toezichter bij de buurtspoorwegen. Zijn vrouw stierf in 1973. Hij overleefde haar dertien jaren en is in Mechelen overleden op de gezegende leeftijd van 93 jaar.

Emiel De Kempeneer (1893-1971)

Emiel woonde in het dorp als zoon van bakker, winkelier en herbergier Edmond De Kempeneer-Meulemans. Zijn moeder overleed in 1909 toen hij zestien was. Hij had een jongere broer Denis en drie zussen, Louisa, Jeanne en Maria. Hij was van de klas van 13 en deed zijn militiedienst in Brasschaat bij de artillerie. Hij vervoegde de eenheid belast met de bezetting der forten rond Antwerpen en kwam zo in Walem terecht. Kort voor zijn afzwaaien brak de oorlog uit. Zo bleef zijn soldatentijd niet beperkt tot 18 maanden maar was hij bijna acht jaar in dienst, van zijn 19 tot nagenoeg 27 jaar. Hij beleefde de zware beschieting op het fort en de catastrofale ontploffing. Het werd redden wat te redden viel en wie nog kon zocht zijn heil in de vlucht al zwemmend over de fortgracht. In de grootste verwarring kon hij over de Schelde het vluchtende leger vervoegen als loos soldaat zonder eenheid of overste. Zo bereikte hij de Westhoek waar hij op 15 oktober 1914 werd ondergebracht bij een reserve-eenheid van de genie. Twee maanden later werd hij van ambtswege toegewezen aan het depot van de artillerie. Op 24 februari 1915 werd hij ingezet aan het front bij de 6de Artillerie en op 1 januari 1917 bij de 12de Artillerie (105de batterij, 6de legerdivisie).

Na de wapenstilstand in november 1918 werd hij ingelijfd bij het bezettingsleger in Krefeld, Duitsland. Op 23 september 1919 eindigde eindelijk zijn militaire verplichting en werd hij terug burger.

Uit zijn huwelijk in november 1923 met Bertha De Neys (1898-1987) werden twee kinderen geboren: Angela en Edward. Hij zette de bakkerij en voedingswinkel van zijn vader verder. In 1948 stopte hij als bakker en in 1953 als winkelier. Hij werd nog vertegenwoordiger in een kruiden- en specerijenhandel. In 1971 overleed hij op 78-jarige leeftijd.

Mgr. Honoré Van Waeyenbergh (1891-1971)

Als Brusselaar studeerde hij (1909-1912) klassieke filologie en wijsbegeerte in Leuven. Toen de oorlog uitbrak in 1914 was hij theologiestudent aan het Groot Seminarie te Mechelen. Hij diende zich op 5 augustus 1914 aan als vrijwilliger en werd als 23-jarige brancardier bij het Belgisch leger. Hij was bij de infanterie, 3de Linieregiment van de 1ste Divisie. Hij was betrokken bij de gevechten tussen Tienen en Leuven en was nadien in Walem bij het beruchte bombardement van 29 september.

Een maand later werd hij gekwetst aan de arm door een schrapnel. In Manchester (England) werd heelkundig ingegrepen en de metalen uit zijn arm verwijderd. Nadien is hij aan het IJzerfront secretaris geweest van hoofdaalmoezenier Mgr. Jean Marinis.

In 1919 werd hij priester gewijd. Was achtereenvolgens leraar en directeur Van het Sint-Gummariscollege te Lier, directeur van het Sint-Jan Berchmanscollege in Antwerpen, vicerector in 1936 en van 1940 tot 1962 rector van de Leuvense universiteit. Hij richtte in Congo de universiteit Lovanium op. Van 1954 tot zijn dood was hij hulpbisschop van het aartsbisdom Mechelen-Brussel. Hij overleed in Korbeek-Lo in juli 1971.

Majoor De Witte

Hij was de commandant van het fort van Walem onder opperbevel van Generaal Victor Deguise (1855-1922) die vanaf 8 september militair gouverneur was van het nationaal bolwerk Antwerpen.

De Duitse aanval van eind september was overrompelend zowel door overmacht van mankracht als van vuurkracht. De strijd was ongelijk. Op 2 oktober om 17 uur hees hij de witte vlag. De strijd was gestreden. Majoor De Witte bracht vier jaar door in een Duits krijgsgevangenenkamp.

Één voor één waren de forten aan de Nete gevallen en op 10 oktober ook de stad Antwerpen, het nationaal bolwerk. Generaal Deguise was gevlucht en met hem tienduizende soldaten die de grens van Nederland overstaken. In fort Ste.-Marie kwam hij toch in de handen van de Duitsers.

Na de oorlog werd de 'commissie Deguise' opgericht (naar generaal Deguise genoemd) ter verantwoording van het gevoerde beleid. De conclusie van majoor De Witte over zijn opdracht in het Fort van Walem is scherp en schrijnend. Alles werd te boek gesteld en in 1919 gepubliceerd door de uitgeverij M. Weissenbruch te Brussel onder de titel: "La Défense de la position fortifiée d'Anvers en 1914".

Heinrich Binder (1887-)

Hij moet een erkend Duits literator geweest zijn en had duidelijk een hogere opleiding genoten in literatuur of kunst. Zijn interesse voor oude geschiedenis en kunst is overduidelijk. Zijn taal is literair verantwoord en vaak zelfs poëtisch getint.

Bij het uitbreken van de oorlog is hij reeds 36 jaar oud en van ambtswege één van de acht militaire berichtgevers die toegelaten zijn bij de hoogste legerstaf. Hij staat goed aangeschreven bij generaal Von Stein, "*Generalquartiermeister*", die instaat o.m. voor bevoorrading en berichtgeving. Zo was hij op 16 augustus 1914 correspondent bij de generale staf in Koblenz waar ook de keizer verbleef tot eind augustus. Hij blijft nadien van uit een bevoorrechte positie de troepenbeweging volgen bij de inval in België, van Luik, de zuidelijke Maasregio tot aan de Marne. Hij is getuige van de Belgische tegenaanval op Mechelen en de slag om Antwerpen.

Hij schrijft zijn belevenissen neer in het boek " *Mit dem Hauptquartier nach Westen*". Hij noemt het "*Aufzeichnungen eines Kriegsberichterstatters*" en draagt het boek op aan zijn vriend dr. Fritz With met de woorden "*Er starb in Flandern am IJserkanal bei Bikschote am 10 November 1914 den Heldentod*". Het boek, gedrukt bij Deutsche Verlags-Anstalt, verscheen al in 1915 en was onmiskenbaar bedoeld als propaganda ter verdediging van de Duitse standpunten.

Heinrich Binder had voor de oorlog al een werk over zeemanshumoresken geschreven. Zijn historisch inzicht uit zich in een boek dat hij in 1916 over de stad Antwerpen schreef: "*Antwerpen : Rückblicke und Ausblicke*". Hij bewondert hierin Vlaanderen en de Vlamingen.

Zijn afkeer voor oorlog wordt duidelijk na de nederlaag. Hij verheelt niet langer dat hij onder druk stond om in zijn verslagen de waarheid te verbloemen, dingen te verzwijgen en zelfs te liegen.

In 1919 publiceerde hij het boek: "*Was wir als Kriegsberichterstatter nicht sagen dürften*". Daarin zegt hij: "*Alhoewel het in de bewuste augustusdagen 1914 geen nood was om het Duitse volk te begeesteren met ouderwetse theatertrucs, toch werden goedkope promoties uit het wapenarsenaal van de krijgsregie naar boven gehaald.*" Datzelfde jaar verscheen ook nog *„Die Schuld des Kaisers"* en in 1929 *"Spionagezentrale Brüssel" waarin* hij zijn visie gaf over de ophefmakende spionagezaak van Gabrielle Petit in Brussel. In de Nazitijd waren zijn kritische boeken verboden lectuur.

We vonden geen complete levensschets van hem en geen foto (de gebruikte foto is fictief).

Paul Lotz (1885-1915)

Paul Lotz is op zijn 22ste al met de Duitse Marine op expeditie naar China geweest. Hij wordt nadien ziekenverzorger en ook gevangenisbewaker. Als hij begin '14 terug onder de wapens gaat, is hij 29 jaar, getrouwd en vader van een zoontje van zes maanden. Zijn eenheid, de 2de Marine-divisie, wordt ingezet om Antwerpen in te nemen en begin september vecht hij mee in onze regio. In november loopt hij in Middelkerke een zware verwonding op aan zijn hand. De ontsteking wil maar niet genezen en hij keert terug naar de "heimat". In Wertheim wordt hij verpleegd en schrijft verder aan zijn dagboek. De infectie neemt toe en in november 1915 overlijdt hij, één dag voor zijn dertigste verjaardag. Hij had mee Walem veroverd, nadien Antwerpen en gevochten bij Oostende. Hij had ervaren wat geweld betekent, vijanden doden, vrienden zien sterven. Tot inkeer gekomen maakte hij zware bedenkingen over "heldenmoed" en schreef; "***Wo bleibt da die Poesie vom Heldentod?***"

Het dagboek van Paul Lotz werd gepubliceerd op http://win2014.de onder twee rubrieken: (1) „*Erlebnisse des Seewehrmanns Paul Lotz (1914)*" en (2) „*Eine Art Vermächtnis*".

Para bellum

"*Si vis pacem, para bellum*" of bewapen u goed om de oorlog te vermijden: een oude leuze bij de Romeinen die bij ons te weinig weerklank gevonden had. De Belgische minister van Oorlog, Charles de Broqueville, had in mei 1913 wel de algemene dienstplicht ingevoerd om de legersterkte van 180.000 man bijna te verdubbelen. Dat quotum haalde hij echter nooit. Daarenboven was de organisatie voorbijgestreefd, de uitrusting ondermaats, de bewapening ouderwets en de verouderde forten die onze grenzen en steden moesten verdedigen, weinig of niet aangepast. Ze waren dus niet bestand tegen een opgedreven vuurkracht. De koning bepleitte neutraliteit en trachtte de betrokkenheid van ons land uit het Duits-Frans conflict te houden. Zijn laatste brief aan de Duitse keizer van 2 augustus 1914 bleef onbeantwoord. De dag nadien marcheerde de keizerlijke legereenheden in Luxemburg en dinsdag 3 augustus waren de Duitsers ook in België zonder enige officiële oorlogsverklaring. Daarmee was ons land, bondgenoot met Frankrijk en England, officieel in oorlog.

Het Luikse spoorwegknooppunt werd het eerste doelwit van de Duitsers. Ze hadden het nodig om troepen en zwaar legermateriaal te transporteren. Na de inname van deze stad op 16 augustus begon het eigenlijk offensief. Het Duitse leger was overmachtig in strijdmacht en vuurkracht. Met hun ongeziene extra zware kanonnen waren ze onstuitbaar en veroveren onze forten in Wallonië. Namen en de andere Waalse steden vielen. Brussel capituleerde al op 20 augustus en Leuven werd na een zware strijd op 25 augustus erg vernield en bezet. De verovering van Frankrijk kon beginnen. Van 4 tot 12 september werd de eerste slag aan de Marne geleverd. Het fort van Maubeuge viel op 8 september na twee dagen zware beschieting.

Koning Albert vermeed een uitputtingsslag aan de Franse grens en trok zijn troepen tactisch terug in Antwerpen. De stad omsloten door twee fortengordels werd nu verdedigd door 5 legerdivisies met een sterkte van ongeveer 80.000 man. Er was ook steun van Engelse troepen.

Het von Schlieffenplan

Een aanval op Frankrijk, uitsluitend via de Frans-Duitse grens, was voor de Duitsers onmogelijk. De Fransen hadden die grens degelijk versterkt met nieuwe forten en verdedigingswerken. Het bondgenootschap van Frankrijk met Rusland voelde Duitsland aan als een bedreiging om in de rug aangevallen te zullen worden. Generaal von Schlieffen, de Duitse stafchef, had het plan op tafel gelegd om Frankrijk snel te veroveren nog voor de Russen konden ingrijpen. Omdat de Franse legerkern zich aan de grens concentreerde, zou het Duitse leger via België en Luxemburg in een grote boog rond de kern trekken om de zwakkere noord- en westflank te overrompelen. Een snelle opmars door Zuid-België en Noord-Frankrijk zou er toe leiden dat Parijs in 40 dagen ingenomen zou zijn. Frankrijk zou verslagen zijn nog voor het grote Russische leger gemobiliseerd kon worden. Het von Schlieffenplan berustte op snelheid. Een overijlde doortocht van honderdduizenden soldaten was enkel maar mogelijk door het vlakke België met zijn goed netwerk van wegen en vooral spoorwegen.

Opperbevelhebber von Moltke had het plan nog gewijzigd maar werd zelf opzij gezet in oktober 1914.

De strijd om Antwerpen

Het nationale bolwerk Antwerpen was eind augustus 1914 het hoofdkwartier van het Belgische leger en de regering.

Na de inname van Brussel hadden de Duitsers er genoegen mee genomen zich in te graven in de dorpen Elewijt, Eppegem, Hofstade en Zemst bij de spoorlijn Brussel-Mechelen. Er waren wel verkenningsgevechten. Hombeek werd op zondag 23 augustus een eerste maal bezocht door een patrouille Uhlanen. Meerdere heroïsche verhalen zijn de ronde gaan doen. Ze lieten zich spek met eieren voorzetten in de herberg "De Kroon" in het dorp, maar geen van hen keerde levend terug. De dag nadien kwam een tweede patrouille verkenners te paard voorbij. Wellicht zochten ze hun voorgangers. Gelukkig was van hen geen spoor meer van de liquidatie en bleef vergelding uit.

De prioriteit van de Duitsers was Parijs veroveren volgens het *Von Schlieffenplan.* Daarom hadden ze eerst de spoorverbindingen naar Wallonië veroverd. Het Duitse leger vocht aan de Franse grens en voerde in onze regio een stellingenoorlog. Buiten wat schermutselingen werden de Belgen een tijd met rust gelaten.

Een concentratie van troepen in Antwerpen met mogelijke steun uit England was voor de Duitsers een ernstige bedreiging in de rug.

24-26 augustus
De eerste tegenaanval

De spoorlijn Brussel-Mechelen was tot Weerde en Zemst onder Duitse controle en transport van troepen en legermateriaal was nu mogelijk tot op de drempel van Mechelen. Dat was niet zonder gevaar.

De Belgen lanceerden op dinsdag 25 augustus vanuit Mechelen een eerste tegenaanval. Hombeek was toen gaan vollopen met Belgische troepen die hier kampeerden en hun veldkanonnen opstelden.

Die troepenbeweging was al een paar dagen eerder op gang gekomen. In een zeer gedetailleerd dagboek beschrijft karabinier Aloïs Pas (°1893) uit Londerzeel een interessante passage over zijn doortocht in Hombeek met het 2de Regiment van de 6de Legerdivisie. Dat gebeurde de avond van 19 augustus.

Karabinier Aloïs Pas in Hombeek

Alhoewel we weten dat de 1ste legerdivisie vanuit Hombeek de aanval op Zemst en omgeving heeft ingezet wekt het enige verwondering dat Aloïs Pas, karabinier bij de 6de Legerdivisie ook hier gebivakkeerd was. Wellicht beraadslaagde de legerstaf toen nog hoe de aanvalssectoren zouden worden opgedeeld.

Zijn divisie verbleef maar kortstondig in Hombeek, trok zich dan weer terug tot Borsbeek en heeft op 25 augustus via Mechelen de aanval gericht op Hofstade en Schiplaken.

Vanuit Hombeek opereerde de 1ste legerdivisie richting Zemst en Weerde.

Zijn contact met Hombeek omschreef Aloïs als volgt:

"De zon was reeds ondergegaan en de frisse avondkoelte begon zich over de velden uit te spreiden. Drie vliegtuigen doken op in het luchtruim; de landelijke bevolking was uiterst verschrikt bij de nadering van die gevaarlijke vogels; gelukkig waren het er van ons leger.

Toen we in het dorp Zemst aankwamen, vernamen we eindelijk, waarheen de tocht ons leidde: Hombeek; daar zouden we onze tocht staken en er in het veld ons bivak opslaan.

Zodra men ons dit had aangekondigd, bleef ik met mijn makker Karel achter. Een tijdje rust was ons hoogstnodig, onze benen waren stram van die langdurige mars. In een nabijgelegen hoeve gingen we uitrusten en er meteen onze hongerige maag vullen; in de loop van de ganse dag was er in de compagnie geen voedsel uitgereikt en hadden we het moeten stellen met hetgeen we onderweg van de behulpzame burgers ontvingen.

We stapten dus naar Hombeek dat op een twaalftal kilometer van mijn dorp gelegen is. Reeds bij het vernemen van onze eindbestemming dacht ik over de mogelijkheid naar mijn ouderlijk huis te trekken, zo ons oponthoud daar lang genoeg zou duren. Daartoe had ik slechts een rijwiel nodig, dat de een of andere makker van het instellingspersoneel mij wel bereidwillig zou uitlenen; zo zou ik snel de heen- en terugreis kunnen doen. Ik besloot alvast tot de volgende morgen te wachten en mij eerst te vergewissen dat mijn compagnie niet gedurende mijn afwezigheid zou verder trekken.

Het was reeds donker toen mijn gezel en ik eindelijk besloten verder te stappen. We waren lang de enigen niet die nog onderweg waren en een groot aantal achterblijvers legde samen met ons de weg naar Hombeek af.

Eens in dat dorp aangekomen, herkende ik dadelijk de belangrijkste straten, waar ik vroeger menigmaal per rijwiel was doorgereden. De enige vraag die ons bekommerde was, hoe onze compagnie terug te vinden, die ergens in het veld gebivakkeerd was.

De legerstaf in "De Leeuw van Vlaanderen"

Nabij het spoorwegstation stapten we de herberg 'In de Leeuw van Vlaanderen' binnen, in de hoop er soldaten van ons regiment of misschien van onze compagnie te ontdekken.

We vonden er echter niemand, buiten generaal Lantonnois, de bevelhebber van de zesde Legerdivisie, en een aantal hogere officieren. Eén naderde en vroeg ons van welke compagnie we deel maakten en wees ons dan de weg die we moesten inslaan om onze mannen terug te vinden. Hij vermaande ons aanstonds onze compagnie op te zoeken omdat ons verblijf op die plaats van korte duur zou zijn. Dat was slecht nieuws! In dat geval mocht ik mijn plan, naar huis te rijden, laten varen.

Ofschoon het een pikdonkere nacht was, en we in de duisternis niemand konden herkennen, hadden we toch spoedig de plaats gevonden waar onze compagnie haar bivak had opgeslagen en waar onze kameraden juist bezig waren de ransels van een kar af te laden. Toen eenieder de zijne teruggekregen had, werd het avondeten uitgereikt, waarna men in de omgeving bundels stro ophaalde, die ons tot legerstede moesten dienen.
Daarna wachtten we niet langer om ons op ons leger uit te strekken, want allen waren we erg vermoeid en snakten we naar rust. Ongelukkig was de plaats slecht geschikt en dwong de koelte van de nacht ons zo ingetrokken mogelijk te liggen om niet al te veel kou te lijden. Was het niet dat het erop aankwam gebruik te maken van de luttele drie uren rust die ons gegund werden, ik zou beslist opgestaan zijn om mij met enkele lichte bewegingen op te warmen. Men had ons echter medegedeeld dat we om middernacht weer te been moesten zijn om verder te trekken; zo bleef er mij niets anders dan te rusten om zoveel mogelijk hersteld te zijn tegen het ogenblik van het vertrek.
…
Toen de klaroenen tot verzameling schalden, stonden we met stramme benen en verkleumde ledematen op en morden tegen die vroegtijdige verstoring van onze slaap, tegen die onmenselijke tochten, tegen heel dat ellendig soldatenleven dat we zolang hadden gehoopt te zien eindigen de vijftiende december, maar dat thans zo'n wending nam dat het einde ervan in de verste verte niet te zien was. 't Zijn droeve tijden als de oorlog loeit…

Albert Lantonnois van Rode (*1852 – 1934)*

Albert Lantonnois van Rode, begon zijn militaire carrière als 16-jarige korporaal bij het 10de Linieregiment. Na de militaire school werd hij officier bij de gidsen en nadien bij de grenadiers.
Hij vervoegde de generale staf van de 3de Infanteriedivisie. Werd bevelhebber van het 8ste Linieregiment en van het regiment van de grenadiers. Van 1905 tot 1912 was hij gouverneur-generaal van Belgisch Congo en nadien nauw betrokken bij de reorganisatie van de Congolese troepenmacht, *'la Force Publique'*. Als luitenant-generaal kreeg hij in 1914 het commando over de 15.500 manschappen van de 6de legerdivisie en trad in januari 1915 uit functie.

Met dank aan Wim Pas die ons deze gegevens over zijn oom ter hand stelde voor publicatie in het kringblad. Een uitgebreider versie over karabinier Aloïs Pas vindt ge in dit nummer op pagina 57.

De 1ste divisie valt aan van uit Hombeek

Onder het lawaai van zwaar kanonnengebulder richting Zemst en Hofstade had pastoor De Bruyn de ochtend van 25 augustus de mis gelezen. Hij werd daarbij geassisteerd door priester Moons, een Hombekenaar. Gewonde soldaten maar ook burgers werden van uit de vuurlinie naar Hombeek overgebracht om in onze scholen door legerambulanciers verzorgd te worden.

Eenheden van de 1ste legerdivisie hadden zich over het hele dorp ontplooid. Van hier uit werd de eerste aanval op de Duitsers in Zemst ingezet.

Louis Ronse was een jonge student geneeskunde die als ambulancier werd ingeschakeld bij deze legerdivisie. Met de ambulancecolonne van zijn eenheid kwam hij naar Hombeek en het commando werd ondergebracht op Ekspoel. De Duitse weerstand leek aanvankelijk zwak te zijn. Onder dekking van de 75 mm kanonnen en met steun van mitrailleurs trokken de infanteristen in linie vooruit op de lijn Zemst, Weerde en Eppegem. De inwoners waren gevlucht. Vele hoeven stonden in lichterlaaie omdat de Duitsers brandbommen gebruikten om open schietruimte te creëren. Te Zemst kreeg Louis zijn eerste stervende te zien:

"Je voyais étendu dans un appentis un soldat allemand en coma par blessure cérébrale. Voir les soldats à l'agonie était une autre vue que les malades à l'agonie à l'hôpital. L'horreur de la guerre m'impressionna encore fort à ce moment".

In Schiplaken kwam hij terecht in een verlaten kasteel. Het portret van de eigenaar in het salon, geschilderd op natuurgrote in lansiersuniform, keek hem onderzoekend aan. Zeer indrukwekkend!

Hombeek een eerste maal op de vlucht

De Duitse weerstand was sterk en er werd vreselijk gevochten in de buurgemeenten Zemst, Weerde, Eppegem en Hofstade. Er vielen ook veel burgerslachtoffers en de terreurdaden van de invallers op onschuldige burgers joeg iedereen de schrik op het lijf. Hombeek liep leeg. IJlings verlieten de boeren hun hoeven, lieten het vee op de weiden en zochten hun heil op in veiliger oorden, richting Willebroek. Ook de pastoor vluchtte. Het was de eerste uittocht waarvan de meesten toch vrij snel terugkeerden.

In de daarop volgende dagen werden meerdere lichamen, vooral van soldaten, in Hombeek uit de Zenne bovengehaald.

Onschuldige Hombeekse slachtoffers

Toen op zondag 30 augustus gevluchte dorpelingen van uit de streek rond Willebroek terugkwamen om het vee te verzorgen, liep het fout. In de Blaasveldstraat te Leest werden Sooi De Wit en Pieter Smets in koelen bloede door Duitsers afgemaakt onder verdenking dat ze op hen geschoten hadden. De Duitsers hadden Hombeek onder controle.

Balans van de eerste Belgische uitval

Deze eerste Belgische uitval had maar weinig strategisch impact gehad maar wel onnoemlijk veel leed aangericht bij de bevolking en talrijke doden bij burgers en militairen. Zowel de Duitsers als de Belgen rapporteerden dat 4.000 van hun strijders gesneuveld waren. Toch was men er niet in geslaagd de Duitse achterhoede te ontwrichten. Integendeel, op 4 september sloegen de Duitsers terug en rukten op naar Dendermonde. Dit was een verontrustend wapenfeit omdat ze de spoorlijn Mechelen-Gent-Oostende nu deels onder controle kregen. Bovendien waren ze er in gelukt even de Schelde over te steken. Eens over de Schelde konden ze het Belgisch commando in Antwerpen omsingelen en het leger de pas afsnijden tussen Antwerpen en de kust. Later zou blijken dat dit maneuver paste in een strategisch plan. De Belgen kozen van dan af voor een sterkere verdediging op de natuurlijke linie Zenne-Rupel-Schelde. Om een Duitse omsingeling van uit het Waasland te voorkomen lieten ze zich verleiden hun sterkste krachten daar te gaan inzetten.

De noordelijke vleugel van het Duitse leger onder generaal Hans von Beseler, had eerder Brussel en Leuven veroverd. Met de 5de en de 6de reservedivisie bezette hij nu de Mechelse regio.

Hij deed een aanval op de forten Liezele en Breendonk op 4 september. Dat werd een waar bloedbad. Daaruit trok de generaal het besluit dat Antwerpse forten maar konden veroverd worden met versterking van zijn troepenmacht en vooral met steun van de zwaarste artillerie zoals die met succes gewerkt had bij Luik, Namen en aan de Marne.

Hij wist begin september twee divisies van de Marine uit Kiel aan te trekken: één infanterie- en één artillerieregiment. Een vijfde divisie, de "4 *Erzatsdivision*" kwam uit Lotharingen. Op het zwaarste kanonnen was het wachten tot ze vrijgegeven werden van de gevechten aan de Franse grens.

De Duitse strategie

Generaal Hans Hartwig von Beseler was in de waan dat een verovering van Antwerpen het einde van de oorlog met de Belgen zou betekenen. Een vlucht van de koning naar Nederland was oneerbaar. Een capitulatie van deze stad zou gelijk staan met capitulatie van de daar vertoevende vorst, de legerleiding en de regering van ons land.

Antwerpen was het zwakst op zijn West- en Oostflank. Ten noorden was water en Nederland. Ten zuiden was het zeer sterk verdedigd door twee gordels van forten met een natuurlijke verdedigingslijn Schelde-Rupel-Nete. Het Belgisch leger had er een 80.000 soldaten samengetrokken in vijf divisies opgedeeld.

Antwerpen omsingelen achtte von Beseler uitgesloten. Men zat aan weerszijden nog te ver van de Hollandse grens en het gebied was zeer groot. Om dat te bezetten had hij te kort aan manschappen, kanonnen en munitie. Hij koos voor de directe aanval op de sterkste zijde: een doorbraak tussen de forten Walem, St.-Kathelijne-Waver en Lier om daarna de Nete over te steken en door te stoten naar de stad. Tactisch wilde hij laten uitschijnen te zullen doorbreken tussen Boom en Dendermonde om de Rupel en Schelde over te steken en in een omhaalbeweging het Belgisch hoofdkwartier te omsingelen.

Het was de generaal intussen ook duidelijk geworden dat de forten niet konden uitgeschakeld worden met gelijke vuurkracht. De inname van de forten bij Luik en Namen waren maar mogelijk geweest door het extra zwaar geschut van mortieren, kaliber 30.5 cm, en de "*Dikke Bertha", het* zwaarste kanon van kaliber 42 cm. Een deel er van was nog operatief in Frankrijk. Het werd dus wachten tot daar de kansen gunstig genoeg waren om ze naar Antwerpen te laten overkomen. Na de slag aan de Marne konden ze met treinwagons naar Brussel worden overgebracht. Van Schaarbeek zouden ze op het gepaste moment per spoor tot bij de stellingen voor Mechelen en Lier getransporteerd worden. Dit moest in het grootste geheim kunnen gebeuren.

Op 7 september viel Maubeuge en de grote kanonnen werden op spoor gezet. Diezelfde dag nog arriveren twee divisies Mariniers met hun mortieren, *Küstenmörser* kaliber 30,5 cm, en zetten zich in bij Leuven. Dat kon moeilijk ongezien blijven. De Belgen begrepen wat er gaande was. Het grootste gevaar, de kanonnen, dreigden via de spoorlijn Brussel-Leuven-Aarschot-Lier overgebracht te worden. Anderzijds was een doorbraak over de Rupel bij Boom of over de Schelde bij Baasrode of Dendermonde ook niet denkbeeldig.

Een reactie van de **Belgen** kon niet uitblijven.

Steun van het Marinekorps

Om Antwerpen op de knieën te krijgen werd de hulp van Marine-infanteristen ingeroepen. Ze zouden later het fort van Walem bestormen. Er werd ook een matrozenbrigade ingezet. Deze artilleriesoldaten stonden in voor kustbewaking. Ze hebben in Hombeek hun geschut in stelling gebracht.

De infanterist Paul Lotz schreef in zijn dagboek:

"Op 3 augustus nam ik afscheid van vrouw en kind omdat het vaderland me terug onder het vaandel riep. Over Heidelberg kwamen wij in Kiel aan onder luide toejuichingen van de bevolking. We kregen onze legeruitrusting en kampeerden op stro in een leegstaande danszaal. Begin september werden we opgeroepen om in uitgangsuniform met alle bataljons te verzamelen. Met muziek op kop stelden we ons op in carré. Zijne koninklijke hoogheid prins Heinrch kwam te paard aangereden , begroette zijn "blauwe jongens", en sprak ons toe. Kortelings zouden wij ook aan de roemrijke strijd van het Duitse leger deelnemen. Met een driedubbel "hoera" op Zijne Majesteit de keizer besloot hij zijn toespraak.

Op 3 september reden ze twee dagen in goederenwagons tot Herbestal waar ze een eerste keer Franse wijn dronken. Over Luik kwamen ze de 7de september in Leuven aan. De uitgebrande stad gaf een beeld van wat oorlog was. In de bloemenperken voor het station waren Duitse soldaten begraven waaronder matrozen die daar met een vorig transport gekomen waren. Er was een eerste vrij ruw brutaal contact met de bevolking en een priester werd omgebracht. In Wespelaar was na drie dagen iets warms te eten. Ze sliepen op boerderijen en arriveerden dan op het kasteel van Schiplaken. Daar was ook de legerleiding van zijn eenheid ondergebracht.

Op 8 september werden ze onder vuur genomen door de Belgen.

8-13 september
De tweede tegenaanval

Een verhoogde Duitse troepenmacht in de regio en het aanbrengen van de zware kanonnen uit Frankrijk bedreigde Antwerpen. Het nationaal bolwerk kreeg op 8 september als militair gouverneur **Generaal Victor Deguise** (1855-1922). Hij besloot onmiddellijk tot een nieuwe tegenaanval op de mariniers die in Leuven waren aangekomen. Op 9 september rukte het Belgisch leger een tweede keer uit vanuit Mechelen.

AARSCHOT en LEUVEN

De zwaarste strijd werd geleverd in de omgeving van Aarschot en Leuven om de spoorlijnen Keulen-Luik-Leuven en Leuven-Mechelen terug onder controle te krijgen. Er was aanvankelijk wat succes.

Honoré Van Waeyenberg was bij deze gevechten betrokken. Hij vertelde hierover in een interview met Joos Florquin:

"De legertijd benam precies 5 jaar en 10 dagen van mijn leven: van 5 augustus 1914 tot 15 augustus 1919. Dat het oorlog was, vernamen we van een van onze professoren, want we mochten zelf geen kranten lezen. De dag na de oorlogsverklaring heb ik mij als vrijwilliger voor de brankardierdienst gemeld. Bij mijn vertrek zei mijn vader me: 'Weet gij wel wat ge gaat doen, dat gaat zeker meer dan drie maanden duren!' Dan is de periode begonnen waar wij het leven schatten naar de soldij die we kregen: 21 centiem per dag, (waarvan we 7 centiem moesten afgeven voor de patatten,) en daarbij elke week zeven sigaretten Bastos.

Ik was bij de piotten van de 1ste divisie, het derde Linieregiment. De vuurdoop hadden we gekregen dicht bij Leuven, te Kumtich op dinsdag 18 augustus te 9 u. 's avonds. Wij moesten de aftocht dekken en majoor de Bel die ons aanvoerde, zei ons duidelijk waar we voor stonden:
'Nous marchons à la mort.' Mijn bataljon werd er bijna helemaal weggemaaid. Wij hebben ons dan in de grootste wanorde teruggetrokken in de richting van Mechelen.

HOMBEEK EN OMGEVING

Tot begin september was ons dorp een soort niemandsland onder Duitse controle . Van woensdag 8 september waren er terug Belgische soldaten ingekwartierd. Ze vonden een onderkomen in het klooster, in de scholen en bij burgers.

Frans De Maeyer vertelde in zijn dagboek dat de gevluchte burgers dachten dat alles weer normaal was. Ze probeerden terug te keren alhoewel de kommandant van de vesting Breendonk hen dat ontraadde. Toch riskeerden de meesten het om thuis weer het werk op het veld te hervatten en de dieren te verzorgen. September is een oogstmaand en de *patatten* moesten *gestoken* worden. Op maandag 15 september was ook de pastoor weer terug in zijn parochie.

Alhoewel Hombeek bij deze tweede aanval gespaard is gebleven van geweld, is er toch gevochten in onze omgeving bij Hofstade, Hever en Schiplaken.

Mgr. Van Waeyenbergh vertelde verder:

"Ha ja. Er stond daar een schildwacht in volle veld en we zagen die neerschieten door de Duitsers, die in het bos verscholen zaten. De dokter zei ons: 'Hij moet gehaald worden, dood of levend.' Niemand voelde er veel voor om zich in het vuur te wagen. Ik dacht, die sukkelaar moet geholpen worden. Ik heb dan ineens een brancard vastgenomen en samen met pater Steyaert ben ik er naar toe gegaan. De jongen was dood en we hebben hem ter plaatse begraven en zelfs een kruis van takken op zijn graf geplaatst. Men zei achteraf dat het een heldendaad was. Nuchter gezien was het een dwaasheid. Gelukkig hebben de Duitsers toen op ons niet geschoten, wat aan de IJzer wel eens is gebeurd".

Ook Marinier Paul Lotz zegt dat hij op de rand van het park van kasteel Schiplaken en Hofstade patrouille liep en op Belgische verkenners stootte die onder vuur genomen werden.

Balans

De tweede Belgische uitval had blijkbaar aanvankelijk wel succes rond Aarschot. De terreinwinst die kon geboekt worden was van korte duur. Op 13 september wist generaal von Beseler de Belgen terug te dringen tot op de fortenlinie.

Op 20 september kreeg de Duitse bevelhebber nog meer versterking van een divisie uit Frankrijk maar ook de zwaarste kanonnen waren intussen vandaar bijgehaald.

Met de aandacht op Antwerpen te trekken hadden de Belgen wel bereikt dat de Duitse oorlogsmachine in Frankrijk was gaan sputteren maar anderzijds kregen wij nu de volle lading.

De "ARMEEGRUPPE VON BESELER"

Generaal von Beseler had tot dan strijd in België geleverd met zijn III Reservekorps, bestaande uit twee divisies: de 5de en 6de Reserve Divisie. Begin september was er de divisie Mariniers bijgekomen en op 20 september nog de 4de Erzatsdivisie. Daarenboven beschikte hij nog over twee gemengde brigades om de flanken te dekken. In totaal had zijn leger met zo wat 5 divisies een mankracht van bij de 120.000 soldaten.

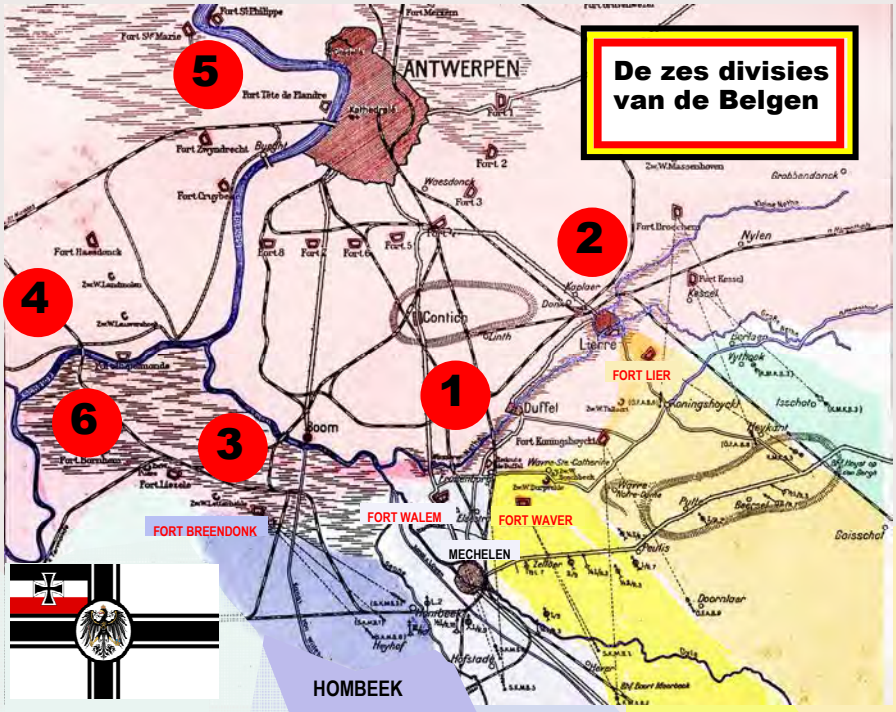

De sterkste zijde aanvallen

Antwerpen omsingelen was uitgesloten en de directe aanval op de Nete-stellingen met de sterkste forten was de enige haalbare kaart.

De Zenne werd de scheiding. De aanvalszone lag op de rechteroever. **Hombeek** op de linkeroever was verdedigingszone. De opdracht was de daar samengetrokken troepen van de Belgen vast te houden en te beletten dat ze zouden doorbreken en omsingelen.

Breendonk, Liezele en Bornem mochten maar bestormd worden, als een doorbraak over de Nete gerealiseerd zou zijn.

De 4de Erzatsdivisie
tussen het Willebroek-kanaal en de Schelde, met als hoofdopdracht de Belgen daar vasthouden. Na de val van de forten aan de Nete zullen ze samen met Matrozen de forten Breendonk, Liezele en Bornem innemen.

o.l.v. Hans Hugo von Werder

De Marine divisie met de **Marine regimenten (1 en 2)** in de sector tussen de Leuvense vaart en de Zenne opdracht het fort **van Walen** en Duffel.

en met de **Matrozen regimenten (1 en 2)** die de vijand binden tussen Zenne en het kanaal van Willebroek. **HOMBEEK werd door hen bezet en hun kanonnen hebben er gestaan.**

o.l.v. Hans Ludwich von Schröder

Reserve korps III Brandenburger met de

Divisie 5 tussen Dijle en de Leuvense vaart met als opdracht fort St.-Katelijne-Waver

Divisie 6 tussen Demer en Dijle met als opdracht fort Lier.

Zij zullen de Nete oversteken bij Lier en oprukken naar Antwerpen.

o.l.v. Hans Hartwig von Beseler

De Belgen vreesden echter dat de Duitsers over de Rupel of over de Schelde zouden doorbreken. Uit angst om omsingeld te worden, zette de Belgische legerleiding het grootste deel van zijn troepen in tussen de Zenne, Rupel en Schelde. Hombeek was overspoeld van soldaten. Van de 6 legerafdelingen werd één bij Dendermonde opgesteld 4, twee tussen Hombeek en Sint-Amands 6 en 3 slechts één tussen Walem en Lier 1 op de plaats waar de strijd het hevigst zou woeden, en één tussen Lier en de grens met Nederland 2.
Nog één afdeling werd in reserve gehouden bij Antwerpen 5.

Extra zwaar geschut

Zonder het zwaar geschut was het plan van von Beseler kansloos. Hij had al ervaren dat de forten onneembaar waren, zelfs niet met zijn overmacht aan troepen. Deze aanval werd gesteund door 173 stuks geschut. Daarvan waren er 160 kanonnen gedetacheerd bij de artillerie van de regimenten zelf:

40 kanonnen van 10 en 13 cm kaliber,
72 houwitsers van 15 cm kaliber
48 mortieren van 21 cm kaliber.

Daarenboven waren er nog 13 extra zware mortieren .

Het breekijzer

Na de inname van Maubeuge kwamen 10 extra zware mortieren per spoor tot Schaarbeek. De Marinebrigade had 3 mortieren uit Kiel meegebracht.
Het waren er 13 in totaal.

4 Extra zware mortieren kaliber 42 cm
"**Kurze Marine-kanonen"** ("*Dicke Bertha*")
2 van batterij "2" Becker op treinwagon.
2 van batterij "3" Erdmann, verplaatsbaar.
4 **Österreichiser Skoda-Wörfer** van het k.u.k. Armee,
4 van batterij "8" Amann.
5 Zware mortieren kaliber 30,5 cm
"**Schwere Küstenmörser"**
2 van Batterij "1" Neumann. (Hombeek en Hever)
2 van Batterij "5" Kurt Scharf. (Hombeek en Hofstade)
1 van Batterij "6" Buch. (Hofstade, daarna Hombeek)

ALLE ZWARE MORTIEREN STEUNDEN DE EENHEDEN DIE DE FORTEN OP DE NETE MOESTEN DOORBREKEN.

Alle batterijen werden bij het begin van de aanval tegen de forten aan de Nete ingezet. Het Reservekorps III had steun van 10 zelfstandige batterijen bij de belegering van de forten tussen St.-Katelijne-Waver en Broechem.

HOMBEEK HAD MORTIEREN VAN 3 BATTERIJEN EN OOK ANDER GESCHUT DAT EERST OP WALEM GERICHT WAS. NA 4 OKTOBER WERD BREENDONK BESCHOTEN .

De Marinedivisie had de batterijen Buch en Scharf uit Kiel meegebracht. Het matrozen Artillerieregiment had deze stukken en de zelfstandige batterij Neumann opgesteld in Hombeek, Hofstade en in Hever. Ze steunden hun marinesoldaten die Walem en Duffel moesten innemen.

Na de val van de forten aan de Nete werd de mortier van batterij Buch van Hofstade naar Hombeek verplaatst. Op 1 oktober werd van daar een eerste maal op Breendonk geschoten. Dan opnieuw van 4 tot op 8 oktober. Op die dag werd ook dit fort veroverd.

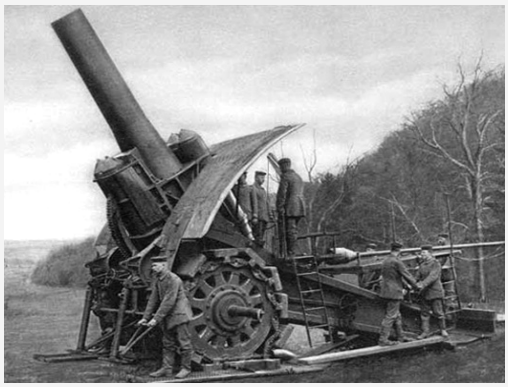
De legendarische "Dicke Bertha"

Dit meest vernietigend kanon van de firma Krupp, genoemd naar de erfgename "Bertha", heette officieel "**Kurze Marine Kanone"**. Het is eigenlijk een mortier dat bij de vloot in gebruik was. Het schoot zijn granaten van 42 cm doorsnede af in een krombaan. Geen enkel van onze forten was er tegen bestand.

De batterij Becker gebruikte het zogenoemde "*Gamma Gerät*". Het werd op spoor gezet maar was niet demonteerbaar.

Twee stuks stonden aan het station van Boortmeerbeek op de lijn Leuven-Mechelen. Ze schoten op **St.-Katelijne-Waver.** Het kanon van 170 ton vuurde granaten van ongeveer één ton over een afstand van 10 à 12 kilometer.

Twee andere "*Dicke Bertha's*" stonden nabij de spoorlijn Aarschot-Lier bij Heikant en Isschot. Ze wogen 42 ton en werden per spoor vervoerd maar konden met tractoren verplaatst worden (M-Gerät).
Ze beschoten **Lier, Kessel en Broechem.** Ze hadden een reikwijdte van 9 km voor granaten van bij de 800 kg en van 12 km voor granaten van 400 kg. De projectielen die met een snelheid van 1.000 km neerkwamen op hun doel hadden voldoende kinetische energie om een betonnen dek van 3 meter te doorboren.
Mortieren 30.5 cm schoten op Walem.

13-26 september
Een stellingenoorlog

De tweede uitval van de Belgen tussen 8 en 13 september had geen grote ommekeer teweeggebracht. De Hombekenaren waren wat gerustgesteld omdat de bezetter uit Hombeek verdreven was en er logeerden terug onze eigen soldaten. Het had er de schijn van dat alles wat genormaliseerd was. Ook onze pastoor die van dinsdag 15 september weer bij zijn parochianen was, las iedere dag zijn mis. De meeste burgers die niet te ver wegvluchtten, waren op hun stappen teruggekeerd. Helemaal gerustgesteld kon men niet zijn want achter Zemst en Eppegem zaten de Duitsers nog. Marinier Paul Lotz vertelde in zijn dagboek hoe hij in Elewijt terechtkwam en er overnachtte in de beschadigde kerk op matrassen uit de verlaten huizen erbij gesleurd. Er waren wel schermutselingen maar geen gevecht in regel. Het was een stellingenoorlog .

In die twee schijnbaar vreedzame weken werkte de Duitse aanvaller achter de schermen zijn plan uit om België de ultieme genadeslag te geven.

Misschien eerst nog met list proberen?

Daarop heeft generaal von Beseler nog getracht koning Albert te overtuigen de strijd om Antwerpen te staken. In ruil zouden ze met alle verdere acties tegen België stoppen en zou de stad niet met geweld veroverd moeten worden. De historische monumenten zouden zodoende gespaard blijven van verwoesting. Charles Woeste, die in Brussel vertoefde, werd door de Duitsers op pad gestuurd maar koning Albert wees het listige voorstel wijselijk af.

Intussen hadden de Duitsers hun zware mortieren al op het spoor gezet, richting Mechelen en Lier. De plaats waar ze zouden opgesteld worden en op welke forten ze zouden vuren was minutieus uitgetekend. In zijn hoofdkwartier te Brussel had von Beseler zijn strategisch plan op tafel liggen.

Het was enkel nog wachten op het uur van de aanval.

26-27 september
De aanval tegemoet

Een misrekening en een mislukte aanval

De Belgische legerleiding had het gebied rond Antwerpen in 5 sectoren ingedeeld:

Sector 1 in het Noorden (fort Kapellen)
verdedigd door de 5de legerafdeling.
Sector 2 in het Oosten (fort Oelegem)
verdedigd door de 2de legerafdeling .
Sector 3 in het Zuidoosten (forten Lier tot Walem)
verdedigd door de 1ste legerafdeling.
Sector 4 in het Zuiden (forten Breendonk tot Liezele)
verdedigd door de 3de en 6de legerafdelingen.
Sector 5 in het Westen.
verdedigd door de 4de legerafdeling.

In Walem dat in de 3de sector gelegen was, streden soldaten van het 2de Linieregiment. Deze eenheid was ook present in Hombeek dat echter in de 4de sector gelegen was.
In de 4de sector, op de linkeroever van de Zenne, de Rupel en de Schelde, had de legerstaf het gros van zijn leger samengetrokken. Dit gebied werd verdedigd door 2 legerafdelingen: de 6de legerafdeling met de Grenadiers en de Karabiniers en de 3de legerafdeling met het 11de en 12de Linieregiment. Deze hebben op 26 september een derde grote uitval ondernomen richting Dendermonde en Aalst. Het was een misrekening want ze stuitten op de 4de Erzatsdivisie van generaal Hugo von Werder. Er werd gevochten in Lebbeke, Opwijk, Buggenhout en Opstal. De Belgische eenheden moesten zich hierop terugtrekken in hun stellingen achter de verhoogde berm van de spoorlijn Mechelen-Dendermonde.

Hombeek volgestroomd met soldaten

De Belgen waren geconcentreerd achter het spoor Mechelen-Dendermonde. Ons dorp was nu echt overspoeld door 2de Linie soldaten en artillerie. Ze sliepen in de jongensschool, in het patronaat en bij de boeren. Op de Hombekerkouter stonden kanonnen van de Engelse artillerie. Op donderdag 24 september hadden ze een paar schoten gelost. Dit was, zo zegde men, eigenlijk maar als proef. Op 25 en 26 september is de instroom van militairen overweldigend. Hombeek was nu volgelopen. Op het Middenveld had de Belgische veldartillerie zijn kanonnen opgesteld. Eens circuleerde er een Duits vliegtuig boven Hombeek dat beschoten werd.

Van in de vroege ochtend van vrijdag 25 september hadden de soldaten loopgrachten uitgegraven. De pastoor schreef later in het rapport: "*Hier en daar zijn er loopgraven; onder andere op het gaanpad tussen de lijnen van den ijzerenweg*

achter den hof van Frans Christiaens; een loopgracht van achter het kasteel van Jeslain door het veld tot nabij het baanhuisje aan den bareel achter Frans Christiaens".

(nvdr: Kasteel Jeslain is het herenhuis in de Bankstraat, nu nr.26 . De hoeve van Frans Christiaens is het huis achter het Kapelleke in de Spoorwegstraat, laatst bewoond door Margriet d''Hollander.)

Pastoor De Bruyn liet 's zaterdags grote borden uithangen voor soldatenmissen op zondag 27 september. Hij deed dit in de twee landstalen De Franssprekende officieren werden dus niet vergeten. Hij had 's zaterdags al de handen vol gehad om biecht te horen en opgetogen noteerde hij: " *'t Is stichtend voor aanschouwen. Zeer vele soldaten zijn gisteren te biecht geweest, anderen dezen morgen. Zij gaan te communie met treffende godsvrucht."*

Die zondagmorgen nog was echter de Duitse oorlogsmachine aan het rollen gegaan. Tijdens de missen bulderden de kanonnen van Zemst tot Heist-op-den Berg. Ze rukten op naar Mechelen en Lier.

Een dorpeling noteerde : "*Er was ten 8 uren eene soldatenmis aangezegd met volle muziek gespeeld en gezongen en opgedragen voor en door al onze Belgische jongens. Ongelukkiglijk krijgt de bevelhebber van het 2de Linie de mededeeling dat de Duitschers aanvallen op het gehucht de Plein, en dit juist ten 8 uren. Daarmee valt onze hoop de soldatenmis te kunnen bijwonen*".

Kort daarvoor waren onze kanonnen in het Molenveld al in actie getreden. Daarop riposteerden de Duitse artillerie met geschut op Hombeek.

De Duitsers op den Dries, de Belgen aan de spoorweg

Duitse Mariniers waren over Laar tot op den Dries genaderd en rukten op naar het Dorp en den Boskant. Ons dorp lag zonder onderbreking onder vuur. Vooral die plaatsen waar Belgische stukken opgesteld stonden werden in het vizier genomen en bestookt. De nabijgelegen huizen werden getroffen. Het huis van dokter Jaak Van Assche op de Kriekerij kreeg een eerste voltreffer en werd erg beschadigd. Dan werd de hoeve van Désiré Slachmuylders in de Bankstraat geraakt en brandde af met ook de nabijgelegen schuur van Jan Slachmuylders. Er vielen obussen op de pastorij. De pastoor rapporteerde later: "*De pastorij heeft eveneens veel geleden: zeven à acht bommen zijn terecht gekomen op of rond de pastorij; twee zijn door het dak gegaan: één ervan is ontploft op den zolder nabij de trapkas. Bijna al de ruiten der pastorij en van de serre bij de pastorij zijn of geheel uit of stukgeslagen".*

Het huis van Emiel Stevens in het dorp werd beschadigd en dit van Emiel De Saegher op de Hombekerkouter voor de helft vernield. Ook de statige woning van de weduwe Van Steenwinckel, wat verder op dezelfde steenweg, leed grote schade. Een bom trof onze kerk en ontplofte binnen, vlak voor het doksaal.

De pastoor rapporteerde later: "*Een Duitsch kanonbal is door den zuidermuur der kerk gegaan bij het venster, heeft binnen in de kerk het kapiteel eener kolom weggenomen en is ontploft in het midden der kerk, vlak voor het doxaal. De beelden der H. Gerardus Majella en (...blanco...) zijn geheel verbrijzeld, ander beelden zijn erg beschadigd, evenzoo zijn de 5de, 6de, 7de, 8ste, 9de en 10de staties van den Kruisweg beschadigd. De kleine looden ballen uit den kanonbal zijn gevlogen tegen de muren; stoelen en meubels zijn er van doorboord. De stoelen en meubels liggen dooreen: 't is een onbeschrijfelijke warboel*".

Eén soldaat sneuvelt

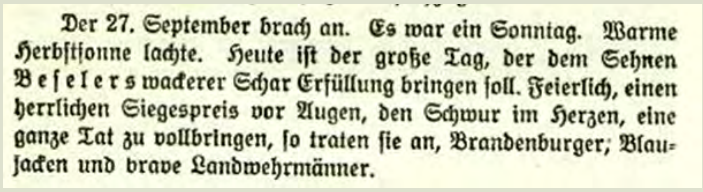
Frans De Maeyer melde in zijn dagboek:

"*Rond drie uur in de namiddag werd soldaat d'Hondt uit Drongen van de 2de Linie getroffen aan het been. Hij zat in de loopgraaf op den IJzerernweg achter den hof van Christiaens. Het been was overgeschoten boven de knoesel en hij is doodgebloed, waarschijnlijk bij gebrek aan verzorging.*

27 september
Het eindoffensief

Zo was het begonnen. De Duitsers hadden alles tot in de puntjes voorbereid. Om 7 uur werd de aanval ingezet tegelijkertijd op alle fronten. Hun rapport begint als volgt :

Der 27. September brach an. Es war ein Sonntag. Warme Herbſtſonne lachte. Heute iſt der große Tag, der dem Sehnen Beſelers wackerer Schar Erfüllung bringen ſoll. Feierlich, einen herrlichen Siegespreis vor Augen, den Schwur im Herzen, eine ganze Tat zu vollbringen, ſo traten ſie an, Brandenburger, Blaujacken und brave Landwehrmänner.

"De 27ste september brak aan. Het was een zondag. Een warme herfstzon lachte. Vandaag is het de grote dag waarop de verwachtingen van de dappere strijders van generaal von Beseler zullen ingelost worden. Vol vreugde, een zegerijke overwinning voor ogen, den eed op het hart gedrukt zijn plicht te doen, traden ze aan, de Brandenburgers, de blauwjakken en de moedige landstrijders".

Uit: "***Schlachten des Weltkrieges, Band 3, Antwerpen***", Reichsarchiv (Hrsg.) uitgegeven Berlin Verlag v. Gerhard Stalling, 1925.

Hombeek loopt leeg

De hel was losgebroken. Ons dorp werd aangevallen, gierende granaten en inslaande bommen over heel het grondgebied, huizen en schuren gingen in vlammen op. De Belgische soldaten waren machteloos en maakten zich klaar voor de aftocht. Die middag hadden velen al hun stellingen verlaten en trokken terug richting Leest.

Er was paniek alom en bijna alle inwoners pakten vol angst en verwarring hun kostbaarste bezit snel in. Ze sloegen een tweede keer op de vlucht. Om te ontkomen aan een vuurregen van dodende granaten, moest men westwaarts vluchten. Mechelen werd beschoten. Om de terugtrekkende legers niet te hinderen koos men de Zennedijk. Ze gingen tot Leest en Heffen om in Boom de Rupel over te steken en zo te ontkomen naar Antwerpen en Nederland. Ondanks een onbeschrijfelijke chaos in de Scheldestad zijn velen er toch in gelukt in het neutrale Holland te geraken. Anderen hadden pech. Rond halfdrie werd de vrouw van Jef Vekemans op de Zennedijk getroffen door een schrapnel. Ze stierf ter plaatse. Volgens Frans De Maeyer waren maar bitter weinig inwoners in het dorp gebleven. Hij noemde er enkele: "*Hendrik Beullens, Willem Goris, Louis De Hoef, Evarist De Smet, de vader van Jan Goovaerts*". We hebben dan ook maar weinig of geen getuigen van de ontplooiing van de Duitse troepen, in het bijzonder van de opstelling van hun geschut op diverse plaatsen.

Het bombardement is blijven aanhouden tot laat in de avond. In de nacht ging de beschieting van Mechelen nog door. Diezelfde zondag nog waren de Duitsers al doorgestoten tot Zemst-Laar en tot op den Dries waar ze zich hebben ingegraven.

Maandag in de vroegte trokken de Belgen terug. De pastoor schreef: "*Rond 3 uren in den morgen hebben de laatste Belgische soldaten, die postgevat hebben in de tranchées op den IJzerenweg, ons dorp verlaten. Rond 5 uren zijn de Duitsers reeds aan het huis Tersago in de Bankstraat. Men hoort hen duidelijk roepen en bevelen geven. De families De Meyer en Christiaens gaan op de vlucht in 't zicht der Duitsers. Deze laten hen rustig vertrekken, maar schieten op een wielrijder, die voorbijsnelt, maar zonder hem te treffen*".

De Duitsers namen de verlaten loopgraven in van de Belgen en vonden daar het dode lichaam van soldaat d'Hondt. Frans De Maeyer zegde in zijn dagboek; "*Hij werd door Duitse pioniers van Kiel voorlopig begraven in het Kriekrijveld (secte A454). Later werd hij overgebracht naar het kerkhof*".

Geweldpleging op den Boskant

In de vroegen ochtend van maandag 28 september stak een zeer grote massa Duitsers de velden over van Humbeek naar Bos van Aa. Een patrouille van vier man kwam naar het huis van Evarist De Smedt op den Boskant. Ze doorzochten de schuur en de omgeving. Wat verder woonde Jules Knockaert. Hij kwam juist buiten met een emmer varkensvoer. De Duitsers ondervroegen hem maar omdat hij ze niet verstond bleef hij hen het antwoord schuldig. Ze volgen hem en door de blauwe broek die hij droeg werd hij voor een soldaat aanzien. Ze lieten hem toch met rust. Nauwelijks was de patrouille vertrokken of Knockaert liep naar zijn buur De Smedt. Evarist en zijn vrouw Amelie zaten nog aan de koffietafel. Daarop kwamen de vier Duitsers terug over het veld. Eén van hen loste een schot in de lucht en de hele legertroep zette zich nu in beweging. Totaal onverwacht begonnen alle Duitsers wildweg te schieten op het huis van De Smedt.

De pastoor deed het verder verhaal:
"*Cnockaert vlucht op de achterkamer, springt door een vensterken en meent langs achter zijn huis te bereiken, maar wordt getroffen door een kogel in den linkerarm. Barrevoets en blootshoofds vlucht*

de gewonde naar Blaasveld. Daar wordt zijn wonde vermaakt in de ambulance der Belgen. Evarist De Smet vlucht op den zolder en versteekt zich daar onder den gerst. Vrouw De Smet meent in der haast de zijkamer te bereiken, maar bij de deur treft haar een kogel. Zij valt. Haar rechterarm is overgeschoten tusschen den elleboog en den schouder. Wel honderd kogels liggen overal verspreid in het huis. Omtrent één kwartier na 't gebeurde komen twee in het blauw gekleede Duitschers binnen. Vrouw De Smet hoort hen duidelijk zeggen: 'Blut, Blut! Eine Frau, was ist dass? Binnen een half uur zullen wij u komen halen…' Inderdaad, zij komen terug, nemen de vrouw op en dragen haar in de schuur van Verdoodt, waar een Duitsch dokter haar den arm afzet tot bijna tegen den schouder".

Diezelfde namiddag, rond halfdrie, kwamen drie Duitsers en twee burgers het huis van De Smedt leegplunderen. Alle huisraad, potten en pannen en al het beddengoed werd opgeladen op een kar met een ezel bespannen. Ook het geld werd geroofd. De dag daarop hebben de Duitsers de vrouw nog wel naar Koningsteen vervoerd. Daar kreeg ze een nieuw verband. Later is ze nog naar Vilvoorde vervoerd voor verdere verpleging.

Nota: Evarist De Smedt afkomstig van Londerzeel was 70 jaar oud. Zijn vrouw Amelie Mertens van Steenhuffel was 69 jaar. Hun dochter Maria was getrouwd met Jan Corneel Van Campenhout. Ze hadden drie zonen en een dochter. Jules Knockaert was 28 jaar. Hij woonde als knecht in het huis van Joanna Boëté die begin september 1914 overleden was. Hij huwde na de oorlog met Maria Van den Heuvel.

Kasteel Expoel ontruimd

Op Expoel hadden de Belgen een commandopost. Vermoedelijk is deze maandag 28 september ook ontruimd. In het park van het kasteel leverden de Duitsers nog schermutselingen met de achterhoede van de Belgen. Vandaar trokken ze naar Tisselt.

Evarist De Smedt getuigde: " *Ik waagde het op woensdag 30 september uit de schuilplaats te komen. Voorzichtig kroop ik door de velden langs de grachten en kanten tot bij Expoel. Het kasteel was door de Duitsers betrokken. In en om het goed krioelde het van kanonnen, machinegeweren, auto's, vracht- en -munitiewagens. Bij het huis van Beveren waren de Duitsers bezig met vee te slachten. Ik bereikte het huis van Petrus Andries en verstak me op den hooizolder. Van daar zag ik donderdag voormiddag dat twee Duitsers van Expoel de Rechterstraat ingingen. Ze gingen binnen in het huis van de familie Van den Heuvel die op de vlucht was. Toen ze buiten kwamen, kwam er rook door het dak. Rustig gingen ze terug naar Expoel en keken regelmatig om naar het huis dat ze in brand gestoken hadden. Het brandde daarop volledig af*"

In Duitse handen

Maandag voormiddag 28 september was het dorpscentrum van Hombeek volledig in Duitse handen. Dinsdag waren ook de Belgische soldaten uit den Boskant verdreven. De Matrozen palmden Expoel in als hoofdkwartier van hun eenheid. Vanaf nu was Hombeek vijandelijk bezet gebied. Het Belgisch geschut van het fort van Breendonk werd nu op ons gericht. Het is zeer de vraag of de eigen artillerie ons wel getroffen zou hebben omdat we op de grens van hun draagkracht gelegen waren. Twee huizen in de Bankstraat zijn toen wel in de vlammen opgegaan: de woning van Gust Jacobs-Moyens, alias "den Bu", en de tegenoverliggende hoeve van Frans Christiaens. Algemeen wordt aangenomen dat ze door Duitsers in brand gestoken zijn.

De laatste vluchtelingen hadden nog gezien dat ze in de school alle deuren afhaakten. Ze werden weggesleept met nog allerhande schoolmeubilair naar een kortbij gelegen stuk grond achter het vernielde huis van Emiel De Saeger om daar loopgraven te maken.

Het is op die plaats dat die maandag nog extra zware mortieren geplaatst werden. Die snelle actie duidt er op dat een strategisch plan werd uitgevoerd dat lang vooraf nauwkeurig was uitgetekend. Diezelfde namiddag hebben de Duitsers op de Hombekerkouter ook de molen van De Keirsmaecker in brand gestoken. Dit is wellicht een voorzorgsmaatregel geweest om geen uitkijkplaatsen te hebben op die omgeving waar hun zwaar geschut moest opgesteld worden. Alles was tot in de puntjes voorbereid.

Een zware mortier wordt naar de stelling gebracht

De "Marinedivision"

Ludwig von Schröder (1954-1933)

Schröder was een Duits Marineofficier die op 23 augustus 1914 werd aangesteld als admiraal-bevelvoerder over een nieuwe Marine divisie. Deze was samengesteld uit soldaten van het "*1 Seebataillon*" en reservisten. Ze kregen de opdracht de Belgische kust te bewaken na de verovering van België. Begin september arriveerden ze in Leuven en vochten in onze omgeving. Hun eerste opdracht was tweevoudig: de inname van Walem en de verovering van het gebied tussen de Zenne, de spoorlijn Mechelen-Dendermonde en het kanaal van Willebroek. Zodoende hebben zij Hombeek bezet.

Hun strijd werd verder gezet aan de kust. In 1915 heette deze divisie "*Marinecorps Flandern*" onder het commando van admiraal von Schröder tot de overgave in 1918.

DE LEEUW VAN VLAANDEREN

Nog tijdens de oorlog werd Ludwig von Schröder "de Leeuw van Vlaanderen" genoemd om zijn dapper optreden. In 1929, heeft de gewezen admiraal aan zijn strijders een eremedaille toegekend dat het ***"Flandernkreuz"*** *is gaan heten.*

Er zijn 30.000 herinneringsmedailles uitgereikt met onze symbolen: de Vlaamse Leeuw voor-aan en een Belfort op de achterzijde. Bij de stichtingsakte gedenkt men de vijf dagen dat ze onder vuur lagen in onze omgeving: "***im siegreichen Kampfe gegen die belgische Armee, bei Löwen und Kampenhout nördlich von Brüssel, in fünftägigem Gefecht die Feuertaufe und zeichnete sich danach in vielen Kämpfen des mehr als vierjährigen Weltkrieges aus*".**

Admiraal von Schröder overleed op 23 juli 1933. Hij kreeg een nationale begrafenis en Adolf Hitler volgde als eerste de lijkstoet.

De Marine Divisie werd vanaf 7 september ingezet bij de stellingenoorlog op de lijn Eppegem-Weerde-Schiplaken-Boortmeerbeek en aan de Leuvense vaart. Ze bestond in hoofdzaak uit:

De **Marine infanteriebrigade** met goed opgeleide infanteristen in 2 regimenten ingedeeld: het "Marine-Infanterieregiment 1" en het "Marine-Infanterieregiment 2".
Ze bestormden Walem (2 oktober), staken de Nete over (7 oktober) en veroverden de forten 6, 7 en 8 (Hemiksem) van de kleine fortengordel.

De **Matrozen artilleriebrigade,** artilleriesoldaten voor de kustbewaking in 2 regimenten: het "Matrozen-artillerieregiment 1" en "het Matrozen-artillerieregiment 2".
Omdat ze niet echt opgeleid waren in een gevechtseenheid hadden ze een meer ondersteunende opdracht. Ze opereerden in de sector tussen de Zenne en het Willebroek kanaal. Aldus veroverden ze Hombeek, Heffen, Leest, Tisselt, Blaasveld. Ze rukten ook op langs de spoorlijn Mechelen-Dendermonde en veroverden Kapelle-op-den-Bos en Londerzeel.
Na de overtocht van de Nete op 6 oktober gingen ze samen met de 4de Erzatsdivisie over tot de bestorming van de forten Breendonk (8 oktober) en Liezele en Bornem (10 oktober).

De ***"Fussartilleriebrigade"*** ondersteunde de ganse operatie met 12 zware en 4 extra-zware kanonnen. Ze stonden opgesteld in Hombeek, op de grens Hombeek-Mechelen, omgeving van de Tervuurse steenweg en in Hofstade. Ze beschoten eerst Mechelen, dan Walem, dan Breendonk.

De "Blauwe Jongens" palmen Hombeek in.

Westlich der Senne ist das Gelände wesentlich freier und offener, weist vielfach kleine Erhebungen auf, die einigermaßen Überblick ermöglichen, wenn auch dort zahlreiche Gehöfte, Parks und kleinere Gehölze das Gesichtsfeld einengen. Die vielen Kanäle und Wasserläufe erschweren aber dem Angreifer auch hier seine Arbeit und verleihen dem Verteidiger einen ganz ungewöhnlichen Grad von Widerstandskraft, zumal er nicht verabsäumt hatte, von künstlichen Hindernissen aller Art (Draht, Wolfsgruben, Tretminen) ausgiebig Gebrauch zu machen.

Ten westen van de Zenne is er in wezen minder beplanting en een meer open terrein met lichte hellingen wat veel overzichtelijk is. Toch zijn er meerder boerenwoningen, parken en struikgewas die het zicht hinderen. Vele waterlopen en kanalen maken het hier moeilijk voor een aanvaller terwijl de verdediger er extra nut uit haalt om weerstand te bieden. Bovendien werpt hij ook andere hindernissen op zoals draadversperringen, kuilen en legt hij landmijnen".

Uit: "***Schlachten des Weltkrieges, Band 3, Antwerpen***", Reichsarchiv (Hrsg.) uitgegeven Berlin Verlag v. Gerhard Stalling, 1925.

Aldus beschreef het legercommando onze regio die ingepalmd moest worden door de "Blauwe jongens". Ze noemden zich "Blaue Jungs" om hun blauwe matrozenpakken , in tegenstelling tot de grauwe uniformen van de Pruisen.

Eind augustus had men in ons dorp al Duitsers over de vloer gehad. Eerst een paar maal verkennende Uhlanen en dan de infanteristen, "Brandenburgers", die bij ons algemeen als "Pruisen" bestempeld werden. Bij de tegenaanval van begin september bouwde het Belgisch leger een sterke verdedigingslinie op nabij de spoorlijn Mechelen-Dendermonde en werden onze soldaten hier terug heer en meester.

De Duitsers zaten niet stil. De "Brandenburgers" kregen steun van de "Mariniers" uit Kiel. Ze hadden post gevat tussen Leuven en Brussel, richting Mechelen, tot Boortmeerbeek en Elewijt. Van uit deze positie hebben ze op zondag 27 september de aanval op Antwerpen ingezet. Hun hoofdopdracht was de forten Walem en Duffel aanvallen en innemen. Daarna moest men doorstoten over de Nete naar Antwerpen. Een tweede ondergeschikte opdracht was de vijand binden in de zone tussen de Zenne en de Rupel om een Belgische omsingeling te voorkomen. Met het fort van Breendonk te bestormen moest gewacht worden tot de doorbraak over de Nete gerealiseerd was. De sector van de Mariniers lag tussen de Leuvense vaart tot Mechelen en het kanaal van Willebroek.

De Zenne was de scheiding tussen de <u>aanvalssector</u> op Walem en de <u>verdedigingssector</u> op Breendonk. Op de linker oever van de Zenne - ook in HOMBEEK dus - opereerden zowel de Matrozen artilleriebrigade, als de "Fussartilleriebrigade (zie hiernaast).

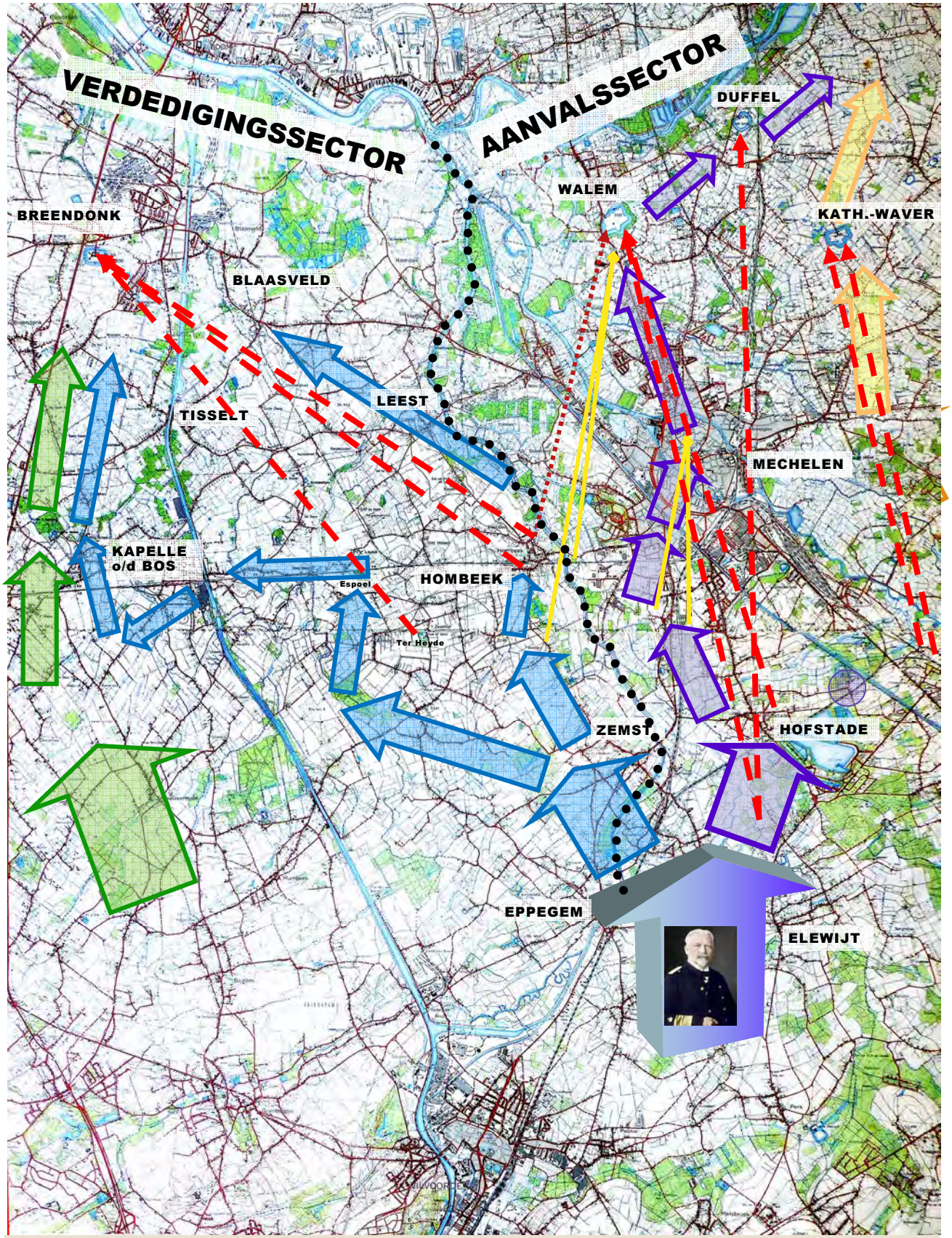
De **Matrozen artilleriebrigade**

Deze brigade had twee regimenten. De manschappen waren geen infanteristen maar waren als matrozen opgeleid. Het waren meestal artilleristen op de schepen en kustbewakers. Ze werden nu ingezet in de verdedigingssector tussen de Zenne en het kanaal van Willebroek. Zij veroverden Hombeek.

Regiment 1 stootte door over Zemst, Bos van A, Pikkerie en Boskant. Ze waren niet vrij te pleiten van geweldpleging. Bij lukraak vuren verwondden ze vrouw De Smedt die daarbij een arm verloor. Ze staken het huis van Van den Heuvel in brand. Er was nog geschoten in het park van Expoel op de laatste wegtrekkende Belgen en ze namen Expoel over als commandopost.

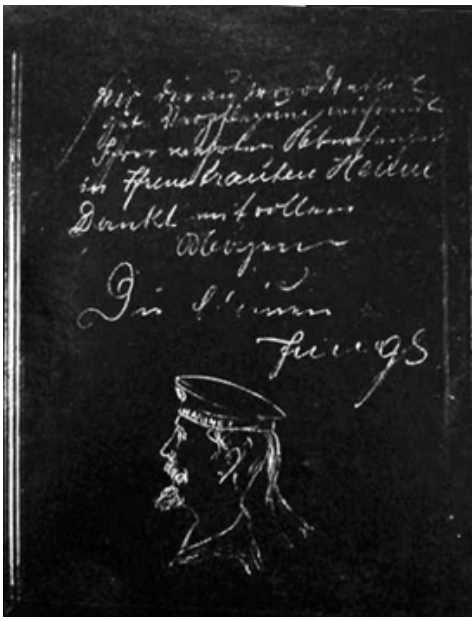

Het embleem van het Kommando der Mariniers die in Hombeek zijn doorgestoten.

De Zenne is in het aanvalsplan van von Beseler de scheidingslijn tussen de aanvalssector en de verdedigingssector. (• • • •)
De Marine divisie opereert links en rechts van de Zenne in beide sectoren. De Marine-infanteriebrigade ⇨ neemt het fort van Walem en van Duffel voor zijn rekening. De matrozen-artilleriebrigade ⇨ heeft twee regimenten in de verdedigingssector. Het matrozenregiment 1 stoot door over Zemst, Bos van A, Expoel, Kapelle-op-den-Bos, Londerzeel en Breendonk.
Het Matrozenregiment 2 komt over den Dries en het Dorp van Hombeek naar Leest, Heffen, Blaasveld, Tisselt naar Breendonk.
De *"Fussartilleriebrigade"* van de Marine ondersteunde de operatie met artilleriegeschut en zet zijn stukken uit in Hombeek, op de grens van Mechelen, in Hofstade en in Hever. Ze beschieten eerst de forten Walem en Duffel (één batterij ook St.-Katelijne-Waver) en daarna wordt Breendonk beschoten vanuit de drie Hombeekse stellingen.
Rechts ⇨ opereert het III Reservelorps Brandenburgers met twee divisies van St.-Katelijne-Waver tot Broechem.
Links ⇨ opereert de 4de Erzatsdivisie die samen met de Matrozen-artilleriebrigade Breendonk, Liezele en Bornem innemen.

Daarna hebben ze hun opmars verder gezet langs het spoor tot Kapelle-op-den-Bos en Londerzeel. Ook daar bezondigden ze zich aan baldadigheden en plunderingen. Ze deden zich te goed aan drank en spijs dat ze in leegstaande woningen wisten te bemachtigen. Na hun doortocht vonden de burgers vlugschriften van "de Blauwe Jongens" op borden en deuren met cynische dankbetuigingen voor voedsel en andere zaken die ze plunderden. Op één hunner tekeningen is duidelijk een Matroos afgebeeld.

Voor het lekker eten en de wijn.
„Dankt mit vollen Magen.
Die blauen Jungs"
Koninklijke Bibliotheek van België, prentenkabinet
© 1914-Duitse Mariniers in Londerzeel,
(http://users.telenet.be)

Door het kanaal van Willebroek over te steken kwam Regiment 1 in de sector van de 4de Eratsdivisie van Luitenant generaal von Werder. Met hen zijn ze van daar verder opgerukt naar Breendonk, Liezele en Bornem.

Regiment 2 van de Matrozen artilleriebrigade, onder kapitein ter Zee Herr, was op 27 september, de eerste dag van de aanval, al doorgestoten tot op den Dries. 's Maandags verschenen ze in het Dorp en om 8 uur aan de bareel op het Heike. De Belgen hadden het hazenpad gekozen en hergroepeerden zich nabij het fort van Breendonk. De matrozen van dit regiment kwamen zonder slag of stoot tot in Heffen maar in Tisselt en op Krekelenberg in Blaasveld waren er schermutselingen. Ze sloten aan bij hun strijdmakkers bij de bestorming op 8 oktober van de fort Breendonk en twee dagen later Liezele en Bornem. Daarna rukten ze ongestoord op tot Antwerpen dat al was ingenomen door de "Brandenburgers".

ZWAAR GESCHUT IN HOMBEEK

Hombeek is in de historische context van de Eerste Wereldoorlog onderbelicht gebleven voor twee uitzonderlijke wapenfeiten. Enerzijds was hier op het einde van de oorlog een Duitse vlieghaven op het Middenveld waar enkele Junkers D1 werden teruggevonden, prototypes van de eerste metalen vliegtuigen. Anderzijds stonden hier bij het begin van de oorlog de zwaarste kanonnen die zowel Walem als Breendonk de genadeslag hebben toegebracht.

Generaal Von Beseler had een afgetekend plan: eerst drie dagen onophoudend de forten in de aanvalszone tussen Walem en Broechem bestoken met granaatbommen van 400 tot 1.000 kg, intussen de infanterie tot aan de voet van de forten brengen, dan ze tegelijkertijd bestormen en innemen.

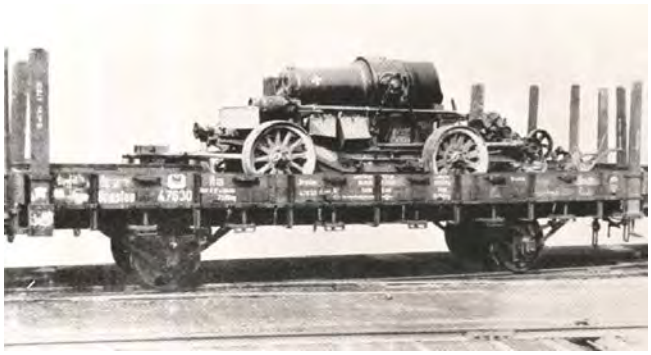
Hombeek was goed gelegen. Al was het buiten de aanvalssector toch kon de linkerzijde ervan bestookt worden. Walem lag op ongeveer acht kilometer. Een tweede voordeel was dat zonder de mortieren te verplaatsen ook van uit Hombeek in de tweede fase het fort Breendonk bestookt kon worden.
Het Duitse oorlogsrapport vermelde:

Bereits am 28. September war der Artillerie-Aufmarsch beendet. Noch am gleichen Tage begann die Feuereröffnung. Ohne Unterlaß heulten die schweren und schwersten Granaten durch die Luft und hämmerten auf die Werke der Einbruchsstelle. Nun war für den Feind kein Zweifel mehr, woher ihm die größte Gefahr droht. Das zähe Ringen um die vorderste Fortlinie, in die der Feind nun zurückgeworfen ist, beginnt.

Al op 28 september was de artillerie in stelling. Dezelfde dag nog opende ze het vuur. Ononderbroken huilden de zware en zwaarste granaten door de lucht en hamerden op de te veroveren vestingen . De vijand twijfelde niet langer van waar het grootste gevaar kwam. Het zwaar gevecht om de voorste fortengordel waar de vijand is teruggedrongen, is begonnen.

Aanvoer per spoor

Vijf extra zware mortieren (Küstenmörser 30,5 cm) van de Marine werden per spoor tot onze regio aangevoerd. De spoorlijn Dendermonde-Mechelen werd nog bestreden. Wellicht zijn ze op de lijn Leuven-Mechelen of Brussel-Mechelen vervoerd en afgeladen in Hever, Elewijt of Weerde.

Treinwagon met Küstenmörser 30,50 cm van de Marine

De "*Fussartilleriebrigade*"

De "*Fussartilleriebrigade" van de Marine had deze* extra zware mortieren (Küstenmörser 30,5 cm) met speciaal wegtransport van de spoorwegstations naar de stellingen vervoerd: één naar Hever, twee naar Hombeek en twee naar Hofstade. Na de val van Walem werd nog een derde van Hofstade naar Hombeek overgebracht.

Wegtransport van een Küstenmörser 30,5 cm.

Bijten deze extra zware mortieren had de Artilleriebrigade van de Marine nog 12 zware kanonnen die via de baan getransporteerd konden worden. Deze kanonnen openden de aanval en beschoten Hombeek en Mechelen. Eens die plaatsen veroverd, werd dit geschut in stelling gebracht op verdere doelen als de forten. Op de grens tussen Hombeek en Mechelen, nabij de vroegere spoorwegovergang naar Schonenberg (nu fabrieken Dupont), werden vier veldhouwitsers 15 cm. opgesteld.

Feldhaubitzen 15 cm.

Op de grens Hombeek-Zemst, tegen de Hoogstraat, stonden twee veldkanonnen 13 cm. Emiel Nuytiens vertelde: "*Hun kanonnen hadden de Duitsers op de Hoogstraat staan. Daarmee beschoten ze het fort van Walem. Eigenlijk waren het geen Duitsers maar denkelijk Oostenrijkers want ze droegen geen grauwe maar lichtere blauwe uniformen*".

Aan de Brusselse steenweg te Mechelen (wijk Geerdegem) stonden nog twee veldkanonnen 10 cm. en aan de Tervuurse steenweg (wijk Coloma) hebben nog vier zwaardere mortieren van 21 cm gestaan die op Walem schoten.

Mörser 21 cm.

Bij een dergelijke machtsontplooiing hoorde een hele legertrein van zware transportvoertuigen voor de kanonnen en transportwagens voor munitie. Het artilleriepark van deze kolonne onder het commando van generaal-majoor Fichte was, van bij de aanval en tot de aftocht midden oktober, in Hombeek gevestigd.

Ooggetuigen die op 12 oktober teruggekeerd waren van de vlucht bevestigden dit aan Frans De Maeyer, die het als volgt rapporteerde in zijn dagboek:
"*De Duitsers liggen gekampeerd in de velden tussen de Kapellebaan en de Diepestraat, achter de hoven van juffrouw Theresia Moison (huis Van de Venne), Karel Meuldermans en dokter Jaak Van Assche. Velden en wegen staan vol met kanonnen, machinegeweren, wagens, auto's en allerlei oorlogsmateriaal.*"

In Hombeek in stelling gebracht

Bij de inzet van het Duits offensief op zondag 27 september hadden bijna alle dorpelingen hun heil gezocht in de vlucht.

Een *mortier30,50 cm* wordt in stelling gebracht

Wie het al waagde thuis te blijven zocht het duisterste hoekje op om zo ongezien mogelijk te blijven voor gewelddaden van de overrompelaars. Er zijn dus geen getuigen van hoe en wanneer de oorlogsmachine zich ontplooide nabij de Zenne. De laatste weggevluchte Hombekenaren vertelden dat ze nog gezien hadden hoe de Duitsers maandagmorgen loopgraven maakten op de Hombekerkouter en deze bedekten met uitgehaakte deuren die ze uit de meisjesschool wegsleepten.

Het is vrijwel zeker dat op die plaats (Hombekerkouter 50, achter het AVEVE tuincenter Verdoodt) één mortier van de batterij Scharf **(Küstenmörserbatterie 5)** heeft gestaan.

Küstenmörser 30,5 cm.

Frans De Maeyer verklaarde na zijn terugkeer midden oktober: "*In de velden achter Emile De Saegher ligt ook een grote loopgracht, zij is getimmerd en versterkt met schuurpoorten, deuren, borden, pupiters, kassen, tafels, enz... uitgebroken en weggehaald bij de boeren, in de burgerhuizen en in de scholen. Zij is bovenop beplant met: bloemkolen, bieten, enz... Verteld wordt er dat daar de grote kanonnen hebben gestaan die het fort van Walem beschoten*".

Feit is ook dat de Duitsers die maandag de molen op de Hombekerkouter platbrandden. Dat kan er ook op duiden dat er geen mogelijke uitkijkposten geduld werden in de buurt van deze strategische plaats.

Een tweede zware mortier van de batterij Neumann (**Küstenmörserbatterie 1)** stond tussen de Bankstraat en het spoor (Spoorwegstraat). Daar hadden de Belgen hun loopgrachten gegraven. Ze werden door de Duitsers overgenomen.

Een derde zware mortier van de batterij Buch (**Küstenmörserbatterie 6)** heeft gestaan aan het hof Ter Heide. Dit geschut is daar pas gekomen rond 5 oktober van uit Hofstade nadat Walem ingenomen was. Het werd nu op Breendonk ingezet samen met de twee andere.

Dit is de initiële opstelling van de mortieren geweest volgens de gegevens van (http://de.wikipedia.org/wiki/Belagerung_von_Antwerpen_(1914).

ENIGE TEGENSTRIJDIGHEID

De hier geponeerde visie dat er van 28 september reeds 2 zware mortieren in Hombeek stonden en er later nog een derde werd bijgeplaatst nabij Hof Ter Heide, wordt echter tegengesproken in het boek "Schlachten des Weltkrieges" [1]. Daarin wordt gesteld dat alle mortieren van de batterijen Ne□mann, Scharf en B□ch eerst in Hofstade en Hever zo□den gestaan hebben en dat ze alle 5 naar Hombeek zijn overgebracht begin oktober. Ze zo□den van Hombeek enkel op Breendonk geschoten hebben eerst op 1 oktober en daarna van 6 tot 12 oktober.

Dat kan in twijfel getrokken worden. Immers bij deze hypothese zo□den mortieren (of toch een deel ervan) van stelling gewisseld zijn nog voor Walem gecapit□leerd had. Anderzijds waren vermoedelijk al eerder mortieren in Hombeek want op 1 oktober werd al op Breendonk geschoten en verder vanaf 4 oktober.

Detail van een plan □it het boek "*Schlachten des Weltkrieges*", waaruit zou moeten blijken dat de mortieren in Hombeek daar in tweede instantie geplaatst zijn (tussen haakjes geplaatst).

Op een schets (zie volgend blad) □it dit geciteerde boek zijn ook het aantal granaten aangegeven die afgev□□rd werden per mortier. Ook daar□it kan niet met zekerheid beoordeeld worden of er geen mortieren van bij het begin van de aanval in Hombeek gestaan hebben.

1. Reichsarchiv (Hrsg.): "*Schlachten des Weltkrieges, Band 3, Antwerpen*", uitgegeven Berlin Verlag v. Gerhard Stalling 1925

Übersicht über die Leistungen der Belagerungs-Artillerie.

a) 42 cm und 30,5 cm.

Fort, Tage der Beschießung	42 cm (Kurze Marine-Kanonen-Batterie = K.M.K.B.)			30,5 cm (Schwere Küsten-Mörser-Batterie = S.K.M.B. Österr. Festungs-Artillerie-Bataillon = Ö.F.A.B.)		
	Batterie	Entfernung	Schuß	Batterie	Entfernung	Schuß
Breendonck 1. u. 6.—8. 10.				Neumann S.K.M.B. 1	7,8 km	221
				Scharf S.K.M.B. 5	8 km	225
				Buch S.K.M.B. 6	8 km	117
Waelhem 28. 9.—2. 10.				Scharf S.K.M.B. 5	9,1 km	422
				Buch S.K.M.B. 6	7,7 km	134
Dussel 30. 9. u. 1. 10.				Scharf S.K.M.B. 5	10,3 km	137
Wavre-Ste. Catherine 28. 9.—1. 10.	Becker K.M.K.B. 2	10,1 km	171	Neumann S.K.M.B. 1	7,5 km	327
Koningshoyckt 29. 9.—2. 10.	Becker K.M.K.B. 2	11,7 km	113	Btl. Amann Ö.F.A.B. 8	8,8 km	411
Lierre 30. 9.—2. 10.	Erdmann K.M.K.B. 3	7,8 km	175			
Kessel 4.10.	Erdmann K.M.K.B. 3	8,4 km	57	Btl. Amann Ö.F.A.B. 8	8,0 km	66
Broechem 5. u. 6. 10.	Erdmann K.M.K.B. 3	8,2 km	74	Btl. Amann Ö.F.A.B. 8	8,9 km	70
Gesamtzahl der gemeldeten Schüsse			590			2130

Außerdem wurden vor Antwerpen insgesamt 11 800 Granaten aus 21-cm-Mörsern verbraucht. Dabei sind anscheinend als Ziele nicht die Forts, sondern mehr die Zwischenstellungen gewählt worden.

Wenden!

*) Anlage 1 siehe in der Kartentasche.

Volgens "*Schlachten des Weltkrieges*" hebben batterij Neuman, S.K.M.B.1 (Schwere Küstenmörser Batterie 1), batterij Scharf, S.K.M.B.5 en batterij Buch, S.K.M.B.6, hun 5 mortieren in Hombeek gehad van 1 oktober en van 6 tot 10 oktober. Ze schoten enkel op Breendonk en vuurden in totaal niet minder dan 563 granaten af. Dat is enorm veel in vergelijking dat dezelfde batterijen van uit Hofstade en Hever van 28 september tot 2 oktober op Walem, Duffel en St.-Katelijne-Waver een totaal van 1020 granaten hadden afgevuurd. Breendonk kreeg meer dan 1/3 van deze 30,5 cm granaten te verwerken.
De 4 "Dikke Bertha's" 42 cm, waarvan 2 stuks K.M.K.B.2 (Kürze Marinekanonen Batterie) van de batterij Weder gericht op St. -Katelijne-Waver en Koningshooikt, en 2 stuks K.M.K.B.3 van de batterij Erdmann gericht op Lier, Kessel en Broechem, schoten in totaal 590 granaten af . De 4 Oostenrijkse mortieren Skoda 30,5 cm, Ö.F.A.B.8 (Östterreichiser Festungs Artillerie Bataillon) van de batterij Amann schoten op Koningshooikt, Kessel en Broechem in totaal nog 547 granaten af.
Slechts 10 % van de afgevuurde granaten hebben het werkelijke doel getroffen maar de efficiëntie was doorslaggevend.

BREENDONK
van uit Hombeek beschoten

Breendonk, Liezele en Bornem waren forten in de verdedigingszone. Ze werden pas bestormd en ingenomen nadat de forten aan de Nete gevallen waren. Het leek meer geschikt de val van Breendonk hier nu al te bespreken voor Walem.

Dit fort mocht volgens het plan van von Beseler maar veroverd als een doorstoten tot Antwerpen verzekerd was. Vanaf 2 oktober was het ene fort na het andere gevallen maar het duurde nog tot 5 oktober vooraleer bij Lier de Nete kon overgestoken worden. Dan brak de Belgische weerstand en maakte regering en leger zich klaar om de koning naar Oostende te volgen. Ze wilden beletten de pas afgesloten te worden.

De commandanten van Breendonk en de andere westelijke forten kregen op 6 oktober in de late avond volgend "top secret" bericht van generaal Deguise van uit de Vesting Antwerpen :

"Het veldleger is op de terugtocht; de vestingtroepen volgen de 3de Legerdivisie. Bevel aan alle forten om weerstand te bieden en verbod op onthaal Duitse onderhandelaars. Buiten dienst stellen van materiaal en niet meeneembare munitie. Inwoners van Boom verwittigen van nakende inundatie. Brug van Boom laten springen na doortocht laatste troepen." **Kolonel Miljard, de sectorcommandant voegde er aan toe: "*U bent nu in hetzelfde geval als de forten van Luik en Namen; na God bent u heer en meester".***

Duitse mariniers waren tot aan de voet van fort Breendonk doorgestoken. Op 1 oktober werd van uit Hombeek geschoten met de extra zware mortieren 30,5 cm maar het was eerst nog een gissen en missen. De kerktoren van Breendonk was in Duitse handen en werd van uit het fort neergeschoten. De coördinaten afstellen werd een moeilijke opdracht. Op 4 oktober hervatte het geschut. In Hombeek werd nog een mortier bijgehaald en aan Ter Heide geplaatst en van 6 oktober kreeg het fort de volle lading. Het werd een hel. De commandant van Bornem pleegde zelfmoord en in Liezele was muiterij. Commandant Weyns, van Tisselt afkomstig, gedroeg zich plichtsgetrouw als een ware held. Hij schreef aan zijn vrouw Roseke:

"Ik weet niet of ik morgen zal begraven liggen onder de puinen van mijn fort"

"Mijn situatie op dit ogenblik is de meest verschrikkelijke die een mens kan dromen. .../.. Geïsoleerd in een fort met 300 manschappen, omgeven door de vijand, op grote afstand van onze broeders, verlaten door alle troepen die dicht bij ons lagen, ontmoedigde soldaten die me van hun vrouw spreken, van hun kinderen. Mijn officieren die me smeken om het fort te verlaten met de troep, en ikzelf die het bevel heb gekregen om het niet te verlaten op straffe van de dood. Een Duits officier is me de overgave van het fort komen vragen – ik heb geweigerd. – Een verschrikkelijk bombardement met projectielen van 350 kilo, die de meest stevige beton vernietigen en die een harder lawaai maken dan de donder, doet de grond beven en vult de gewelven met snijdende en dichte rook gedurende ongeveer 7 uren, alle dagen.

Ik weet niet of ik morgen niet zal begraven liggen onder de puinen van mijn fort.

Er is geen uitweg meer mogelijk: het is de dood of de gevangenschap. Moge God ervoor zorgen dat het het laatste is."

Het onvermijdelijke gebeurde.

Op de middag van 8 oktober ontploft een mortiergranaat 30,5 cm in de schouw van het lokaal waar de officieren aan het dineren zijn. Kok De Trooz is op slag dood. Kapitein-commandant François Weyns en onderluitenant Cruypelants zijn er erg aan toe. De zwaargewonde aalmoezenier Verbist geeft hun het H. Oliesel. In de grootste ontreddering en zonder de opgelegde verdedigingsraad te houden, geven de luitenants Vermeulen en Van Bleyenbergh het fort over aan de Duitsers. Deze vervoeren Commandant Weyns naar hun veldlazaret 4 te Mechelen. Daar is hij op 8 oktober 1914 overleden, op zijn veertigste verjaardag.

© We danken Karel De Decker uit Willebroek , die ons toeliet gebruik te maken van zijn foto's en teksten.

EERST MECHELEN INNEMEN EN DAN WALEM VEROVEREN

De Matrozen-infanteriebrigade onder generaal Schröder hield zich eind september op tussen Brussel en Mechelen. Het was klaar dat er wat op komst was. De grote aanval werd afgewacht. Matroos Paul Lotz werd hij bij een reserve-eenheid ingezet als wat oudere wederopgeroepene. Zijn compagnie was onder stromende regen van Peutie naar Elewijt opgerukt. Hij zag hoe dit dorp totaal in puin was door de vorige gevechten. Doornat namen ze hun intrek in de half verwoeste kerk. Ze schoven de kerkstoelen terzijde en bedekten de vloer met stro. Uit de omliggende woningen werden nog matrassen aangehaald en wat oude kleren dienden als kopkussen. Er heerste ondanks alles toch een vrolijke stemming. Op de tonen van het kerkorgel, dat bij wonder gespaard gebleven was, weerklonken heimatliederen. Algauw werden het ook wat luchtigere melodietjes zoals: "*Ja, wenn das der Petrus wüsste…*". Toen een Berlijnse krijgsmakker de preekstoel wilde opklimmen om er een *speech* te houden, werd hij door de luitenant presto tot de orde geroepen.

Overdag werd patrouille gelopen. Het kwam geregeld tot wat heen en weer schieten met Belgen die zich verschansten achter de hoge spoorwegberm, twee kilometer verder. In de nacht van 26 op 27 september kwam de verrassende ommekeer.

Paul Lotz vertelde:

"We lagen te dutten in onze loopgraaf toen we om middernacht gewekt werden. Er was post van thuis aangekomen, de eerste sinds we in België waren. Dolgelukkig trachtte ik wat te lezen maar er was onvoldoende licht.

Kort daarop kwam de koerier voorbij met flessen wijn, één fles per drie man. Verwonderd vroegen we ons af wat dit te betekenen had. "Ons galgenmaal", zei de ene. "Oppassen mannen, nu komt de kat op de koord", zei de andere. Het was amper licht geworden en ik had mijn brief net kunnen lezen of daar kwam al het bevel: "Maak je klaar voor de stormloop!"

Die zondag 27 september werd over de ganse lijn de aanval op Antwerpen ingezet. Hombeek werd diezelfde dag nog ingenomen en het zwaar geschut op de forten werd in stelling gebracht. Mechelen werd beschoten maar de verovering zou de dag nadien gebeuren.

"***De nevel hing nog in de lucht toen zwaar artilleriegeschut de vijand op de spoorwegberm van Eppegem onder vuur nam. Op ongeveer 200 meter afstand volgden we onze aanvalstroepen. Sprongsgewijze van loopgracht tot loopgracht vorderden we tot bij een grotere waterplas.***

We verschansten ons in de groene rand maar werden daar door Belgische artillerie onder vuur genomen. Het opspattend slijk van inslaande schrapnels sloeg ons in het gezicht. Er vielen doden en links en rechts van mij liepen velen verwondingen op. We verschansten ons in dicht struikgewas waaruit de vijand net verdreven was. Op 400 meter van de spoorberm openden we het vuur maar er kwam geen respons. "Seitengewehr pflanzt auf!", werd bevolen. Totaal buiten adem beklommen we de berm. De vijand was verdwenen. Dat zo vlotte opmars was maar mogelijk dank zij onze artillerie.

We naderden nu Hofstade. Er werden brandgranaten afgevuurd en algauw stond alles in lichte laaie. Het 11de Regiment bestormde het dorp. We volgden als reservekolonne maar moesten regelmatig nog gaan liggen voor overvliegende kogels. Plots hoorden we een oorverdovend "Hurrah!" van onze bestormende kameraden. Ze hadden de vijand op de vlucht gedreven richting Mechelen. De nacht brachten we door in een herberg in Hofstade. Er was omzeggens geen stro en als kopkussen gebruikten we wat lompen. We leefden permanent onder alarm. Het ergste was wel dat we in 24 uur geen eten meer gezien hadden. Onze ransels waren leeg. De morgen daarop was er koffie. Daarmee moesten we het stellen."

De brigadestaf van de Mariniers nam voor enkele dagen zijn intrek in kasteel Ambroos in Hofstade.

Kasteel Ambroos (© *flickriver.cjawel_100/4466041117*)

De compagnie van Paul Lotz werd de dag nadien belast met de bewaking en kwam er bij valavond aan, doodmoe en nog steeds met lege maag sinds twee dagen. Hier hadden ze de luxe van in de stallen te kunnen slapen op een dikke laag stro. Brood was schaars maar rode kool was er in overvloed. Er werd vlug een geit geslacht maar ook kippen en duiven.

28 september
Mechelen valt

De beschieting van de stad hervatte die maandagmorgen in de vroegte. Het ging er hevig aan toe. De artillerie had bevel de kathedraal en de monumenten te sparen. Toch waren er enorme vernielingen. De voorposten van het 11de regiment Mariniers rukten op tussen de Leuvense vaart en de Zenne. Hier en daar werden ze nog onder vuur genomen. Dat was het geval in de Muizenstraat in Hofstade maar ook op de wijk Geerdegem (Schonenberg) en aan de Brusselsesteenweg. Daar was het laatste gevecht. Van de Brusselpoort konden ze zonder tegenstand in de late voormiddag doortrekken. De marinetroepen van admiraal Schröder bereikten als eersten de Grote Markt. Mechelen was veroverd. De stad was leeg. Er was geen levende ziel te bespeuren. Kort daarop bereikten de troepen van opperbevelhebber von Beseler ook de binnenstad langs Muizen en via de Leuvensessteenweg.

We laten twee Duitsers aan het woord die het meemaakten, enerzijds Paul Lotz, marinesoldaat en anderzijds Heinrich Binder, oorlogscorrespondent bij het hoofdkwartier.
Paul Lotz vertelde:

"Achter een kleine voorhoede liepen we de stad in, twee rijen links en twee aan de rechter kant en bij iedere brug in looppas. Na een half uur bereikten we het andere einde. Alles was stil. Niemand te bespeuren. Een ondraaglijke honger overviel ons. Onze officieren vonden geen eetwaar, enkel wat koekjes en snoepgoed. We verdeelden ze onder ons. Het was beter dan niets. We namen kortstondig intrek in een hotel waar we ons te goed deden aan sigaren en wijnen. Intussen begonnen de Belgen de stad heftig onder vuur te nemen van uit Walem. Omdat het niet meer veilig was, trokken we 's avonds in de gietende regen terug uit de stad. Het viel ons op dat er meer en meer woningen ten prooi vielen aan de vlammen".

Paul Lotz werd dan, zoals gezegd, ter bewaking van het Marinecommando op kasteel Ambroos te Hofstade ingezet. Na een paar dagen, toen het Belgisch artilleriegeschut op Mechelen wat geluwd was, achtte men het veilig genoeg om het commando naar de stad over te brengen.

"Tegen de avond kwamen we terug in Mechelen en werden kort bij de kathedraal in de woning van een hogere geestelijke ingekwartierd. De legerstaf resideerde in een herenwoning er recht tegenover. Er werden slechts twee dubbelwachten voorzien omdat we kort in de buurt waren. We mochten het huis niet verlaten. Onze troost vonden we in de grote voorraad wijn die in de kelder van de eerwaarde opgeslagen lag. Toen onze proviand eetwaar ontoereikend was geworden, wisten we deze vlug aan te vullen. Wat meel, deegwaren, conserven, zout en kruiden werd prompt opgehaald waar het te vinden was en kok Issenhut kon weer aan de slag. Die heerlijkheid heeft maar twee dagen geduurd. De avond van 3 oktober moesten we verzamelen in de tuin van de pastoorswoning. De luitenant wou zeker zijn dat zijn manschappen niet van het goede te veel op hadden. Soldaat Chemnitz opperde dat zijn wasgoed nog te drogen hing op zolder. De luitenant vermoedde dat hij stiekem nog een voorraad wijn mee wilde grabbelen. Chemnitz zette een stap vooruit: "Herr Leutnant, auch meine Unterhose hängt auch dabei!", was zijn betoog. Zonder onderbroek is hij samen met ons opgemarcheerd. Om 10 uur vonden we onderkomen in een school. We sliepen op de houten planchetvloer. Alarm! Om 2 uur werden we gewekt en marcheerden we verder, voorbij imposante gebouwen zoals het stadtheater, fel belicht door de volle maan. Nabij Walem hoorden we op een korte afstand voor ons hevig geschut van artillerie en van geweren in het holst van de nacht.

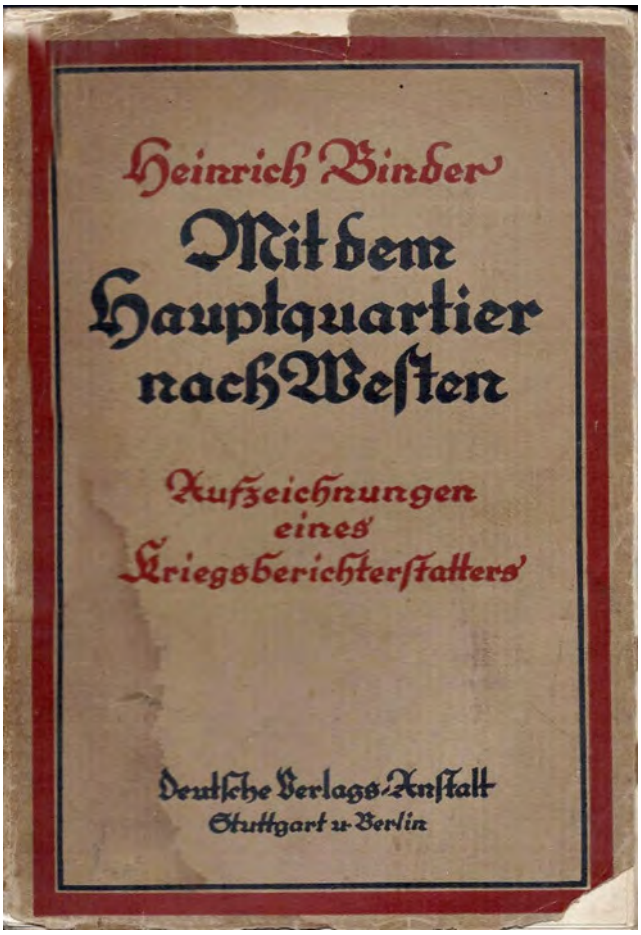
(**nota**: We lopen hier vooruit op de feiten. Het Fort van Walem was toen al gevallen. De reserve-eenheid met Paul Lotz werd in het vuur gegooid om met alle macht snel een doorbraak over de Nete te forceren; een catastrofe die veel bloed en levens heeft gekost.)

Anderzijds is er de tweede getuigenis van Heinrich Binder, één der acht oorlogscorrespondenten bij de legerstaf. Hij is Mechelen binnengekomen langs de Leuvense steenweg met de 5de Divisie Brandenburgers onder generaal von Beseler. Hij zag in Muizen de huizen wagenwijd open staan. Geen levend wezen te bespeuren buiten een stomverbaasde geit die hen aangaapte van uit de deuropening van een leegstaand huis. Bij een juwelier lagen horloges en kostbare sierraden in het raam en in de uitstalkasten. De winkel stond open maar de bewoners waren ijlings vertrokken.

De zaterdag voordien was er in Mechelen nog een drukke marktdag geweest. Als zondag dan de stad in alle hevigheid beschoten werd en de Duitsers tot de Zenne waren doorgestoken, moet er paniek zijn uitgebroken.

Mecheln: Marktplatz

Ein Beispiel bietet unter hundert andern die Stadt Mecheln.

Bei dem Kampfe um Mecheln in den letzten Tagen des September hatte die schwere Artillerie des deutschen Heeres den ausdrücklichen Befehl erhalten, nicht auf die Stadt zu schießen, damit die Kathedrale geschont werde. Die Belgier selbst aber warfen aus dem Fort Waelhem nördlich von Mecheln schwere Granaten in die von den deutschen Truppen besetzte Stadt.

Das Leben in der Stadt war erstorben. Die Stadt war tot.

Die 60 000 Einwohner waren geflohen. Die dunklen Häuser standen offen. Die Straßen waren leer. Diese Leere war so unendlich, so unfaßbar, daß man selber den eilenden Schritt anhielt.

Ab und zu gingen deutsche Soldaten über die Straßen. Auf der Grand Place, auf dem Wollmarkt und auf der Place d'Egmont, am Bahnhof, arbeiteten Soldaten in größeren Gruppen.

Aber die Einwohner fehlten.

Sie waren nach Antwerpen geflüchtet. Sie ließen ihre Häuser, ihre Zimmer liegen, wie sie lagen. Sie ließen das Essen auf dem Tisch stehen und die Mäntel im Flur hängen.

Vielleicht waren noch zwanzig Einwohner in der Stadt. Vielleicht auch nur noch zehn. Ich sah im ganzen nur fünf Menschen. Drei Frauen und zwei Männer. Sie schlichen durch die tote Stadt. Sie wirkten in dem Grau des trüben Tages wie Gespenster. Wie Tote, die aus ihren Gräbern auferstanden waren. Ein Soldat des Wachkommandos sagte mir, es seien nur noch vierzehn Bürger in der Stadt.

Gegenüber der Kathedrale die Wirtschaft „In 't Gulden Vließ". Auf den Tischen noch die Gläser mit den Weinresten. Ringsumher giftgrüne Stühle, von denen die Menschen gerade aufgestanden zu sein schienen. Links daneben ein großes Kleidergeschäft. „Lakens en alle Kleederstoffen." Die Türen standen offen. Die Kleider auf Rohrpuppen in grauenhafter Einsamkeit. Daneben ein „Schoenmagazin". Das gleiche Bild. Jeder Laden, jedes Haus vom Keller bis zum Dach menschenleer. Auf der Dyle, die mitten durch die Stadt fließt, trieben Boote, wie von unsichtbarer Hand geleitet, langsam den Fluß hinunter.

143

De Mariniers zijn als eersten op de grote markt van Mechelen aangekomen. Een beeld uit het boek van Heinrich Binder met ook het coverblad en een binnenblad waar hij op uitzinnige wijze de ongewone leegte beschrijft die er in Mechelen moet geweest zijn.

De legerleiding waarschuwde alle burgers voor een tragedie zoals in Leuven. Daarop zochten de Mechelaars hals over kop hun heil in de vlucht zoals dit trouwens ook in Hombeek gebeurde.

Binder moet zeer onder de indruk geweest zijn. Hij wijdde meerdere bladzijden aan het fenomeen oorlogsleed onder de hoofding "***Belgiens Sühne***" (het zoenoffer van de Belgen). Een onderzoekscommissie registreerde alle wandaden van de Duitsers. Daarop had hij kritiek en verweet de Belgen dat de schuld bij hen zelf lag. Alle leed hadden ze kunnen vermijden indien de koning en de regering een vrije doorgang hadden verleend aan de Duitsers om Frankrijk op zijn zwakste zijde aan te vallen. Hiermee sloot hij zich aan bij de stelling van de Duitse legerleiding. Na de oorlog stelde Binder zijn visie bij en erkende dat zijn opinie meer dan eens de waarheid geweld had aangedaan onder druk van de legerstaf.

Bovendien toonde hij op meerdere plaatsen in zijn boek een grote bewondering voor de Vlamingen en hun cultuur. Dat dit niet wederkerig was en de Vlamingen de Duitsers wantrouwden en vreesden, vond hij absurd. Dit stoorde hem vreselijk en moest hij kwijt in een overvloed aan woorden. Een integrale vertaling geeft best zijn gemoedstoestand weer.

Binder schreef (vrij vertaald):

"Ik heb Mechelen in die dagen gezien: een onvergetelijk beeld. Alle verschrikkelijk oorlogsleed, de hevigste gevechten, pijn en dood, niets is zo akelig en zo deprimerend als het beeld waarmee we in Mechelen geconfronteerd werden. Het leven in de stad was compleet uitgestorven. De stad was dood. De 60.000 inwoners waren spoorloos. Donkere huizen stonden open. De straten waren verlaten. Deze leegte was zo mateloos, zo onbevattelijk dat men onbewust sneller ging lopen. Her en der liepen er Duitse soldaten door de straten, op de Grote Markt, op de Wolmarkt en op de Egmontplaats. Ook aan het station waren groepjes soldaten druk in de weer. Geen spoor van bewoners. Allen hadden de vlucht naar Antwerpen genomen. Ze lieten alles vallen; het eten stond nog op tafel, de mantels hingen nog aan de kapstok in de gang.

Misschien waren er nog een twintigtal inwoners achtergebleven. Misschien maar tien. Ikzelf heb maar vijf personen gezien; drie vrouwen en twee mannen. Als een schicht flitsten ze door de doodse stad. Vergrauwde spoken, uit de graven opgestane doden. Een soldaat op wacht zei dat er slechts veertien burgers in de stad geregistreerd waren.

In de herberg " In 't Gulden Vlies ", tegenover de kathedraal, stonden de glazen nog op de tafels met restjes wijn erin. Eromheen gifgroene stoelen, waarop maar kort daarvoor nog gasten schenen gezeten te hebben. Naast de herberg een groot stoffenmagazijn met opschrift "Lakens en Kleederstoffen ". De deuren wijd open. De stoffen op rieten poppen gedrapeerd, eenzaam somber. Daarnaast een schoenwinkel "Schoenmagazijn". Hetzelfde beeld. Iedere winkel, ieder huis van de zolder tot de kelder was leeg. Geen levende ziel.

Op de Dijle, die midden door de stad stroomt, dobberden boten met het getij mee als door een onzichtbare hand bestuurd. Een hond snuffelde wat rond bij een grote puinhoop van een huis dat door een granaatinslag van boven tot onder was ingezakt. Wat mensen nooit te zien kregen, wat Hoffmann en Alan Poe in hun stoutste dromen nooit hadden kunnen verzinnen, was hier werkelijkheid. Onwillekeurig moest ge terugdenken aan de sage van de vervloekte stad uit je jeugd, zo aangrijpend, zo deprimerend was deze verlatenheid.

Een grote lege stad; alle bewoners als bij toverslag in het niet verzwonden".

ONGELIJKE STRIJD

Na Mechelen lag de weg open om Walem te veroveren. Uit Hombeek en Hofstade werd het fort al beschoten. De zware mortieren 30,5 cm van de kustwacht der Mariniers waren de dag voor Mechelen viel, al in stelling gebracht. De Marine-infanteriebrigade van Schröderer zag het doel al bereikt: Walem.

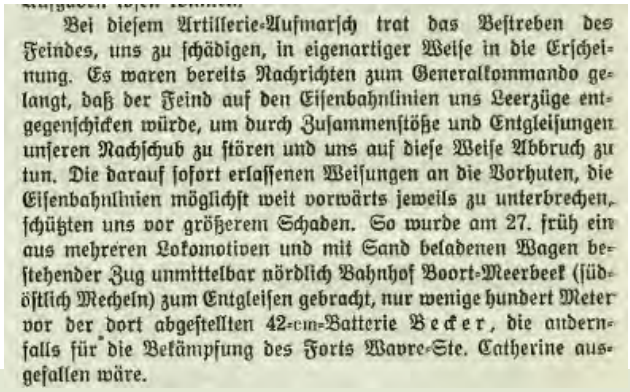
Ook de meer oostelijk opererende troepen van de Brandenburgers onder von Beseler kregen de forten van Sint-Katelijne-Waver tot Broechem in het visier. Ze waren al opgerukt tot Heist-op-den Berg.

De zware mortieren van de Oostenrijkers (30,5 cm) (KuK, Kaiserlich und Königlich) kwamen een dag later in stelling met ook de drie "Dikke Bertha's (42 cm.). De Belgen hadden nu wel begrepen dat de extra zware kanonnen die al de vestingen aan de Maas en aan de Somme hadden op de knieën gekregen, nu hun bolwerken aan de Nete zouden kapot krijgen. Hoewel deze forten uit de 19de eeuw in ijltempo nog wat waren versterkt en opgesmukt, de bewapening met 21 cm kanonnen was te zwak en konden nauwelijks een bedreiging betekenen voor het Duits geschut dat buiten hun bereik stond opgesteld.

Het werd een op voorhand verloren strijd; een boksmatch met veel te korte armpjes.

Spooktreinen

Toen de vierde "Dikke Bertha", het zware Kruppkanon 42 cm, in Boortmeerbeek op spoor was gezet, klaar om Sint-Katelijne-Waver te bombarderen, trachtte men nog in te grijpen. Spooktreinen zonder machinist en met zand beladen werden van Mechelen naar Boortmeerbeek gestuurd.
De Duitse rapporten zagen dit aldus:

Bei diesem Artillerie-Aufmarsch trat das Bestreben des Feindes, uns zu schädigen, in eigenartiger Weise in die Erscheinung. Es waren bereits Nachrichten zum Generalkommando gelangt, daß der Feind auf den Eisenbahnlinien uns Leerzüge entgegenschicken würde, um durch Zusammenstöße und Entgleisungen unseren Nachschub zu stören und uns auf diese Weise Abbruch zu tun. Die darauf sofort erlassenen Weisungen an die Vorhuten, die Eisenbahnlinien möglichst weit vorwärts jeweils zu unterbrechen, schützten uns vor größerem Schaden. So wurde am 27. früh ein aus mehreren Lokomotiven und mit Sand beladenen Wagen bestehender Zug unmittelbar nördlich Bahnhof Boort-Meerbeek (südöstlich Mecheln) zum Entgleisen gebracht, nur wenige hundert Meter vor der dort abgestellten 42-cm-Batterie Becker, die andernfalls für die Bekämpfung des Forts Wavre-Ste. Catherine ausgefallen wäre.

"Bij deze opmars van de artillerie trachtte de vijand ons op een eigenaardige manier te treffen. De generale staf had de melding ontvangen dat lege treinen op het spoor stonden om onze opmars te hinderen door een aanrijding en ontsporing. We konden grote schade vermijden door op een grote eind verder de sporen los te koppelen. Aldus werd op 27 september in de vroegte een treinstel bestaande uit meerdere locomotieven en met zand beladen tot ontsporen gebracht ten noorden van het station Boortmeerbeek (ten oosten van Mechelen). Zo werd verhinderd dat, een paar honderd meter verder, de 42 cm.-batterij Becker, die ingezet was op het fort van Sint-Kathelijne-Waver, niet werd aangereden en uitgeschakeld.

De locomotieven en beladen wagons door de Duitsers tot ontsporing gebracht kort voor het station van Boortmeerbeek.

Deze ultieme poging om het onheil te bezweren is gaan lijken op een wanhoopsdaad. Niets kon de forten nog vrijwaren van vernietigende bombardementen, drie dagen aan een stuk.

ALLES OF NIETS

Generaal von Beseler was vrij zeker van zijn stuk maar de eerstvolgende drie dagen waren voor hem cruciaal. In die korte tijd moest de weerstand van de forten gebroken zijn of zijn plan viel in duigen. De munitie was beperkt. Zonder de uitschakeling van de forten zou het een lange en bittere strijd worden in de overstroomde gebieden aan de Nete zoals aan de Somme. Hij had alles op alles gezet.

Tegen 1 oktober voorzag de generaal een apotheose. Hij zinde op spektakel. Om 5 uur in de namiddag moest het geënsceneerd schouwspel plaats vinden dat hij zelf met de ganse generale staf van uit de tribune life wilde meemaken. Ze hadden allen post gevat op de toren van kasteel Zellaer in Bonheiden. Voor die speciale gelegenheid had hij als eregast niemand minder dan de stafchef van het Duitse leger uitgenodigd, *generaal-oberst* Von Moltke. Met verrekijkers trachtten ze op de einder, achter bomen en struikgewas, iets van de bestorming van fort Sint-Katelijne-Waver op te vangen. Ze hoorden de kanonnen bulderen. Om 5 uur zwegen ze en kort daarop hoorden men de geweerschoten van de bestormers. Met spanning wachtten ze af tot het bericht zou binnenkomen dat de bestorming van de forten gelukt was. Het werd een anticlimax. De forten hielden stand.
*"Ze waren nog niet bestormingsrijp (sturmreif)", was hun mening. D*e dag nadien brak echter de laatste weerstand en vielen ze.

Noodlottige afloop

We weten dat vooral dinsdag 29 september zowel Walem als Sint-Katelijne-Waver dodelijk getroffen zijn door ontploffingen van munitiedepot en kruitmagazijn. Op 1 oktober werden ze bestormd. Kort daarop viel Waver en op 2 oktober Walem. Kort daarna zijn de andere forten gevallen. De poging om op 2 oktober de Nete over te steken in Walem mislukte . Dit kon pas op 5 oktober bij Lier.

Op 6 oktober was het lot van Antwerpen bezegeld. De koning was al in Oostende en op 7 oktober volgde zijn regering. Op 10 oktober capituleerde de metropool.

In deze tragedie had Walem een rol gespeeld waarbij Hombeek zich sterk betrokken voelde.

WALEM

Het fort van Walem was verouderd en diende aangepast te worden aan de moderne oorlogsvoering. De renovatiewerken voor versteviging der forten en voor betere bescherming van de gevechtskoepels waren in 1909 gestart. Het ging tergend traag en begin 1914 was maar een deel uitgevoerd. Men was lang niet klaar.

Als de oorlog uitbrak zag het er niet goed uit met de noodzakelijke versterking van het fort. De grondbedekking was al wel afgegraven van alle gebouwen. Er werd een schokabsorberende zandlaag aangebracht met daarboven een betonbedekking van 2 m en bovenop een nieuwe grondlaag. Deze bomvrije dekking was berekend tegen inslagen van 21 cm granaten maar veel te zwak voor het sterkere Duits geschut van 30.5 cm. Men was begonnen met het vervangen der openluchtstellingen door gepantserde draaikoepels. De hoofdkoepel was versterkt maar de voorpantsers waren nog niet gebetonneerd. Al het bouwmateriaal, stenen en zakken cement lagen er nog om deze werken eind 1914 uit te voeren. Er was geen drijfkracht en de elektriciteit werd opgewekt door een generator van een kermiscarrousel. Een telefooncentrale ontbrak en ook de buitenverlichting. Ergst van al was dat de artillerie verouderd was en te zwak. Als granaatlading werd nog buskruit gebruikt.

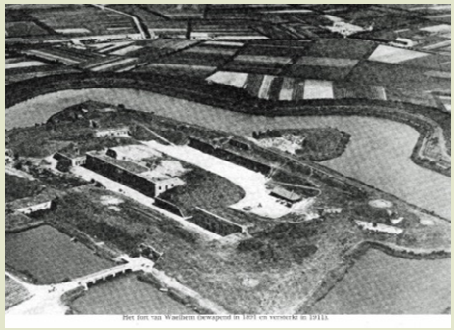
Bij zoveel mankementen moest er sterk geïmproviseerd worden. Er was veel inzet nodig. Zeer dapper hebben de strijders van Walem deze ongelijke strijd vijf dagen kunnen uithouden en gevochten met de moed der wanhoop. De overgave was geen schande. Walem en alle Antwerpse forten waren niet bestand tegen de Duitse overmacht.

WAT SOORT FORT

Tot 1859 werd Antwerpen nog verdedigd door de wallen op het tracé der Leien (Italiëlei, Frankrijklei enz.). Dan werden de eerste acht forten gebouwd op 3 à 5 km afstand.
Toen tijdens de Frans-Duitse oorlog in 1870 duidelijk werd dat deze verdediging niet meer opgewassen was tegen de zwaardere artillerie, werd onder impuls van H.A. Brialmont een nieuwe versterkingsgordel op ongeveer 16 km van de stadsagglomeratie voorzien. Nieuwe forten en redoutes werden gebouwd aan de overzijde van de waterbarrière Rupel-Nete. Walem en Lier werden eerst gebouwd midden 1870.

Het jaartal 1878 staat nu nog boven de ingangspoort.

Het fort werd niet stervormig gebouwd zoals de oude binnenforten maar als een trapezium. Het behield wel de versterkte uithoeken (caponières) maar geen binnenkoer. Daar bouwde men een centrale kazerne in baksteen door aarden wallen overdekt en begroeid.

Een circa 50 meter brede omwalling omsloot het geheel.

Voor de strijd op grotere afstand waren er 4 kanonnen van Cockerill (15 cm) in de overdekte koepels met een dracht van maximum 8 kilometer en twee houwitsers (12 cm) niet onder koepel. Voor de kortbij verdediging waren er 4 snelvuurkanonnen (57 mm) onder halfkoepel en vrijstaand nog 12 oude gietijzeren kanonnen (12 cm). Het fort was bezet door ongeveer 500 man die onder bevel stonden van majoor de Witte.

Bron: (1) Brochure Simon Stevinstichting, "Sector Walem-Lier" uitgegeven bij het bezoek oud-strijders Walen op zaterdag 14 november 1964. (2) Bouwen door de eeuwen heen, 1995, Kanton Mechelen.)

Hoe ze in Walem terecht kwamen

Twee streekgenoten hebben de hel van Walem van dichtbij meegemaakt. Ze hadden beiden hun opleiding gehad bij de artillerie in Brasschaat. Het waren Pierre De Groef en Emiel De Kempeneer.

Pieter De Groef van Laar, was veel in Hombeek omdat hij er kennis had met Maria Teughels, een dochter van "Fluppe Maat". De herberg van Mates was zeer bekend en later door Frits, de broer van Maria Teughels, omgebouwd tot winkel van voedingswaren, zogenaamd "de coöperatief".

Pieter De Groef in galauniform van de artillerie

In zijn dagboek schreef 'Pierre' zijn belevenissen op vanaf de dag van zijn wederoproeping in juli 1914. . Hij begon zijn dagboek aldus:

"Den tijd overgebracht gedurende den oorlog: luidt als volgt".

Den 29 Juli 1914 werd ik binnen geroepen, in mijne oude batterij, 13de batterij de place, fort van Waelhem. Daar alles goed in orde gebracht dachten wij hier dus goed beschermd waren, en namen ook al niet veel aandacht op hetgene er elders gebeurde, zelfs zegden wij onder elkander laat hem maar eens tot hier komen wij zullen hem eens eentje passen."

Emiel De Kempeneer, bakkerszoon uit het Dorp was van de klas 13 en klaar om af te zwaaien toen de oorlog uitbrak. Hij werd van de artillerieschool van Brasschaat direct naar Walem getransfereerd. Hij sprak weinig over de oorlog maar telkens als hij voorbij Walem reed kwam telkens dezelfde explicatie: "Hier heeft mijn leven aan een zijden draadje gehangen." Zijn verhaal werd in september 1969 opgetekend.

Hij vertelde ook nog wat over zijn opleiding in Brasschaat en de frontjaren. Hij zei wat volgt:

Emiel De Kempeneer als milicien artillerie in 1913.

"Ik heb geen plezierige jeugd gehad. In de schoonste jaren van mijn jonge leven brak de oorlog uit. Toch heb ik er geen spijt van hoe de zaken verlopen zijn. Dat was nu zo, den tijd was anders en we pakten er het onze van. We waren toch content en hadden plezier op ons manier.

Van mijn 19 tot mijn 27 jaar ben ik soldaat geweest, niet altijd aan 't front natuurlijk, maar toch vier winters. Ik was van de klas van '13 en werd opgeroepen voor de Artillerie in Brasschaat.

Iedereen was verwonderd dat ik al negentien jaar was omdat ik er nogal jong uitzag. Ze schatten mij maar zestien jaar. Ik kon goed met paarden overweg van thuis al met de broodkar. Kommandant De Witte op de Artillerieschool riep me en zei;

"Kempeneer, ik heb een goed postje voor U. Ge kunt goed met paarden omgaan, zoudt ge mijn ordonnans willen zijn en er op letten dat mijn paard goed verzorgd wordt en het gareel en alles steeds perfect in orde is ?"

Ik vroeg om er te mogen over nadenken. Eigenlijk had ik geen goesting om mijn verdere dienst met leervet, schoensmeer en koperpoets om te gaan en vooral zag ik er tegen op om de kameraden van de kamer te moeten missen. Toen ik hem ging vertellen dat ik er niet zo voor was, keek hij heel verwonderd. Hij zei : "Ge weet niet wat ge afslaat, dat is de beste job die ge u maar kunt dromen en, na een paar maand goede dienst, bevordert ge automatisch tot korporaal." Maar Ja, de kameraden, dat ging voor.

We lagen de laatste maanden van onzen term op 't Fort van Walem. Majoor De Witte van Brasschaat was nu ook Kommandant van dit fort. We voelden ons anciens en het gebeurde al eens dat we wisten te ontsnappen om uit te gaan. Ook die laatste Hombeekkermis van '14 was dat gebeurd tot grote ergernis van ons vader. Die rekende erop dat ik zonder stukken zo rap mogelijk thuis zou zijn om terug in de bakkerij te helpen. In het najaar 1914 zou ik afzwaaien en voorgoed naar huis mogen komen. Toen brak in Augustus de oorlog uit. Die zondag was ik ook nog weten te ontsnappen en was ik met een geleende fiets van Walem naar Hombeek gekomen om proper kleren te halen. Ons vader zei: " De Duitsers zijn er ! " Zo, langs achter Stuivenberg was ik binnen de kortste keer terug in Walem. Daar hadden ze mij te stekken. Door de kritiekgeworden-situatie hadden ze mijn afwezigheid deze keer wel opgemerkt en ik vloog in 't cachot. Den oorlog heeft mij er uitgehaald. Omdat we kort daarna al beschoten werden, kwam ik, als gelegenheidsdeserteur, er toch vanaf zonder krijgsraad.

Op het einde van september zijn we dan voor goed aangevallen door Duits geschut. Dat heeft dagen geduurd".

Brasschaat 1913. "De lustige Mechelaars" was het motto waaronder miliciens van Mechelen en omstreken zich lieten portretteren in de kazerne eind 1913. Emiel de Kempeneer is hierop staande de eerste van links.

Klaar voor de strijd

De commandant van Walem, majoor De Witte, had op 16 april 1914 het bevel over het fort overgenomen. Ter verantwoording van zijn beleid in 1914 werd hij na de oorlog gehoord in de commissie Deguise. Zijn zelfverdediging verscheen onder: "***La Défense de la position fortifiée d'Anvers en 1914***" (Uitgeverij M. Weissenbruch - BRUSSEL – 1921). Hieruit kon een chronologische analyse gemaakt worden van de tragische gebeurtenissen in Walem.

De majoor had enkele dienstplichtigen van zijn actieve batterij uit de artillerieschool van Brasschaat naar Walem getransponeerd. Onder hen was Emiel De Kempeneer. Moest de oorlog niet zijn uitgebroken dan was zijn legerdienst eind oktober ten einde geweest. Andere artilleriesoldaten, onder wie Pieter De Groef, werden wederopgeroepen en vervoegden de eenheid in juli. Dit garnizoen was 500 man sterk, artilleriesoldaten maar grotendeels infanteristen van de oudere karabiniersklasse.

Het fort had al actief deelgenomen aan het gevecht van begin september. Er en werd toen vuursteun verleend aan de operaties ten zuiden van Mechelen. Wellicht vlogen op 7 en 8 september de granaten van Walem richting Hombeek toen de Duitsers uit het dorp verdreven werden.

Waarneming

De artillerie steunde destijds nog op visuele waarneming. Dit was het enige hulpmiddel om richting en hoek van het geschut bij te stellen en aldus voltreffers te hebben. Men schat dat van alle obussen op Walem afgevuurd, er maar 6% het doel geraakt hebben. Walem had twee observatieposten opgesteld in kerktorens aan de uitvalswegen van Mechelen-Tervuren en Mechelen-Brussel. De communicatie verliep langs bedrade telefoonverbindingen. Mobiele observatie was er ook onder bevel van kapitein Balanghien.

Ook de Duitsers waren aangewezen op waarnemingen van op kerktorens en hoge gebouwen. Ze hadden de Sint-Romboutstoren zogezegd gespaard maar maakten er dankbaar gebruik van als waarnemingspost. Van hoog op deze toren speurden mariniers de einder af en gaven aan hun artillerie aanwijzingen om hun doel beter te treffen.

Waarnemingsposten van de Marine op de kathedraal van Mechelen tijdens de beschieting van het fort Walem voor Antwerpen

Heinrich Binder verhaalt het geval van een priester die in Elewijt met de wijzers van het uurwerk informatie doorgaf aan de kanonniers om hun stukken enkele graden bij te stellen. De Belgen schoten beter dan op andere dagen.

Hij schreef:

"Een Duits officier keek op naar de toren van Elewijt. Hij wou nagaan wanneer de torenklok was blijven staan. Hij kon zijn ogen nauwelijks geloven. Waren de zenuwen wat overspannen? Was het overprikkeling of vermoeienis? Neen: de wijzers van de klok bewogen langzaam naar links of naar rechts. Ze waren wit geverfd, zo-dat ze duidelijk afstaken tegen het zwarte cijferblad. Als door een spook bediend duiden ze nauwkeurig aan hoe het onophoudend geschut insloeg op de Duitse stellingen

Uit de toren haalde men een magere zwijgzame man : een oude priester. Bij toeval was hij op de toren geweest. Toevallig waren de wijzers wit geverfd. Bij toeval had hij ze bewogen om te zien of de beschoten klok nog te herstellen was. Dat was zijn verklaring. Het toeval heeft gewild dat een Belgische granaat te midden van deze onderzoekings-scene viel. De pastoor en twee Duitse soldaten naast hem werden op slag gedood. De granaat was per vergissing daar terechtgekomen omdat de wijzers van de klok haar niet meer de weg getoond hadden. Bij het vallen van de avond waren de vijandelijke batterijen veroverd."

Deze Duitse oorlogscorrespondent heeft vanaf Mechelen verder de Marinetroepen gevolgd tot aan de kust. Hij houdt nauw contact met Titus Turk, een zeekapitein met jaren ervaring, die nu als opdracht had Walem te veroveren. Van hem vernam Heinrich Binder dit geval over spionage in Walem:

"Een ander dorp: Walem. De Duitse troepen vorderen zeer moeizaam. Ook hier schieten de Belgen uitzonderlijk goed. Steeds treffen ze de Duitse stellingen. Het ganse dorp is verlaten. Een enkel huis is nog bewoond door een oude man, zwak en ziek te bed, niet bij machte nog op te staan. Een priester uit een buurgemeente had de toelating hem dagelijks wat voedsel te brengen en geestelijke bijstand te verlenen.

De kapitein ter zee Turk, die met zijn manschappen daar strijdt, komt op het idee de zieke eens te bezoeken, maar vooral te onderzoeken. Hij stelt vast dat de zieke grijsaard een telefoon verborgen heeft in bed met directe verbinding naar de Belgische stellingen.

De priester had hem iedere dag alle gegevens doorgespeeld over de opstelling der Duitse stukken en de zieke gaf ze verder door. Het was een harde plicht de beide telefonisten onschadelijk te maken".

Het "*onschadelijk maken*" mag hier wellicht wel "*terechtstellen*" heten. Het is zeer opmerkelijk dat hetzelfde bericht ook van uit Walem gehoord kon worden. In zijn interview zegde Emiel De Kempeneer:

"Hier moet ik toch iets vertellen dat een beter gedacht geeft hoe iedereen met ons mee sympathiseerde. Elken dag kregen we berichten door hoe dat we onze stukken moesten opstellen om den Duits beter te treffen. Dat was spionage natuurlijk.

Het schoonste van al is dat we die berichten doorkregen van een pastoor. Die wist waar de Duitsers juist hun kanonnen hadden staan. Hij kon iedere dag door de linies omdat hij zogezegd de communie moest brengen aan een zieken die op sterven lag. Hij had dan een tekeningetje mee zeker, of zo iets, en dat kwam dan door tot bij ons".

Op 27 en 28 september trok het leger terug achter de Nete en kon er geen enkele waarneming nog gebeuren van de artilleriebeschietingen. Door de bombardementen waren telefoonverbindingen met de zijdelingse posten op slag verbroken. Op 29 september stond de vijandelijke infanterie op amper een kilometer van het fort en moest de waarnemingsofficier Balenghien zijn manschappen in het fort terugtrekken. Zijn opdracht was ten einde en hij verliet Walem. Ook de interne telefoonverbindingen waren door de verwoestingen van de lokalen en aardewerken één na één uitgeschakeld. Waanzinnige pogingen om ze te herstellen bleken vruchteloos.

28 september
Walem onder vuur genomen

Zondag 27 september viseerden de Duitse kanonnen Mechelen. Op maandag was Walem aan de beurt. De commandant rapporteerde dat van 12.30 uur het fort beschoten werd met een vrij grote nauwkeurigheid van in het begin . Omdat hij geen informatie had over de Duitse opstelling zegde hij :"*Ik heb al het mogelijke gedaan om de observatieposten, die mogelijk door de vijand konden gebruikt worden, onbruikbaar te maken".* Versta hieronder maar dat de Mechelse toren(s) beschoten werd(en).
Vijf uur later ging men over op beschieting met schrapnels. Er is behoorlijk veel schade aan de gebouwen, aan een gepantserde schuilplaats maar ook is de kanonkelder van saillant II doorboord. Hij schreef: "De verwoestingen zijn verontrustend maar het moraal is uitstekend."

Pieter De Groef verwoordde het als volgt:

Den 27 September 's morgens begon den Duits Mechelen te beschieten en dit gedurende den ganschen dag, des nachts staakte hij zijn vuur, maar 's anderendaags bij het aanbreken van den dag begon hij opnieuw zijne beschieting, maar verlegde ditmaal zijnen optocht.

Rond den middag viel den eersten obus op ons fort, zij deelden juist de soep uit en er waren er al velen die niet meer moesten eten.

Wij verdedigden ons ook. Ik heb dien ganschen dag in de coupole geschoten. Ik hoorde ook altijd de obussen van den Duitsch over den Coupole vliegen, zelfs vielen er op, maar nog steeds denkende (dat) ik goed beschermd zat, gaf ik er daar niet veel aandacht op.

Des avonds hield hij met zijn bombardement een weinig op, en wij ook staakten ons vuur. Wij verlieten dan de Coupole om vervangen te worden door andere, maar trok geen weinig, mijne oogen open, als ik zag dat hier en daar al een gedeelte vernield was, zelfs onze obussen lagen bedolven onder het ingestorte gruis, en mijne makkers zagen er ook allen al zoo beangst uit. Toen zij begonnen te vertellen dat dit, en het geen al vernield was en al verscheidene onzer makkers gedood en gewond waren, begon ik ook al aardig op te zien.

Daarna ging ik slapen, en sliep wel daar ik vermoeid was, er viel dien nacht ook niets voor.

29 september
de genadeslag

Met tussenpauzen is Walem ook die nacht beschoten maar in de vroege ochtend was het bombardement in volle geweld losgebarsten. De commandant was radeloos. Hij wist nu zeker dat munitie van 30,50 cm werd gebruikt door zware kanonnen buiten zijn bereik. Hij kon geen weerwerk bieden en beschoot dan maar de twee batterijen die op het Mechels oefenplein opgesteld stonden. Het officierengebouw werd getroffenen en de gepantserde koepel van saillant II is geraakt en deze kanonnen zijn uitgeschakeld.

De ontploffing van een kruitmagazijn

Om 12.30 uur heeft een granaat het klein kruitmagazijn getroffen van de hoofdcaponière. Er volgt een enorme ontploffing en deze hoofdgang stort in. De elektrische generator ("M" op tekening hierna volgend) wordt als een vormeloze massa naar buiten gekatapulteerd door de centrale gang. Van de vele artilleristen die zich daar bevonden zijn de meesten zwaar verbrand en verminkt. Zeventig van hen vinden er hun graf onder het puin. De erg bloedende en verbrande soldaten, met zwart geblakerd aangezicht en handen, dolen rond als schimmen tussen verkoolde lijken en afgerukte ledematen, schreeuwend van de pijn en huilend om hulp.

Pieter De Groef vertelde:

"Des anderendaags zeer vroeg, hernam den Duitsch opnieuw zijn bombardement, en wij op onze beurt verdedigde ons ook. Ik moest dien morgend geen dienst doen, en bleef in mijne kamer, met mijne andere makkers.

De beschieting wierd zoo hevig in den voormiddag dat wij verplicht waren onze kamer te verlaten, daar de stukken obussen door de vensters sloegen, en ons gemakkelijk konden dooden.

Wij vergaderden ons allen in de caponniere, waar een elektrik machien geplaatst was, de sterksten plaats van het fort. Het bombardement wierd hoe langer hoe geweldiger, en allen dachten dat wij gingen bedolven worden.

Rond 1 uur namiddag en tengevolge reeds van de vernieling, viel er een obus 42 juist op het machine, en eene ontploffing deed zich voor, ik wierd als van die bliksem getroffen, ik was nog algauw bij mijn zelven, en hoorde niets meer dan gehuil en geschreeuw, het was juist een vuuroven waar ik in was, daar het poudermagazijn ook gesprongen was. Ik vluchte en was gelukkiglijk op goeden weg. Toen ik buiten gevaar was, kwamen andere makkers ons ter hulp gesneld, en trokken de brandende kleederen van mijn lichaam, en brachten mij bij den doctoor, mijne handen en aangezicht deerlijk verbrand. Zoo brachten zij den eenen na den andere binnen totdat wij een 60 in getal waren, de overige een 40 tal waren gedood".

Er was paniek en complete ontreddering terwijl er nog aanhoudend gebombardeerd werd. Elke minuut vielen er 12 inslagen van divers geschut. Walem werd verpletterd. Met grote toewijding trachtte iedereen hulp te verlenen om de talrijke gekwetsten naar een geïmproviseerde verbandplaats te brengen om ze vandaar te transporteren buiten het fort .
Emiel De Kempeneer kon bij toeval zijn streekgenoot, Pieter De Groef, uit de noodlottige situatie halen.
Hij vertelde:

"De Duitsers hadden het moeilijk met ons. We verdedigden het fort met alle macht. Toen was er nog vaderlandsliefde, dat is nu niet meer denkbaar.

Toch was de overmacht te groot. We kregen een paar voltreffers en al rap waren onze kanonnen niet meer te gebruiken. Na een paar dagen is er dan een obus op het poedermagazijn terecht gekomen. Dat was een echte ramp. Een hevige ontploffing met grondverschuivingen waar dat zeker tientallen soldaten onder zaten. Daar was niks meer aan te doen. Anderen waren vreselijk verbrand en schreeuwden en kermden. Ik hoorde roepen : "Kempeneer, Kempeneer !" Het was Pier De Groof, ene van Zemst-Laar, getrouwd met Marie, de zuster van mijn goede maat Jules Theugels die ook soldaat was.

Pier kon nog wat zien. Ik heb hem op de rug genomen en bij de ambulanciers gebracht. Hij was een enorm zware vent en woog misschien wel 85 kg. De Duitsers bleven maar schieten en met het weinig geschut dat er maar overbleef konden we omzeggens niks meer terugdoen. De binnentelefoons werkten niet meer. Iedereen was nerveus en in paniek. We zaten daar als ratten in de val op een stukgeschoten fort rondom met water".

Ook Honoré Van Waeyenbergh , seminarist en brancardier bij de karabiniers, was op dat ogenblik op het fort van Walem. Joos Florquin vroeg de monseigneur later: "*Dan is er ook nog die ontruiming van het fort van Walem, waar u de zieken met kruiwagens hebt geëvacueerd?*"
Hij repliceerde:

"Ontruiming is een schoon woord. Het was een algemene 'sauve-qui-peut'. Het fort werd beschoten door zware Oostenrijkse kanonnen, 420-ers. Wij moesten de gekwetsten proberen te evacueren en er was niets om ze te vervoeren. We hebben dan de kruiwagens genomen die daar stonden, de gekwetsten er op geladen en de kruiwagens dan gedragen als brancards op onze schouders, want over de velden was niet te rijden. Als de nood er is, doet ge zo van alles waar ge anders niet aan zoudt denken".

Louis Ronse, student geneeskunde werd op 28 september naar Walem gestuurd om de sanitaire toestand in het dorp na te gaan. Het dorp was verlaten, met overal granaattrechters en in verwoeste stallingen tal van koeienkadavers. De volgende dag werd getracht met behulp van koorden de krengen in granaatputten te sleuren. Zo moesten epidemieën voorkomen worden.

Louis moest die dag dokter Frans Daels assisteren bij een armamputatie bij een artillerist op het fort van Walem wiens kanon ontploft was.

De dag daarna moest hij van Waarloos dringend naar het fort om assistentie te verlenen. Er was een kruitdepot ontploft. Slachtoffers met brandwonden liepen huilend door het fort, gelaat en handen zwart en bebloed, de klederen aan flarden. Hij schreef:

"Les soldats qui se trouvaient dans les galeries couvertes voisines furent tués, une vingtaine d' autres atrocement brûlés. Ces malheureux souffraient atrocement, la figure, la poitrine, toutes rouges des brûlures qui faisaient un tégument collant sur tout le corps. On leur donnait une piqûre de morphine à l'arrêt à l'ambulance et les voitures continuent leur route vers l'hôpital d'Anvers".

biografie van chirurg Louis Ronse door Hubert Ronse de Craene
© www.vuurwacht.be

Majoor De Witte, commandant, is er zich van bewust dat zijn fort verloren is. Wat hij nog kan doen zijn tactische spelletjes om tijd te rekken. Echt efficient weerstand bieden is uitgesloten.

Hij verklaarde in zijn verslag:

"Terwijl de dokter, de aalmoezenier en mijn officieren een summiere verbandplaats organiseren tracht ik met de buitenwereld in verbinding te treden om mijn gewonden te laten afhalen. Eén lijn werkt nog zeer zwakjes.

Het is dankzij de toewijding van diegenen die het afschuwelijke spektakel van deze half verkoolde schimmen uit het fort hebben geborgen dat ik er in geslaagd ben om opnieuw meester te worden van wat restte van het garnizoen en ik de weerstand verder kon zetten.

Vanaf dat ogenblik maak ik mij geen illusies meer over de afloop van dit gevecht. Het is de verplettering. Ik wens van ganser harte de absolute troost om een infanterieaanval te kunnen afslagen, maar daarvoor moet die wel komen vooraleer mijn verdedigingscapaciteit te zeer zou afgezwakt zijn.

Langs de andere kant laat ik het vuur staken omwille van de nutteloosheid om met de twee resterende 150 mm stukken de strijd verder te zetten tegen een geweldige artillerie die mij verplettert.

Deze handelswijze, om mij voor dood te houden, zal mogelijk als resultaat hebben dat de vijand misleid wordt en hem zal doen denken dat het ganse fort vernietigd is en misschien voortijdig zijn infanterie aantrekken. In elk geval onttrek ik hierdoor de enige 150 mm draaikoepel aan zijn aandacht en vrijwaar hem aldus van een op hem gerichte beschieting.

Gedurende de nacht stuur ik met een wielrijder het gevraagde rapport aan de gouverneur.

In dit rapport, dat tevens het laatste zal zijn, zeg ik dat het moreel van de manschappen goed is; ik handelde onder de troostende gedachte mijn manschappen, ondanks de zware beproeving van de explosie, in de hand te hebben gehouden, maar ik stel snel vast dat deze een enorme schok teweeg heeft gebracht".

De Duitsers hebben wellicht door het staken van het vuren de indruk gehad dat het fort geëvacueerd werd of al verlaten was. Die nacht werd er nog geschoten maar van uit het fort werd niet meer geriposteerd.

30 september
Uitstel van executie

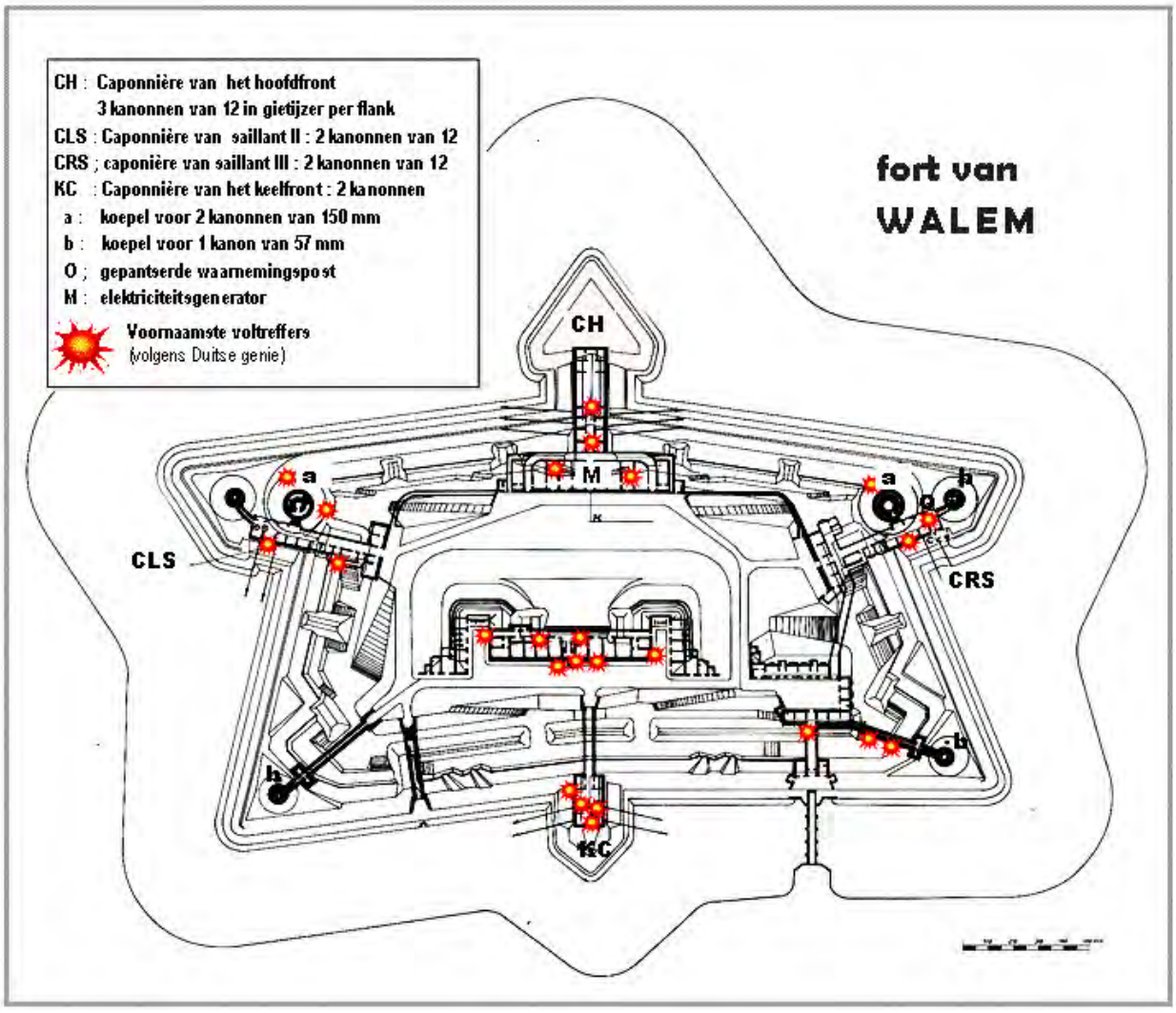
Omdat er geen reactie meer kwam van uit het bolwerk staakten ook de Duitsers om 10.30 uur het vuur. Ze achtten fort Walem verlaten. Een officier en een tiental soldaten wandelden op het fort af. Ze naderden de gracht en werden daar allen neergemaaid. Terstond is het Duits bombarderen hernomen. De koepel van saillant IV (achterste gang met een koepel voor 57 mm kanonnen) stortte in. Buiten de reeds uitgevallen elektriciteit, was nu ook alle interne telefoonverbinding verbroken.

Die nacht kwam een koerier met een onderscheiding door koning Albert voor de commandant: het Kruis in de Leopoldsorde. De vraag om steun bleef onbeantwoord wat duidelijk maakte dat hij aan zijn lot was overgelaten.

1 oktober
Vluchten kon niet meer

Donderdag hernam zich een zelfde scenario : eerst in de vroege morgen een staakt het vuren, dan opnieuw Duitse verkenners die weer eens onder vuur genomen werden. Daaropvolgend weerom een bombardement met nog een grotere heftigheid.

Een obus doorboorde de woonkazerne. De soldaten die er in deprimerende inactiviteit opeengepakt zaten waren nu radeloos. In dit fort was geen redding meer mogelijk; een gewisse dood wachtte hen daar onvermijdelijk op. In paniek drumden ze samen in de laatste gave onderaardse gang naar het officierenkwartier. Enkelen probeerden door te dringen naar de ingangspoort. De wachtposten daar versperden hen de weg. De wachten werden opzij geduwd maar de luitenant van wacht gaf bevel de deserteurs neer te schieten. Vluchten kon niet meer.

Van de 556 extra zware granaten 30,5 cm van de Kustwachtmortieren zijn er maar een goede dertig echte voltreffers op het Fort Walem ingeslagen. De linkse geschutskoepel werd eerst uitgeschakeld (CLS). Toen op 28 september het kruitmagazijn van de hoofdcaponière (CH) ontplofte, was het lot bezegeld. Daarbij werd de generator (M) vernield. De laatste vernielden de omgeving van het wachtlokaal.

De commandant rapporteerde:

"Het moreel van de troepen is sterk gezakt. Drie dagen en drie nachten van onophoudelijke bombardementen waaraan niets kon weerstaan hebben de zenuwen aangetast. Projectielen van alle kalibers vallen ons aan. Het is een oorverdovend lawaai dat ongeveer om de zeven minuten de komst van twee projectielen van 305 of 420 mm aankondigt. Een ver gegrom dat langzaam aanzwelt tot gedonder om uit te monden in een enorme ontploffing die het fort in zijn geheel op zijn grondvesten doet schudden. Het is telkens een moment van onbeschrijfelijke angst dat zich op geregelde tijdstippen herhaalt. Elke keer vraagt iedereen zich af of dát de obus zal zijn die hem onder het puin zal doen belanden. Het is elk moment weer een doodstrijd.

Ieder zoekt naar die plaats die naar hij hoopt het minst kwetsbaar zal zijn en telkens opnieuw is er een nieuwe instorting. Men meldt mij dat, om uit deze hel te ontsnappen, enkele soldaten de voorkeur hebben gegeven aan het risico van een bijna zekere dood buiten het fort door de gracht al zwemmend over te steken.

De gracht overzwemmen en vluchten

Vluchten was deserteren. Zinloos blijven ronddolen, angstvallig de dood afwachtend tot een bom je zou treffen, was absurd. De enige uitweg uit deze hel was de gracht overzwemmen. Bij duisternis hebben tientallen soldaten hun heil gezocht in deze vlucht. Van de 500 manschappen waren er bij de overgave maar een honderdtal overgebleven. Velen sneuvelden ter plekke maar wellicht wisten er meer dan 200 op deze manier te ontsnappen.

Emiel De Kempeneer vertelde:

"De nacht daarop probeerden de Duitsers langs de ene kant het fort in te nemen. Misschien waren er al over 't water. Langs den anderen kant van 't dorp sprongen alle soldaten die niet te zeer gekwetst waren en min of meer wat konden zwemmen in 't water van de wallen en probeerden zo te ontsnappen.

Ik was met den Boets, ene van mijn jaar, hij verjaarde in februari geloof ik. Met hem ben ik vier jaar samen gebleven. Iedereen hielp mekaar, de betere zwemmers riskeerden soms hun leven om kameraden in moeilijkheden over te helpen. Ik heb Vrelust, de chef-fanfare nog geholpen en anderen. Er zijn er zeker verdronken, hoeveel weet ik niet. Eens aan de overkant ging het plat met den buik tegen de grond. We wisten niet of we tussen de Duitsers of tussen de Belgen zaten. Onder zwaar geschut en geflikker van ontploffingen kropen we over 't kapotgeschoten veld, tussen kolen of spruiten geloof ik. Zo slopen we dan weg achter de huizen tot aan de brug van de Nete. (n.v.d.r. "noodbrug")

Emiel De Kempeneer en Boets, zijn vriend uit de artillerieschool, wisten samen al zwemmend over de gracht te ontsnappen.

Eens daarover groepeerden we ons stillekesaan en trokken we te voet door naar Antwerpen. Als ik in nu nog Walem voorbijrij moet ik er altijd aan denken dat daar mijn leven aan een zijden draadje gehangen heeft".

Wapperde de "Kriegsflagge" al?

Op het fort zou de Duitse vlag al gewapperd hebben nog voor de overgave. Terwijl aan de overzijde soldaten de gracht over staken om te ontsnappen, zwom een marinier aan deze zijde over om er de Duitse vlag te planten.

Bij de invallende duisternis infiltreerden de Duitsers tot kort bij de omwalling. Het fort had geen elektriciteit meer, er waren geen zoeklichten, geen telefoons. In complete duisternis gehuld liet de commandant zijn laatste twee 150 mm kanonnen het vuur openen op de vage schijnsels van infiltrerende vijanden. Men kon verdachte geluiden horen en ook fluitstoten. In het flitsende licht van de ontploffende granaten kon men hun schimmen opmerken. Ze probeerden meermaals brugelementen over het water te werpen maar, gehinderd door het vuur, slaagden ze niet in hun opzet.

De oorlogscorrespondent Heinrich Binder was zeer goed bevriend met kapitein ter Zee, Titus Turk. Deze had het bevel over de stormafdeling van de Marine die de linker vleugel van het aanvalsfront bezette. Ze troffen mekaar hier nu op een zeer kritische moment van de oorlog: de verovering van fort Walem. Kapitein Turk rapporteerde dat zijn mariniers, die hun zwemvesten al aan hadden, die nacht geregeld beschoten werden van uit twee koepels. Zijn marine Luitenant Wunderlich zou de gracht overgezwommen zijn. Hij betrad als eerste het fort en hees er de Duitse vlag.

Binder was fier deze strijd met kapitein Turk te mogen meebeleven.

Titus Turk (1868-1952)
Kapitein ter Zee
bij de Marinedivisie.

Hij deed met zijn troepen de bestorming van Walem en leverde slag aan de Nete begin oktober 1914.
Diezelfde maand nog kreeg hij hiervoor een onderscheiding met het IJzeren Kruis II klasse.
Na de inname van Antwerpen was hij voor een paar weken de eerste Duitse havenkommandant.
Hij streed nadien bij Nieuwpoort en Lombardzijde en werd kommandeur van het mijnwezen in het zogenoemde "Marinekorps Flandern".

Hij schreef in de hem eigen literaire stijl:

"Die avond om 8.40 uur meldde het grote hoofdkwartier kort maar krachtig: "Voor Antwerpen zijn twee onder vuur genomen forten vernietigd". Dat wekte grote commotie in het thuisland maar niemand wist waarover het ging. Wij wisten het wel. We hadden het geluk het lot van Antwerpen van nabij mee te beleven in rook en bloed in strijd en zege. Bij Walem heb ik een beeld gekregen van de gewelddadigste oorlog. Die nacht keerden vermoeide en met modder besmeurde soldaten van het gevecht terug. Twee kilometer van het fort verwijderd stond al een nieuw fris bataljon klaar om in stelling te gaan. Zodra ze door de vijand werden opgemerkt flitste en kraakte het in de lucht. Hoog boven de hoofden floten de schrapnels en ontploften in witte wolken.

Zo kwamen we over de steenweg bij de dichtste loopgraven. We moesten dekking zoeken voor heftiger vuur en een "Hauptmann" van het eerste Zeebataljon ruimde ons in de loopgraaf een beschuttende plaats in.

Op tweehonderdvijftig meter van ons lag het door granaatvuur uitgebrande dorp Walem.

Tegenover ons op het fort wapperde reeds de "Kriegsflagge" van de Duitse Marine.

De vijand in de vesting had alle hoop nog niet opgegeven. Hij beschoot ons van uit het fort en trachtte ons te verdrijven. Een gruwelijk schouwspel was dat: fluitende granaten hoorden we neerploffen om na een paar angstige seconden te exploderen met veel geweld. Een rookzuil flirtte met de vlammen en steeg verder op, hoog hemelwaarts in de grauwe lucht die dit strijdveld overspande. Van achter ons werd dit schieten beantwoord door het Duits geschut. De granaten huilden door het luchtruim. Een eigenaardig huilen! Te vergelijken met het huilen van een hond bij een maanheldere nacht.
In die sfeer werden in de loopgraven door officieren en soldaten nog snel wat briefkaarten geschreven met groeten aan geliefden en familie. Ze vroegen mij om deze post nadien mee te nemen. Vijf dagen hadden ze daar gestreden, vijf dagen waren ze daar op leven en dood aan het vuur blootgesteld geweest".

Tranchées à Waelhem: toutes les campagnes depuis Anvers jusque Vilvorde sont couvertes de tranchées dont nous reproduisons ici un type intéressant.
(© Illustré 1914)

2 oktober
capitulatie

De soldaten op het fort waren in shock. Ze waren apathisch, waanzinnig geworden of de waanzin nabij. Die nacht lagen ze daar opeengepakt tegen de grond in de enige onderaardse gang die nog wat betrouwbare dekking bood. Ze staarden voor zich uit, praatten niet meer of hun gesprek was droefgeestig en voedde de angst nog meer.

Er was enige opluchting als bij de morgenschemering van die vrijdag 2 oktober de vijandelijke kanonnen een poos zwegen. Als dan een paar uur later het bombardement met nog meer barbaars geweld hernam, brak paniek uit. Bij elke inslag van een obus schrokken ze op. De commandant vreesde wanhoopsdaden, bleef in hun nabijheid en trachtte hen wat op te beuren.

Nieuwe inslagen troffen de gang naar het wachtlokaal dat deels instortte zodat de wachters moesten terugtrekken. Daarvan maakten enkele manschappen gebruik en poogden te vluchten. Ze werden koelbloedig neergeschoten. Een groep stond op het punt gezamenlijk zelfmoord te plegen maar dit kon worden voorkomen door tussenkomst van een overste. Het fort kon zich nog verweren met twee mitrailleurs maar er waren onvoldoende bekwame manschappen om ze te bedienen.

In de namiddag werd fort Walem omsingeld en in de flanken beschoten. Dan ging het snel. De Duitse infanterie brak door tot de boorden van de gracht en maakte zich klaar voor de bestorming.

Commandat De Witte verklaarde:

"De toestand van het fort en van zijn garnizoen is niet meer te beschrijven en ik voel dat het einde nadert; ik heb het bevel gegeven om de mijnen en de springladingen voor te bereiden om saillant III, de enige nog overgebleven, te laten springen. Hij is trouwens nutteloos omdat hij de overstroomde gebieden van rechts onder vuur houd die door de vijand angstvallig worden vermeden. De flankering van de gracht is vernietigd. De nabije verdediging bestaat niet meer. Het naar de wallen sturen van de 150 resterende manschappen van de 500 die ik vier dagen geleden nog onder mijn bevel had, is niet meer te overwegen. Hun uitputting is compleet. Ze liggen op de grond als menselijke wrakken niet meer in staat tot enige reactie, wachtend op de dood, onbewust in hun afstomping.

Wij zijn aan het einde gekomen van wat menselijke energie en zenuwen kunnen verdragen. Gedwongen tot het onvermijdelijke, geef ik het bevel saillant III te laten springen om daarna de witte vlag te hijsen.

Het was toen rond 17 h. 00.

Duitse Mariniers laten zich als triomfators op foto's vereeuwigen bij een stukgeschoten geschutskoepel van Walem of bij ingestorte gebouwen van de kazerne. Ook op 2 oktober werd het fort van Sint-Katelijne-Waver veroverd. Diezelfde avond nog zond het Duits hoofdkwartier dit bericht de wereld rond:

"Twee forten van Antwerpen ingenomen"

Der deutsche Heeresbericht
Zwei Fort von Antwerpen genommen.

Großem Hauptquartier,
2. Oktober, abends. (Amtlich.)

Vor Antwerpen sind das Fort Wavre-St.-Catharine und die Redoute Dorpveld mit Zwischenwerken gestern Nachmittag 5 Uhr erstürmt, das Fort Waelhem ist eingeschlossen worden.

DE KONINGIN VAN DE SCHELDE 'genomen'

De forten Walem en Sint-Katelijne-Waver waren op 2 oktober in Duitse handen evenals de schansen Dorpveld en Bosbeek. Lier werd diezelfde dag nog verlaten en op 4 oktober vielen Fort Kessel en het fortje Duffel.

De Duitsers lukten er niet in de Nete over te steken. In Walem leden ze zwaar verlies. Von Besseler besloot niet langer te proberen in lijn verder op te rukken maar in een punt door te stoten op de zwakste plek. Dat gebeurde op 5 oktober in Lier.

Op 6 oktober werd ook Fort Broechem uitgeschakeld. Op 9 oktober werden dan de forten Schoten, Brasschaat, Merksem, Kapellen en Lillo opgeblazen. Dan ging het zeer snel. De binnenste fortengordel was te zwak.

Antwerpen kwam nu onder vuur te liggen en het bruggenhoofd nog langer houden was onmogelijk geworden.

ANTWERPEN Koningin van de Schelde

Eerst moest het Duitse zwaard uw rijk in stukken hakken om dan te kunnen dingen naar u, o Koningin.

Dan nam de Duitse vrijer U stormenderhand in bezit. Dat werd een huwelijksfeest met donder en bliksemflits!

Rings sank Dein Reich in Scherben
Vorm deutschen Schwerte hin,
Dann galt es erst zu werben
Um Dich, o Königin.

Nun nahm der deutsche Freier
Im Sturm Dich in Besitz.
Das war eine Hochzeitsfeier
Mit Donner und mit Blitz!

Met het restant van het Belgisch leger vluchtte Generaal Deguise op 7 oktober over de Schelde. De burgerlijke overheden gingen daarop onderhandelingen aan om de stad te sparen en uiteindelijk werd in Kontich een conventie getekend zonder militaire overheden evenwel.

Overwinning met een bijsmaak

Generaal Von Beseler had zich dat heel anders voorgesteld. Het bolwerk Antwerpen aanzag hij als de laatste vesting van België met de koning, de legerstaf en de regering. Met hen een vredesakkoord kunnen afsluiten achtte hij als een capitulatie, niet van een stad, maar van het land. Dat zou het einde kunnen betekend hebben van de strijd in België. Het '*oninneembare*' bolwerk Antwerpen had hij na twee weken beleg nu overwonnen. Hij had een stad weten te veroveren maar geen leger, geen land. Hij had een strijd gewonnen maar geen oorlog.

Toen hij vaststelde dat de koning met zijn leger en regering niet in Antwerpen waren zou hij ontgoocheld gezucht hebben: ***"Zo'n fameuze vesting en geen enkele generaal".***

Zegeparade

Op zondag 11 oktober in de namiddag paradeerden detachementen van de legers van de overwinnaar op de Meir en op de Keizerlei en weerklonk luid "*Wacht am Rhein*", "*Deutschland über alles*", "*Ein Feste Burg ist Unser Gott*". De val van Antwerpen was een feit. Een ander verhaal moest dan nog komen: vier jaar IJzerfront.

Ook het 1ste matrozen-artillerieregiment dat in september op Expoel gelegen had, en dat via Londerzeel aan de bestorming op Breendonk had deelgenomen werd opgeroepen om mee op te stappen in de overwinningsparade. Verder matrozen in de straten van Antwerpen die buitgemaakte Belgische veldkanonnen transporteren. Foto's © Illustré 1914.

DE GETUIGEN achteraf

In Antwerpen eindigde de oorlog niet voor onze getuigen. Hoe het voor hen verder liep en eindigde, zetten we op een rijtje.

Heinrich Binder
°Kaiserslauters
(1878-?)
Kriegsberichter-statter

Heinrich Binder was in 1878 geboren in Kaiserslautern. Als 26-jarige filoloog werd hij in Bremerhaven redacteur van de "Provinzial Zeitung". Dat verklaart zijn liefde voor de zee en de talrijke boeken over de zee en het zeemansleven. Dat verklaart ook zijn goede relatie met Kapitein ter Zeer Titus Turk, de veroveraar van Walem. Turk werd even havenchef van Antwerpen en daarna verantwoordelijk voor alle kusthavens en scheepvaart. Binder verbleef bij Titus Turk in Zeebrugge en maakte met hem rondvaarten op zee en in de haven. Voor hem was Zeebrugge en Brugge vergelijkbaar met zijn Bremerhaven en Bremen. Hij achtte Turk een uitzonderlijke begaafd man, een wetenschapper en vakman, iemand die in de meest benarde situaties zijn sprankelende humor nooit verloor. Binder bleef bij de mariniers aan de kust tot ook Oostende en Middelkerke veroverd waren. De verdere oorlogsjaren blijkt hij in Brussel te hebben doorgebracht op het militair hoofdkwartier.

Onder de oorlog schreef hij vier boeken:
"***Mit dem Hauptquartier nach Westen***" (1915), "***Aufzeichnungen einer Kriegsberichterstatter***" (1916),
"Antwepen" (1916),
"Die Kriegsziele unserer Feinde" (1916).

In 1929 gaf hij nog een boek uit over de spionne Gabriele Petit onder de titel ***"Spionagezentrale Brüssel".***

Na de oorlog was hij verbitterd over de morele druk van de generaals om in zijn verslagen meer de Duitse propaganda te dienen dan de waarheid. Hij schreef twee boeken die op de index kwamen te staan onder het *Nationalismus'* (NSDAP):
"Was Wir als Kriegsberichterstatter nich sagen dürften" (1919) en "***Die Schuld des Kaisers"*** (1920).
In 1953 publiceerde hij nog een roman: "***Das Frauenschiff"***. Zijn sterftedatum of plaats is niet bekend.

Paul Lotz
(Wertheim 1885—1914)
Seewehrmann der 1. Kompanie 8. Battaillon
Dagboek :
Lebenszeichen aus dem Schützengraben
1914-1918 Zwischen Front und Heimat
http://win2014.de/?page_id=60

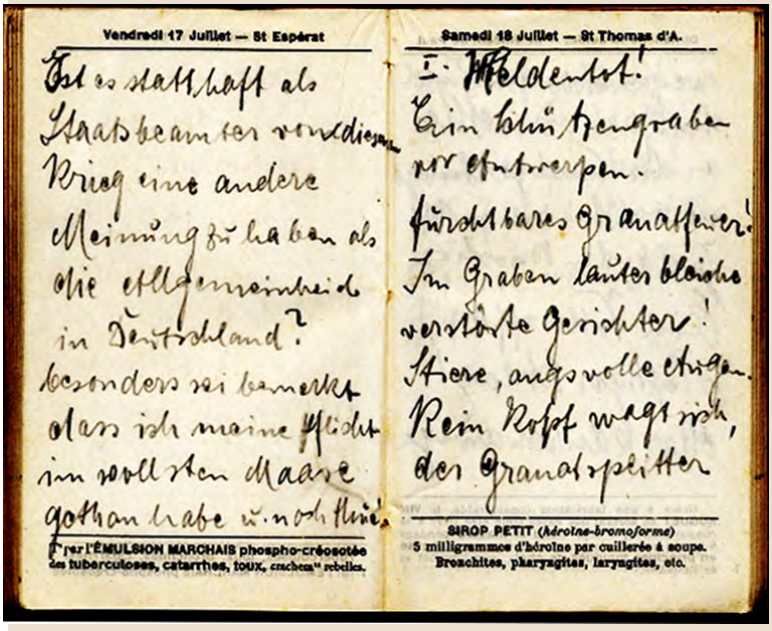
Paul Lotz zijn oorlogsavontuur eindigde dramatisch. In oktober vocht hij te Walem in het slijk aan de Nete waar vele vrienden dood achterbleven. In november werd hij te Middelkerke aan de hand verwond en naar Duitsland gevoerd. In de kliniek in Wertheim schreef hij zijn dagboek. Eén dag voor zijn 30ste verjaardag stierf hij en liet zijn vrouw en 5-jarig zoontje achter.

Hij walgde van de leugenachtige gruwel wat "oorlog" heette.

HET TREFFENDE KLEINE DAGBOEK VAN PAUL LOTZ:

" Is het een staatsburger gepermitteerd in deze oorlog een andere mening te hebben dan de algemene opinie? Merk vooral op dat ik ten volle mijn plicht gedaan heb en nog doe.
1. Heldendood! Een loopgraaf voor Antwerpen, Vreselijk granaatvuur! Bleek verstoorde gezichten! Starre ogen vol angst. Geen kop komt boven de loopgraad uit, allen tegen de wand gespijkerd, klaar om in de grond te kruipen. Een voltreffer, een luide knal! Een schreeuwen dat door merg en been drong! Twee tot drie doden, evenveel gewonden! "

Waar blijft de poëzie van Heldendood?

Ist es statthaft als Staatsbeamter von diesem Krieg eine andere Meinung zu haben, als die Allgemeinheit in Deutschland? Besonders sei bemerkt, daß ich meine Pflicht im vollsten Maße gethan habe und noch thue!
1. Heldentod!
Ein Schützengraben vor Antwerpen. Furchtbares Granatfeuer! Im Graben lauter bleiche, verstörte Gesichter! Stiere, angstvolle Augen, kein Kopf wagt sich, der Granatsplitter wegen über den Rand des Grabens. Alles an die Wand geschmiegt, als wollten sie in den Erdboden kriechen. Ein Volltreffer. Heftiger Schlag! Markdurchdringende Aufschreie! 2 bis 3 tot, ebenso viele verwundet!
Wo bleibt da die Poesie vom Heldentod?

Pieter DE GROEF
(Hombeek 1892 - Mechelen 1986)

Pieter had in Walem de dood in de ogen gezien maar geholpen door krijgsmakkers kon hij uit deze hel ontsnappen. In een Antwerps hospitaal werd hem de eerste hulp verleend. Handen en aangezicht waren verbrand en enkel vloeibaar voedsel kon worden toegediend. Antwerpen viel en via Oostende werd hij naar Folkestone in England overgebracht.

Pieter vertelde:

Vandaar na een weinig vermaakt te zijn, werd ik par automobile naar het hospital van Antwerpen gereden, waar ik na 8 dagen ter oorzake van de beschieting der Stad naar Gent overgebracht werd, handen en aangezicht geheel bewonnen en stijf, niets kunnende eten, als bij middel van een buisje een weinig drank zuigende, dien tijd heb ik veel geleden. Denkende dat ik nu gerust zat, deed mijn lijden wat verzachten. Maar na verblijf van 5 dagen aldaar, werd ik 's nachts gewekt, om te vertrekken daar de Duitschers op Gent afkwamen. Vandaar ben ik naar Zeebrugge gevlucht in het Paleis, niets om te slapen als een weinig strooi. Gelukkiglijk was dit van korten duur. 's Anderendaags vertrok ik naar Oostende en tegen avond vertrokken naar Engeland.

Verpleegd in England

Van oktober 1914 tot februari 1915 - 4 maanden dus – werd Pieter opgenomen in diverse verpleeghuizen en rusthuizen over zee. Om de duizenden gewonden Belgische soldaten op te vangen waren In Engeland vele kleine gelegenheidshospitalen opgericht. Pieter verbleef twee maanden in Bromley, een voorstad van Londen, in één van de acht verplegingstehuizen voor militairen. Laatst was hij ondergebracht in Deptford in een flatgebouw waar zuster Ravenor de leiding over had. De *British Journal of Nursing* schreef in 1914: "*A large new establishment for the reception of refugees has just been opened at Carrington House, Deptford. Miss Ravenor, a sister at Chelsea Infirmary, is acting as Matron. The House can accommodate 800. Nurses engaged in the care of refugees are doing invaluable work at the present time.*"

Over de Engelse tussentijd schreef Pieter:

Den 14 oktober kwam ik in Folkestone aan rond 10 uren van den avond, maar werd door het Engelsch volk met vreugde ontvangen. Dien nacht moest ik op den boot blijven, en gansch den nacht was het eenen toeloop van volk, die ons alle lekkernijen brachten. 's Morgens ontscheepte ik, en werd naar het hospital van Thuixbridge gevoerd, daar heb ik drij weken geweest en ben van daar in convalecanse gegaan naar Barrowhill Worcester Park Surrey. Na veertein dagen verblijf aldaar, werd ik naar Folkestone gezonden

In augustus 1914 werden in England (vooral Kent) tientallen vrijwilligershospitalen opgericht, de zogenaamde Voluntary Aid Detachments (VAD hospitals). Ze vestigden zich in openbare gebouwen zoals scholen en kerkportalen maar ook in particuliere woningen of buitenverblijven van gefortuneerde Britten. In Kent werden de meeste gewonde soldaten verpleegd.

Pieter werd o.m. verpleegd in Uxbridge en Bromley. In Bromley waren 9 opvangplaatsen. Op de foto's zijn de Belgische soldaten die er verpleegd werden. Foto's © bromleyfirstworldwar.org.uk

om visiet te passeren van den doctoor principal, daar ik nog niet genezen was, werd ik opnieuw in convalecanse gestuurd, doch ik heb 8 dagen in Folkestone gebleven, daarna naar de War Refugees Camp Earl 's Court S W London, waar ik ook acht dagen geweest heb, totdat ik eindelijk naar het hospital van Lady Margareths Hospital, Bromley Kent, gestuurd werd, waar ik geweest heb van den 27 november tot den 20 januari 1915.

Vandaar ben ik opnieuw naar den doctoor principal gestuurd Finsburg Quare London. Den doctoor duidde mij aan, opnieuw mijn regiment te gaan vervoegen. Ik ben dan gezonden geweest naar Carrington House Depford S E, New Cron London, waar ik nog 15 dagen geweest heb, vandaar naar Folkestone en in gescheept voor Calais (Frankrijk).

Heropleiding in Frankrijk

Van februari 1915 tot juli 1916 was het heroriënteren. Dat gebeurde achter de frontlijn in Noord-Frankrijk. Eerst werd hij ingezet in een legerdepot, daarna ter verzorging van de paarden om tenslotte terug bij de Artillerie opgeleid te worden als conducteur bij de afdeling mortieren.

Dat jaar beschreef Pieter als volgt:

In Calais heb ik eenen nacht geslapen in de nouvelle Mairie en 's anderendaags naar Ardres gestuurd in den depot mijner divisie. Na verblijf van 3 dagen aldaar vertrok den depot naar St Englevert, den ganschen dag regenen kwamen wij bij het vallen van den avond daaraan, en zonder deksel, met onze natte kleederen in het strooi. Daar 8 dagen geweest, wierd ik bevolen van naar de 2de divisie Cavalerie te gaan, in den depot van de Groupe à Cheval. Dan is mijn reizen wat gaan ophouden. Ik heb dan gedurende 1 jaar in Balinghem geweest en heb paarden verzorgd die wij van daar naar de front deden. Den 4de Maart 1916 is onzen depot naar de Centre d'instruction de l'Artillerie gegaan. Na verblijf van 3 weken daar ben ik naar Grand fort Fhilippe gezonden waar een nieuw instructie kamp van loopgraafmortieren ingericht werd. Daar werd ik aangeduid als conducteur.

Terug ingezet in België

Nog meer dan twee jaar kwam Pieter kort bij de frontlinie terecht als bevoorrader langs de Frans-Belgische grens. Twee maal werd hij ook nog in een offensieve sector ingezet en pas bij de afkondiging van de demobilisatie in november 1918 was alle gevaar geweken.

Dit schreef hij als volgt neer:

Ik ben den 22 Juni 1916 met eene batterij naar de front gekomen, in den secteur van Diksmuide, en was gecantonneerd in (Forthen) Alveringhem bij René Tange.

Ik heb 8 maanden in dezen secteur geweest, en ben den 21 Januari 1917 in depot gegaan naar de Panne, daar 2 dagen geweest, ben wij vertrokken naar Frankrijk, heb in de Gemeente Marek geweest gedurende 14 dagen, vandaar naar de fransche Moere Belgische-Fransche grens.

Na verblijf van 10 dagen aldaar vertrokken naar den secteur van de petroltang en heb gecantonneerd geweest in Ocren. Eene maand in dien secteur geweest ben wij naar den secteur van Boedinghe gegaan en heb gecantonneerd geweest in Houthem tot den 13de mei, daarna naar Wulpen, waar wij geweest hebben tot den 6de Juli.

Daarna wederom naar den secteur van Diksmuide, en gecantonneerd geweest in de Zoetenaaien, het kleinste dorpje van België, het telde toen 24 inwoners.

Daar heb ik geweest tot den 6 Januari 1918, en ben vandaar vetrokken in repos naar Calais, heb gecantonneerd geweest in Beaux Marais. Daar vertrokken den 8 februari, en aangekomen op de front, in den secteur van Steenstraete, den 10de heb ik gecantonneerd geweest in Westvleteren, Crombeke en Roesbrugge. Daar vertrokken den 12 mei in repos naar Honschoote tot den 26 mei, wederom naar de front in den secteur van Ramscapelle, gecantonneerd geweest in Eggewaertscapelle op de hoeve Moenaert tot den 8 September in repos gegaan naar Rexpoede (Frankrijk), den 22 September wederom naar de front gekomen, 10 dagen gecantonneerd geweest in Woesten, dan na het eerste offensief 8 dagen in Westroosebeke en teruggekomen in Woesten.

Vandaar naar Brielen, op eene halve uur van Yperen, na 8 dagen verblijf daar vertrokken naar Beythem tegen Roeselare ook voor een achttal dagen en dan naar het vernoemde Houthulst waar er niets meer te zien als miserie, maar wierden gedurende ons verblijf aldaar getroost, door den zoolang getrachten wapenstilstand 11 November 1918, welke vreugde!

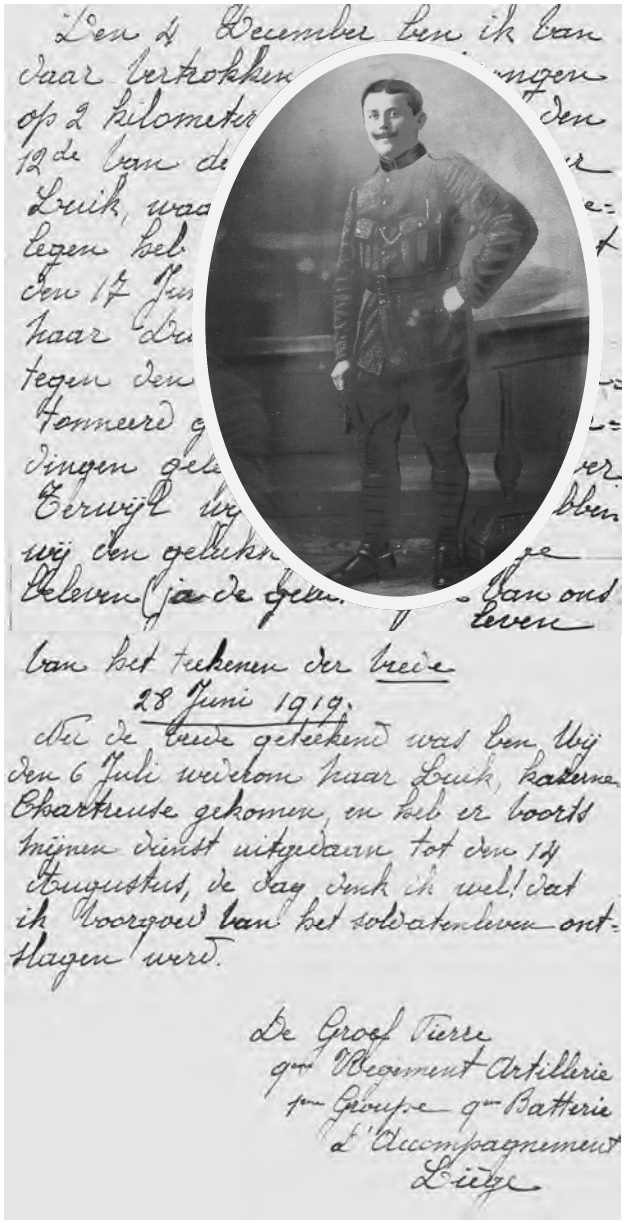
Bezetting van Duitsland

Het einde van de gevechten betekende voor Pieter nog niet het einde van de legerdienst. Nog bijna een jaar - tot midden augustus 1919 – werd hij ingezet aan de Rijn om onze sector in het bezette Duitsland te bewaken. Daarna kon het burgerleven beginnen.

Den 4 December ben ik van daar vertrokken naar Drongen op 2 kilometers van Gent, en den 12de van dezelfde maand naar Luik, waar ik in garnizoen gelegen heb kazerne Chartreuse tot den 17 Juni 1919. Dan ben wij naar Duitschland vertrokken tegen den Rhijn, en heb gecantonneerd geweest in de stad Uerdingen gelegen op den Rhynoever. Terwijl wij daar waren, hebben wij den gelukkigen dag mogen beleven - ja, de gelukkigsten dag van ons leven - van het teekenen der vrede 28 Juni 1919.

Nu de vrede geteekend was zijn wij den 6 Juli wederom naar Luik, kazerne Chartreuse, gekomen. Ik heb er voorts mijnen dienst uitgedaan tot den 14 augustus, de dag denk ik wel dat ik voorgoed van het soldatenleven ontslagen werd.

De Groef Pierre
9ieme Regiment Artillerie
1ere Groep 9ieme Batterie d' Accompagnement
Liège

HOMBEEKSE ROOTS

Pieter Jan De Groef is in Hombeek geboren als oudste zoon van de 8 kinderen van Jan Frans De Groef (1862-1938) en Maria Louisa Reydams (1862-1902). Ze woonden aan de Halve Steen, destijds Humbeekbaan nr.4.
Zijn zus M. Elisabeth De Groef (1893) huwde met Hendrik Jan Hendrickx (Bankstaat) en Hendrika De Groef (1894) huwde met Fons Teughels (Dries). Zijn moeder stierf in het kinderbed en uit een tweede huwelijk in 1903 met Hendrika Spruyt zijn nog 3 kinderen geboren.

Zijn grootouders Jan Frans De Groef (1822-1891) en Anna Maria Goovaerts (1820) waren in 1853 in Hombeek getrouwd en hadden zich hier gevestigd. Ze hadden drie kinderen die opgroeiden: Marie (1858), Jan Frans (1862) en Louisa (1863).

VAN HOMBEEK NAAR HUMBEEK

Na de demobilisatie kon het gewone leven zijn gang gaan. Het beroepsleven heeft Pieter van Hombeek (Laar)naar Humbeek gebracht waar hij toezichter is geworden bij de buurtspoorwegen. Zijn hart had hij intussen wel in Hombeek verloren waar hij in 1920 huwde met Maria Teughels, dochter van Philip en Joanna M. DAEMS. (familie "Maates" uit de toenmalige Statiestraat (nu: Fr.Reyniersstraat).

Pieter De Groef en Maria Teughels bouwden in Humbeek waar ze zich ook vestigden. Daar werden hun dochter en twee zonen geboren. Na zijn loopbaan bij de buurtspoorwegen genoot hij als gepensioneerde van de oude dag. Zijn echtgenote, Maria Teughels overleed in 1973 op 83-jarige leeftijd. Daarna verbleef hij bij zijn zoon tot hij werd opgenomen. Op 14 januari 1986 overleed hij te Mechelen op de gezegende leeftijd van 93 jaar.

Pieter DE GROEF

Weduwnaar van Maria TEUGHELS

Gewezen toezichter bij de Buurtspoorwegen
Oud-strijder - Vuurkruiser 1914-1918
Vereerd met verscheidene burgerlijke en militaire eretekens
Voorzitter van de Nationale Strijdersbond, afdeling Humbeek
Erebestuurslid van de Kristelijke Bond van Gepensioneerden
Lid van Ziekenzorg
Erelid van de duivenmaatschappij „De Rapide"

geboren te Hombeek op 1 augustus 1892 en godvruchtig overleden in het Sint-Elisabethziekenhuis te Mechelen op 14 januari 1986.

Dit melden u met diepe droefheid:

Jozef en Paula LOMBAERTS-DE GROEF,
Jan en Adolphine DE GROEF-VERTONGEN,
Jules en Simone DE GROEF-DE CAT, *zijn kinderen;*

Josse en Emilienne ROUMA-LOMBAERTS, Els en Katleen,
Hugo en Viviane LOMBAERTS-WINDELEN, Liesbet, Karen en Sofie,
Jan en Nelly LOMBAERTS-MOERENHOUT, Sara en Ellen,
Roland en Linda VERBERCK-LOMBAERTS, Wouter en Dieter,
Erik en Marleen DE GROEF-HERBOSCH, Stijn en Katrien,
Paul en Annette DE GROEF-ALENÇON,
André en Brigitte DE GROEF-VAN LINT, Ansje, Maarten en Annelies,
Clement en Hilde VERVLOESSEM-DE GROEF,
Ingrid DE GROEF, *zijn klein- en achterkleinkinderen;*

De families HENDRICKX-DE GROEF, TEUGHELS-DE GROEF, VAN DER ZEYPEN-DE GROEF, FIERENS-DE GROEF, Petrus DE WIT-DE GROEF, DE GROEF-DE BACKER, Jan en Constance DE GROEF-LEMMENS, Herman JANSSENS-DE GROEF, TEUGHELS-STROOBANTS, VAN PRAET-TEUGHELS, TEUGHELS-NUYTIENS, Emiel FOETS-TEUGHELS, TEUGHELS-NUYTKENS, Karel en Maria TEUGHELS-VAN HECKE,
zijn broers, schoonbroers, schoonzusters, neven en nichten;

De families DE GROEF, TEUGHELS, REYDAMS, SPRUYT en DAEMS.

Zij nodigen u uit op de uitvaartplechtigheid in de parochiekerk van Humbeek op zaterdag 18 januari 1986 om 10 uur.

Gelegenheid tot groeten in de begroetingsruimte van de kerk vanaf 9 u. 30.

Wees zijn ziel indachtig in uw gebeden.

De kruisweg voor de overledene zal plaatshebben op zondag 2 februari 1986 om 14 u. 30.

Rouwbeklag: Kruisstraat 57, 1851 Humbeek.

Emiel DE KEMPENEER
(Hombeek 1893 - Hombeek 1971)

Na zijn ontsnapping uit het fort van Walem is Emiel toch over de Nete geraakt tot in Antwerpen en vandaar is hij in het zog van het aftrekkend leger aan de IJzer terechtgekomen. Hij droeg wel het uniform van de Artillerie maar kon zich nergens aansluiten bij een eenheid. Enkel zijn vriend Boets uit Walem vergezelde hem. Alles verliep in extreme wanorde . Pas op 15 oktober werd hij ergens ondergebracht; bij de reserve van een genie-eenheid. Twee maanden later - op 15 december 1914 - kwam hij terug naar de Artillerie en moest hij van ambtswege in het depot aan de slag.

Emiel vertelde:

Totaal uitgeput zijn we te voet naar Antwerpen gesukkeld. Ik moet u niet zeggen dat er chaos was, een echte soep. Velen zijn er gedeserteerd. Waarom ik aan den IJzer gekomen ben kwam niet door eigen keuze. We bleven met de kameraden in groep en werden gehergroepeerd en volgden de bevelen op die ons uiteindelijk in Ramskapelle brachten.

Het IJzerfront

Op 18 oktober 1914 is de Slag om de IJzer van start gegaan. De Duitsers nemen Diksmuide onder vuur en de Belgische troepen moeten hun voorposten terugtrekken. Op 20 oktober 1914 staat de invaller aan de IJzer en slaagt erin een loopbrug over de IJzer te slaan. Op 21 oktober werd een deel van de polder Noord van de IJzer onder water gezet. (Hendrik Geeraert) In de nacht van 29 op 30 oktober 1914 volgde de volledige inundatie. De Duitsers hadden het belang van het sluizencomplex en een mogelijke inundatie niet erkend. Pas wanneer de polder in een ontoegankelijke watervlakte is veranderd en hun troepen Zuid en West van de IJzer hopeloos vast zitten, zullen ze zich rekenschap geven van het gebeurde.

In deze eerste IJzerfrontdagen had Emiel in het depot van de Artillerie gewerkt. Op 24 februari 1915 werd hij bij de 6de Artillerie (van de 6de Divisie) ingelijfd en streed hij mee te Ramskapelle. De sectot Pervijze, Ramskapelle, Nieuwpoort en Diksmuide lag onophoudelijk onder Duits artillerievuur.

Op 1 januari 1917 werd hij bij de 105de batterij van de 12de Artillerie ingezet (6de de Divisie). Deze steunde bij de start van het Bevrijdingsoffensief op 28 september 1918 de 12de Infanteriedivisie in hun aanval op Passendale en Moorslede. Dan was het einde nakend.

Over de strijd aan de IJzer vertelde hij wat volgt:

In Ramskapelle is dan het echte frontleven begonnen. We hebben er ons eerst ingegraven, dagen aan een stuk loopgraven uitschieten en zakskes vullen, de zogezegde *vaderlanderkens*. In de eerste linie waren de *trancees* van de piotten. Dat waren zeker de gevaarlijkste. Daar waren ook al lichte *kanons* bij.

In de 2de grachten zaten wij, de artillerie, en

verder achter ons de zwaardere kanonnen. Daar is het dan begonnen, ik kan wel zeggen een bijna beestenleven in modder en slijk. Het leven aan 't front was 24 uur op 24, de loopgraven en de kazematten om wat uit te rusten. Natuurlijk werden we soms afgelost en was er ook een zekere ontspanning achter de frontlinies, anders was het zeker niet uit te houden geweest.

In de veldkeuken : Emiel (tweede van links) die brood aan 't snijden is. Foto vermoedelijk genomen in Ramskapelle.

Natuurlijk hebben we meer dan eens echt in levensgevaar geweest. Ge wist trouwens nooit niet of er vroeg of laat geen obus zou inslaan. Leven of dood was een kwestie van puur geluk, en ook wat voorzichtigheid natuurlijk. Mijne makker die met mij aan 't kanon stond kreeg ooit een kogel door zijn mond. 't Is misschien curieus maar hij was juist aan 't gapen en de kogel raakte geen tanden of kaaksbeen, maar ging enkel door 't kaakvlees. Hij pakte met zijn hand naar zijn gezicht. Er was geen bloed te zien en toch was er een gat dwars door zijn kaak. Die heeft een duizendste geluk gehad natuurlijk. Ikzelf heb een stuk van een schrapnel in mijn bil gekregen; een vleeswonde. Dan ben ik een week of twee buiten dienst geweest in de infirmerie. Anderen hadden minder geluk gelijk die 2 broers van Jef van de maalder (Medaer Cammaert).

Bij een erg bombardement waren ze verminkt. Ze werden bijeen gedaan in zakken.

De gasaanvallen waren het ergst voor de piotten. Toch hebben wij ook dikwijls onder gas komen te liggen. Ge had niet altijd uw gasmasker bij de hand, of het marcheerde niet altijd, maar we hadden een remedie, we pisten op onze zakdoek en hiermee bedekten we dan mond en ogen.

Soldij kenden we niet, we vochten voor 't vaderland, niet voor geld, behalve de staatsbeambten, die kregen 20 fr. soldij. Wij probeerden natuurlijk ook een cent te verdienen. Zo werden we betaald voor het verzamelen van de koperen hulzen van de obussen en kogels. We gingen ze rapen op rustiger momenten, hoewel dat niet zonder gevaar was. Ze werden in jute zakken gestoken en dan kregen we er geld voor. Een gevaarlijk opdracht werd soms toch ook betaald. Zo vroegen ze eens vrijwilligers om de takken van een boom in 't open veld te kappen. Die stond in ons schutsveld en als we de takken zouden raken was dat gevaarlijk voor de piotten vóór ons. Ik heb me er voor aangeboden samen met een vriend. In de schemerdonker hebben we ze gekapt. Naderhand gezien heb ik daar wel veel geriskeerd. Het geld was voor de ontspanning, maar toch spaarden we. Zo had ik bij de wapenstilstand 3.600 frank gespaard. Het eerste wat ik ervan kocht na den oorlog was een nieuwe fiets bij 'Gène van Neukes' (Nuytiens).

Hoog bezoek

Den Boets, mijne vriend van Walem, was een struise vent, een kop groter dan ik en dik.

Ooit hebben we 't bezoek gekregen van koningin Elisabeth. Op 't einde van den *trancé* geraakte ze er niet uit. Den Boets pakte ze vast onder haar lee en stak ze bovenarms op, zodat ze in één moeite terug op begane grond was. Het was ook maar een licht vrouwke. Wij allemaal lachen natuurlijk.

Koningin Elisabeth bij een bezoek aan de "trancés".

In de stellingen aan het front. Boets, eerste van links, Emiel ,derde van links.

Smeerlapperij

De grootste vijand, na den Duits was de smeerlapperij, de vuiligheid waarin we moesten leven, luizen en vuil, hemden wassen in de beek. Een grote plaag waren ook ratten in de slaapplaatsen. Ze liepen met tientallen 's nachts rond, over de balken.

Soms tuimelden er enkele ratten af die op uw gezicht vielen en over u liepen. We moesten ons compleet toedekken om de *fars* niet voor te hebben dat we opstonden met rattenbeten.

Compagnons van Emiel die ratten aan een koord geregen hadden. (in twee gescheurde foto)

Een plezant spelleke was dan de rattenvangst. We regen ze met hunne staarten aan koorden en hingen ze op. Maar het hielp niet, hoe meer we er vingen, hoe meer er bijkwamen.

Nieuws van thuis kwam nu en dan eens door. Als iemand uit de streek een brief gekregen had werd het nieuws onmiddellijk doorverteld. We schreven zelf ook maar wisten dikwijls pas na maanden dat één of andere brief toch aangekomen was. Dat gaf ons dan weer wat moed. We schreven misschien wel honderd brieven of kaarten en als daarvan één aankwam dan was het al goed.

Ontspanning en rustpauzes

Als ontspanning werden er voetbalwedstrijden georganiseerd. Ik heb mee in de ploeg gestaan van ons bataljon.

Soms mochten we naar England. Ik ben er drie keer geweest. We gingen eerst met de trein naar Calais, daar was den overzet naar Dover. Dat was geen pleziertocht, drie dagen zonder eten. We waren al content dat we er eens uit waren. In England werden we goed ontvangen. Tante Jeanette en nonkel Frans en tante File waren naar England gevlucht en woonden in Manchester. Bij elke overtocht ben ik bij hen op bezoek geweest.

Foto gemaakt in England tijdens een ontspanningsverlof.

Somtijds kon er ook gegrapjast worden zoals bij een enscenering van een opknoping. Emiel links onder, geknield.

De vrede: een complete verrassing

11.11.11. de wapenstilstand was toch een complete verrassing, 't Was precies of iedereen zot geworden was " *den oorlog is gedaan, den oorlog is gedaan !"* werd geschreeuwd langs alle kanten. Het was een hevige vreugde natuurlijk, vastpakken en kussen, wenen en lachen. Van een echte demobilisatie konden we niet spreken. Iedereen trachtte iets te organiseren om zo rap als mogelijk weg te geraken. Ik kreeg een fiets van de foerier en reed in enen trek van Ieper naar Hombeek.

Geen warm onthaal bij vader

In 't dorp aangekomen hoorde ik de maatschappij spelen over den barreel. Dat was bij Maates, in de staminee die "In de Leeuw" heette, bij Teughels. Jules van Maates, mijnen besten maat, was ook juist thuisgekomen van 't front. 't Café zat bomvol. Ik daartussen en er stroomde nog maar meer mensen binnen toen het nieuws de ronde deed dat "Mille van Mollat" ook terug was. Dat kwam natuurlijk rap aan de oren van mijn vader, die buiten de bakkerij ook nog café had. "In de Vrijboom" heette die. Opeens stond hij in de deur :

"Zoude gij niet beter eerst naar huis komen ?"

Dat was dan mijne welkomstgroet. Hij was natuurlijk groen omdat al 't volk in de café van de concurrent zat en niet bij hem.

Jules Teughels, alias "Jules van Maates, infanteriesoldaat bij het 8ste Linieregiment, raakte gewond in Ramskapelle waar ook Emiel vocht.

Einde verhaal met nog venijn in de staart

Terug thuis maar eerst nog bezetting in Krefeld tot 23 september 1919. Emiel kreeg 54 maanden front toegewezen wat goed was voor een maximum van 8 frontstrepen.

December en januari waren feestmaanden. We werden wel ingeschakeld in het dagelijks werk, maar elke gelegenheid die er was om uit te gaan werd genomen. We gingen uit in ons soldatenkostuum. We waren er natuurlijk fier op. We werden ook een beetje aanzien als echte redders van het vaderland. Succes gegarandeerd natuurlijk. Met Jules van Maates en andere soldaten werden de Hombeekse café's bezocht. Zo kwamen we ook in 't Klein Gent en kreeg ik daar kennis met Bertha, mijn later vrouw.

Toch was er nog een nasleep. Het soldatenleven was nog niet gedaan. We werden ingeschakeld in de bezettingsmacht in Duitsland. In februari 1919 werden we terug opgeroepen. Eerst hebben we in Tervuren gelegen en zijn dan voor de bezetting naar Duitsland gegaan, in Krefeld aan de Rhur, tot augustus 1919.

Ik was toen op mijn 27ste jaar. Het burgerleven kon nu aanvangen na acht jaar dienst. Het was een beginnen van vooraf aan, zonder geld maar met veel goede moed. Voor mij wachtte de bakkerij van mijn vader, waar het eerst voor thuis ook hard werken was, want de oudste werd eveneens beschouwd als kostverdiener. Na vier jaar vond ik het dan stilaan de tijd om voor een eigen gezin gaan in te staan en in december 1923 zijn we getrouwd.

Verloren jeugd, herwonnen leven

Einde 1919 kon Emiel eindelijk de overstap maken naar het burgerleven. Van zijn 19de tot zijn 25ste had hij zijn vaderland gediend. Het patriotisme zat er diep in. Nu werd het hard werken bij vader in de bakkerij. Dag en nacht. De zaak was in opbloei en zoonlief kreeg zelfs een Minerva wagen die jammer genoeg vlug in de prak gereden werd. Brood uitvoeren gebeurde met paard en kar.

Na drie jaar thuiswerken werd aan trouwen gedacht en op eigen benen staan. Dat gebeurde eind 1923 met Bertha De Neys.

Ze dachten een zaak over te nemen in Brussel maar vader Mon opteerde dat het beter was dat ze in Hombeek bleven en dat hijzelf een stap opzij zette. Hij liet de bakkerij over. De bakkersstiel was niet meer zo evident voor een zestigjarige. Denis, de broer van Emiel kreeg een opleiding als beenhouwer.

Alles werd opgeofferd voor "de commerce". In februari 1928 werd een eerste kindje geboren: Angèle. Zes jaar later, in mei 1934, werd het een zoon: Edward.

In 1933 werd het nieuwe winkelhuis gebouwd. In 1948 werd de bakkerij afgesplitst en overgelaten. In 1956 kwam Albert en Stans Spruyt in de winkel.

Actief in het verenigingsleven

Van zijn 14de speelde Emiel klarinet bij de "fanfare" Sint-Martinus. Ondanks de drukke beroepsbezigheden mistte hij zelden een repetitie en op alle feesten en uitstappen was hij met zijn echtgenote present.

Maar ook bij nog vele andere verenigingen van het dorp was hij aangesloten zoals de WSC Hombeekse Sportvrienden en voetbalclub "Malinois" vond in hem een fervente supporter.

Steevast oud-strijder en "patriot.

In Hombeek was hij aangesloten bij de NSB. (Nationale Strijdersbond). Ze hadden geregeld bijeenkomsten en teerfeesten en in de processies stapten de leden fier achter hun vaandel.

Op 11 november werd ieder jaar de wapenstilstand herdacht. Emiel stapte steeds mee in de fakkeltocht van de grens met Mechelen tot Zemst. De fakkel werd verder gedragen tot Brussel bij het graf van de Onbekende Soldaat. In de namiddag werden bloemen gelegd op de graven van de gesneuvelden en overleden strijdmakkers. Hij was ook aangesloten bij de oudgedienden van Walem.

Hombekenaren geridderd in de Leopoldsorde met zwaarden.

Honoré Van Waeyenbergh (Brussel 1891– Leuven 1971)

De latere rector van Leuven werd ook in Ramskapelle verwond aan de arm op 28 oktober 1914. Hij werd in England verpleegd. Terug aan het front werd hij secretaris van de hoofdaalmoezenier mgr. Jean Marinis .

Hij vertelde hierover het volgende:

Dr. Van der Sijpen, de Antwerpse heelmeester, heeft daar een deel van uitgehaald in het station te Adinkerke, maar verleden jaar heeft men hier in de kliniek vastgesteld, dat er nog altijd 30 stukjes in zitten! Men mag dus zeggen dat ik een ijzeren arm heb! In Engeland hebben ze die arm nog twee keer geopereerd. Ik bleef er om te genezen en in juli 1915 was ik terug aan het front in de ambulancedienst van de 5de divisie te Alveringem, waar ik Cyriel Verschaeve heb leren kennen.

Mijn moeder heb ik nooit meer weergezien. Ze overleed in 1918 en ik heb haar dood maar twee maanden later vernomen. Ik was toen al een jaar zonder nieuws van thuis. Maar dat ging zo in de oorlog: het was een hard leven.

In 1919 werd ik gedemobiliseerd en op 28 december tot priester gewijd. Op 2 februari daarop werd ik tot leraar benoemd te Lier en zette ondertussen mijn studie in de klassieke filologie verder. In 1924 kon ik promoveren op de thesis: *De natuur, grondslag van Cicero's woordkunst*. Ik heb 15 jaar nodig gehad om doctor te worden!

Honoré Van Waeyenbergh was achtereenvolgens leraar en directeur van het Sint-Gummaruscollege te Lier (1924-1927) en van het Sint-Jan Berchmanscollege te Antwerpen (1927-1936).

In 1936 werd hij benoemd tot onderrector van de Leuvense Universiteit en in 1940 volgde hij Paulin Ladeuze op als rector en bleef dit tot in 1962.

Van 1954 tot zijn overlijden in 1971 was hij hulpbisschop te Mechelen van de kardinalen Jozef Van Roey en Leo Suenens.

Gedurende de laatste jaren van het Belgisch bewind in Congo richtte hij in Leopoldstad de katholieke universiteit Lovanium op.

ONTROERENDE HERDENKINGS-PLECHTIGHEID TE WALEM

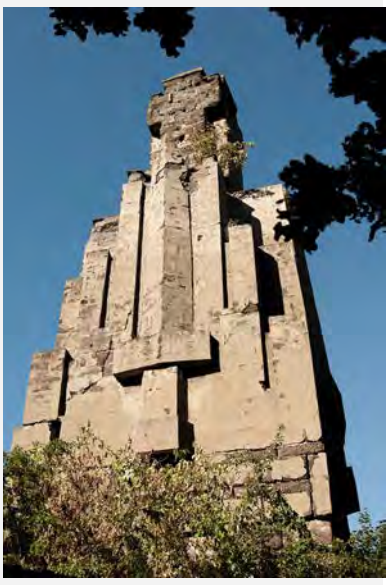
Mgr. Van Wayenbergh een der 5 overlevenden van de verdedigers

HULDE AAN EX-VERDEDIGERS

WALEM

De verbondenheid tussen de strijders in 1914 te Walem was zeer groot. Regelmatig kwamen ze samen en onder impuls van de Simon Stevinstichting waren er ook meermaals plechtigheden op het fort zelf .

Zo ook gebeurde het in 1968. De kranten blokletterden toen dat er slechts 5 overlevenden waren. Beter ware geweest "aanwezige overlevenden". Het fort van Walem was jaren in groot verval. De heemkundekring "Dr.Croquet" van Walem heeft er nu een bezienswaardig museum in onder gebracht. Op de plaats waar zovelen hun leven lieten staat nu de herdenkingstoren van 1930.

Getuigen zijn er nu niet meer. Emiel stierf in maart 1971 op zijn 78ste jaar. Mgr Van Waeyenberg was op zijn uitvaart maar zelf overleed hij vier maanden later. Pieter werd in 1986 ten grave gedragen op de hoge leeftijd van 93 jaar.

Dit was hun gedenkwaardig verhaal. **Sic transit.**

Het fort van Walem kan terug bezocht worden.

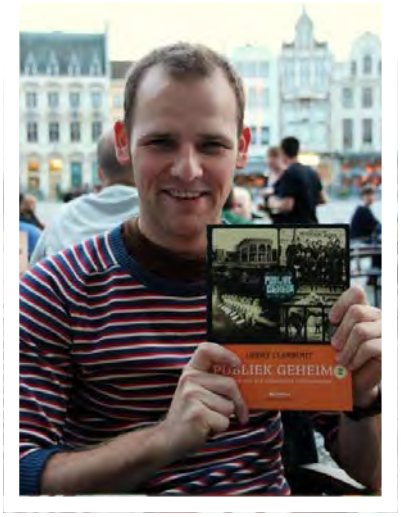
In 2006 werd het door de stad Mechelen van de Federale overheid aangekocht. In 2009 werd het overgedragen aan "Natuurpunt". De begroeiing rond de ruïne is karakteristiek en in de gangen en kamers huizen zeldzame soorten van vleermuizen.

Toch werd een overeenkomst gesloten met de heemkundekring van Walem die in 2005 was opgericht. Zij hebben de handen uit de mouwen gestoken en in 2013 enkele lokalen van het fort leeggeruimd en opgeknapt. In het herdenkingsjaar 2014 van WO 14-18 konden ter gelegenheid van "Open Monumentendag" de bezoekers terug kennis maken met de ware betekenis van Fort Walem, zijn oprichting als verdedigingsstelling, zijn inzet in de Grote Oorlog en het drama van 1914.

PUBLIEK GEHEIM

Ook in 2014 werd in de Canvas-serie "Publiek Geheim" Walem besproken. De reeks werd te boek gesteld door ons medelid Geert Clerbout. We halen uit de presentatie ervan deze gegevens over het verder verloop van fort Walem na 14-18.

In 1930 werd voor de wereldtentoonstelling de weg die naast het fort liep rechtgetrokken. Een deel van de gracht werd toen gedempt en het eiland verkleind. Het gedeelte van de weg dat niet langer gebruikt werd, werd omgedoopt tot de huidige "oude baan". Het fort bleef onaangeroerd tot na de tweede wereldoorlog. Dan werd het uitgebouwd tot militair depot. Enorme hoeveelheden gasmaskers waren er opgeslagen.

In 1960 hebben de laatste militairen het fort verlaten. Nadien werd het exclusief in gebruik genomen door de dienst Civiele Bescherming die begin jaren vijftig uit de Passieve Luchtbescherming was ontstaan. In 1964 vestigden ze er haar nationale alarmcentrale. In die tijd van de Koude Oorlog moest de Civiele Bescherming ook rekening houden met een mogelijke aanval, en een nucleaire oorlog was reëel in de jaren zestig. Alle NAVO-lidstaten hadden een Centrum Fall-Out, waar men kon berekenen wat de gevolgen van zo'n aanval konden zijn. Dit gebeurde voor ons land in Walem. In het fort werden jaarlijks simulatie-oefeningen gehouden.

In 1986 werd besloten om het coördinatiecentrum in Brussel onder te brengen, in een nieuw crisiscentrum. Een oud fort was immers niet meer dé geschikte plaats voor dergelijke infrastructuur. Het fort werd in 1995 ingericht als noodopvangcentrum voor asielzoekers. In 1998 werd het als monument geklasseerd en erkend als necropool. Nu is het een belangrijke trekpleister voor vleermuizen onder het beheer van Natuurpunt.

Het Fort van Walem: geheimzinnigheid - verborgen geschiedenissen en publieke geheimen...
Alleszins spraakmakend. Het fort is 'geweest'... De natuur nam het oninneembare in.

Aloïs Pas

Herinneringen 1914-1915 van een Londerzeelse karabinier te velde, gewond en krijgsgevangen

WIM PAS

Onlangs werd het dagboek in handschrift van mijn oom Aloïs Pas herontdekt. Zijn belevenissen van de eerste twee oorlogsjaren schreef hij uit in 325 pagina's.

Hij begon zijn oorlogsverhaal als volgt:

"Op 27 juli 1914 heerste er een ongewone bedrijvigheid in de Karabinierskazerne op het Daillyplein in Brussel. De soldaten bereidden er hun vertrek voor naar het kamp van Aarlen, dat voor de volgende dag gepland was.

De dag voordien was ik nog thuis geweest en had er iets opgevangen van de geruchten die de ronde deden in verband met de bedreigende toestand in het buitenland na de moord op de kroonprins van Oostenrijk. Daar dreigde een verschrikkelijke oorlog uit voort te vloeien, was de mening van diegenen die de zaken zwart inzagen. Oorlog? Reeds zo vaak had men ermee gedreigd; ook nu weer zou de dreiging met veel gepraat en geschrijf voorbijgaan, meenden diegenen die de toekomst rooskleuriger inzagen".

Zo vangen de *Herinneringen* aan die Aloïs Pas uitschreef over zijn belevenissen bij het begin van de Eerste Wereldoorlog.

Aloïs was karabinier bij de 6e Legerdivisie (tweede regiment, IIIe bataljon, tweede compagnie). Op 3 augustus was hij zwaar bepakt en beladen, aan een doelloze en uitputtende tocht begonnen doorheen de provincie Brabant. Op deze dagenlange tocht hadden ze de vijand noch gezien noch gehoord. Hij beschrijft dat rondzwalpen als volgt:

"Al drong de zonnewarmte ons door merg en been en was de last die op onze schouders drukte zwaar, toch hielden we het uit tot in Kortenberg. De ransel op de rug, dat was ons te veel; gelukkig mochten we daar, nog voor we door Steenokkerzeel trokken, ons van onze ransel ontdoen en pauzeren.

't Was al goed dat de warmte langzaam was geweken; de vurige zon werd allengskens flauw en bleek en zo geraakten we tot in het dorp Wambeek. En immer verder moesten we terwijl de vermoeidheid in onze benen zich meer en meer liet gevoelen. Toen daagde weldra voor ons weer een kerk op en een weinig later stapten we door 't dorpje Perk. Van tijd tot tijd gunde men ons een rustpauze, de tocht was echter toch zo lang… Uitgeput bereikten we Elewijt. 'Vooruit! Vooruit!', klonk echter steeds krachtiger de stem van de commandant en zo sleepten we ons tot in Eppegem.

Gedurende deze uiterst lange mars was schier de helft van iedere compagnie achtergebleven; vaak had ik op het punt gestaan de moed te laten zakken en mij op de boord van een gracht neer te zetten, maar telkens had ik aan de verleiding weerstaan".

HOMBEEK

Uiteindelijk komt hij na zonsondergang in Hombeek terecht en hoopt van daaruit een bezoek te kunnen brengen aan zijn familie in Londerzeel. Het lot zal er anders over beslissen. Die avond heeft hij er in *de Leeuw van Vlaanderen* een toevallige ontmoeting met de opperbevelhebber van zijn legerdivisie, luitenant- generaal Albert Lantonnois van Rode (1852-1934). Hij waarschuwde hem vlug de eenheid te vervoegen omdat ze maar kort n Hombeek zouden blijven. Wellicht is toen beslist dat de 6de Divisie (lt.-gen. Lantonnois) de aanval op de Duitsers zou lanceren op de rechter oever van de Zenne en de 1ste Divisie (lt.-gen. Baix) op de linker oever.

Zijn verblijf in Hombeek is dus kortstondig geweest; enkel de nacht van 19-20 augustus. 's Anderdaags is de tocht verder gegaan naar Borsbeek waar hij voor het laatst zijn vader zou ontmoeten.

De echte Belgische aanval begon dan op 24 augustus. Van Borsbeek rukte men uit over Mechelen naar Leuven. Zo ver geraakt hij

echter niet. Voor Aloïs Pas eindigt deze helse tocht op 26 augustus bij het Steentjesbos in Schiplaken. Daar wordt hij tijdens de slag van Schiplaken zwaar verwond en krijgsgevangen genomen. Uit zijn verhaal maken we op dat hij slechts één 'kardoes' heeft verschoten. De kans om held te worden grijpt hij niet aan; bij het naderen van de Duitse soldaten krijgt hij nog een heldhaftige oprisping die hij echter de kop indrukt.

Ik richtte mij met een geweldige inspanning op, en keek voor mij uit, door het dichte struikgewas dat de gracht omzoomde. Een menigte Duitse soldaten vertoonde zich voor mijn blikken; langzaam en omzichtig kwamen ze vooruit, naar ons toe. Het zicht van die grijze kleding, van heel dat afstotelijk uniform maakte een overweldigende indruk op mij; krampachtig greep ik mijn geweer met de rechtervuist vast, ondersteunde het op mijn knie en hield het op een van de naderende vijanden gericht. Ik meende af te trekken, maar een siddering doorliep mijn leden; ik bekeek mijn makker als om hem te vragen wat ik doen zou.
'Wat doen wij, schieten of ons overgeven?'
'Ach, het kan niet meer baten', kreunde hij moedeloos, 'de ellendelingen zullen ons toch niet sparen!'

Ik dacht dat ze ons gewis niet zouden sparen indien ik een van hen nu velde en ik liet machteloos mijn wapen zakken. Eerst in zulke ogenblikken, met de dood voor ogen, beseft men de waarde van het leven en hecht men zich aan het laatste sprankeltje hoop. En dan nog, veroordeelde ik mijn makker niet eveneens tot de dood indien ik vuurde? Misschien zouden de vreemde soldaten medelijden hebben met onze ongelukkige toestand en ons het leven laten!

Met hevig kloppend hart zagen we de drom vijanden naderen. Mijn bevende lippen prevelden een gebed in die vreselijke nood. Wild schreeuwend kwam de woeste bende nabij. De eersten bereikten reeds de boorden van de gracht. Woedende kreten weergalmden toen ze ons bemerkten; weldra kwamen er anderen bij en hieven een nog ijselijker geluid aan, terwijl ze de loop van hun geweer, met de glinsterende bajonet erop, op ons gericht hielden. We meenden dat ons laatste uur geslagen was en bevalen onze ziel aan God. Het gebrul van de woeste bende hield geen ogenblik op; toch begreep ik dat we onze wapens voor hun voeten moesten werpen. We gehoorzaamden dadelijk, waarna de brutale kerels ons bevalen de gracht te verlaten. Met inzet van al mijn krachten wrong ik me doorheen het struikgewas en sleepte me tot in het midden van de steenweg. Ook al onze kardoezen moesten we voor de voeten van de soldaten gooien, terwijl ze geen ogenblik de dreigende loop van hun geweer van onze borst afwenden.

In een sloot van Schiplaken begint voor Aloïs vervolgens de tocht naar de veldhospitalen van Haacht en de Veronesestraat in Brussel, het Sint-Pietershospitaal, het Militair Hospitaal en uiteindelijk het lazaret van Soltau. Daar bereikt hem op 18 juli het droevig bericht dat zijn vader op 27 april is overleden.

Op 14 augustus 1915 wordt Aloïs vrijgelaten en in legeruniform, zonder begeleiding maar voorzien van *Passierscheine* vat hij de terugtocht naar Londerzeel aan. Daar wordt hij op dinsdag 17 augustus feestelijk onthaald.

Voor Aloïs Pas is de oorlog ten einde. Als oudste van een gezin met vijf jongere kinderen – zijn iets jongere broer August zit in Frankrijk als oorlogsvrijwilliger aan het front - wacht hem de opdracht samen met zijn moeder de activiteiten van het in september 1914 leeggeroofde '**IJZERMAGAZIJN H. PAS-VAN ESBROECK STOVEN KACHELS CUISINIERES'** - zoals de inscriptie op de gevel langs de Mechelsestraat meldde - opnieuw op te starten. Zijn toekomst krijgt echter door de blijvende gevolgen van de zware verwonding aan zijn linker bovenarm, een nieuwe wending. Het zal zijn broer August zijn die na de oorlog de zware taak voortzet; Aloïs zal als autodidact in Brussel een carrière in het bankwezen opbouwen.

TE BOEK GESTELD

ALOÏS PAS
Herinneringen 1914-1915
van een Londerzeelse
Karabinier te velde.

Door WIM PAS

De mars door Brabant en Antwerpen, de slag bij Schiplaken, de verzorging en het leven in de diverse klinieken in ons land en in het lazaret van Soltau en zijn blijde terugkeer in de familiekring in Londerzeel zullen in de nabije toekomst met de medewerking van de Heemkundige Kring van Londerzeel uitgegeven worden.

Oorlogsliedjes

Angèle Selleslagh

De oorlog greep de mensen zeer aan. Nog onder de oorlog werden schampliederen gezongen maar vooral na de wapenstilstand werden vaderlandslievende gedichten aangeleerd op de scholen. De kinderen hadden vermaak bij het zingen van scheldliederen. Dat zal wel bij de goede educatie behoord hebben. Angèle Selleslagh liet ons een boek na met tientallen kinderliedjes en gedichtjes die ze optekende, vooral te Hombeek.
Hieruit deze drie liedjes:

WIE GAAT ER MEE NAAR AMERIKA

Jaren later zongen de kinderen nog altijd dit zeer gekende liedje terwijl ze in de bittere kou op de 'koer' rondliepen..
Ik vraag me wel af of dit geen liedje was dat dateerde uit de Frans-Duitse oorlog van 1870. In die periode en tot na 1900 vertrokken de mensen naar de nieuwe wereld omdat ze het hier niet meer zagen zitten.

Wie gaat er mee naar Amerika
daar moeten wij niet werken,
eten en drinken op ons gemak
en slapen gelijk een verreke

Ge moest es zien, hoe dat da gaat,
as ze met de blokken oep de deuren slagen
enen Duits en hij moet kapot
en hij heeft geen haar op zijnen kop
Plekkop i

den hond in 't kot,
de deur op slot,
awoe, awoe, awoe.

Na de oorlog van 14-18 zong men op de speelplaats van de school het volgende liedje:

Tien minuten na den tienen
ging ik naar 't stadhuis
'k vroeg aan de agent :
is de burgemeester niet thuis
ik klopte op de deur
de Duitsen kwamen veur
Ze meenden mij te snappen,
maar de Fransman sprong er veur
Hier weg vuilen Duits
hier weg vuilen Duits,
gij zijt nie meester van mijn plaats,
hier weg vuilen Duits.

Een liedje dat in e oorlog van 14-18 gezongen werd. De tekst werd ons bezorgd door Lisette Fierens.

Zeg, hoe zit het aan de IJzer,
vroeg de kroonprins aan de keizer.
Ach mijn zoon, we g'raken er niet door
want die kleinen Belg
met zijn leger staat er voor.

Kon ik er maat overvliegen
'k zou de bondgenoot bedriegen,
maar miijn vleugels zijn te kort.
Willem, Willem ge zijt ne zot.

Na de tweede wereldoorlog flakkerde het eerbetoon aan de soldaten en verzetsstrijders weer zeer sterk op. De N.S.B. (Nationale strijdersbond) kreeg een nieuwe vlag met daarop de jaartallen van beide wereldoorlogen 14-18 en 40-45.
Ieder jaar op 11 november werden gesneuvelde en inmiddels overleden oudgedienden herdacht.